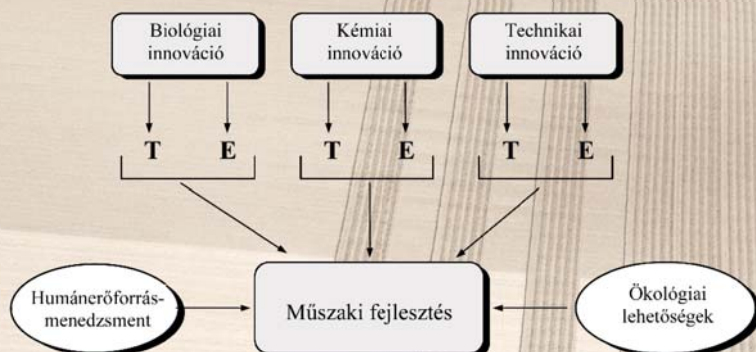

GAZDÁLKODÁS

www.nakvi.hu
Scientific Journal on Agricultural Economics
A TARTALOMBÓL
A mezőgazdasági műszaki fejlesztés hatótényezői

Jelmagyarázat: T: termék, E: eljárás
Forrás: Husti István tanulmánya

 Kiűtkeresés az
agrárinnovációban

 Vidékfejlesztési mozgástér
2013 után

 Versenyképesség
és szociális kohézió
az EU-ban

 Osztalékfizetés különböző
méretű vállalkozásoknál

 Fedezeti szint
a kereskedőházas
finanszírozásnál

 Gazdálkodás Baráti Köre
rendezvénye

 A Gazdálkodás 2012. évi
tartalomjegyzéke

Főoldal Bemutatók Kiadványok Mediaállományok Előfizetés Partnereink

**Tisztelt
Látogató!**

Üdvözlöm honlapunkon, mint a VM Vidékefejlesztési, Képzési és Szaktanácsadási Intézet (VM VKSZI) főigazgatója és a Vidékefejlesztési Minisztérium (VM) által alapított tudományos lapok kiadója.

A VM döntése alapján 2012. január 1-jétől kilenc agrárszaklap kiadása került a VM VKSZI-hoz. Arra törekszünk, hogy ezek a folyóiratok továbbra is az agrártudományok színvonalas fórumai legyenek és biztosítsák a tudományos műhelyekben, valamint a hazai és határon túli doktori iskolákban zajló kutatások eredményeinek közzétételét a szakmai közvélemény számára. Az említett lapcsalád mellett Intézetünk adja ki *A falu* című folyóiratot és a *Magyar Vidéki Mozaik* magazint is, amelyek főként a vidékefejlesztés aktuális kérdéseit és eseményeit mutatják be évszakkonkénti megjelenéssel.

Intézetünk tevékenységében a vidékefejlesztés területén kiemelt jelentőségű az Új Magyarország Vidékefejlesztési Program (UMVP) és a Darányi Ignác Terv kommunikációs feladatainak ellátása. Ebben jelentős szerepet kap különböző rendezvények, fórumok és továbbképzések szervezése és lebonyolítása. Igen fontos ezen felül, hogy a vidékefejlesztésben a LEADER helyi akciócsoportokkal kapcsolatban folyamatos monitoring tevékenységet végzünk. Ennek eredménye reményeink szerint, hogy az akciócsoportok munkája, valamint a vidékefejlesztés megítélése is javul országos és európai szinten egyaránt.

TARTALOM

TANULMÁNY

<i>Husti István</i> : Kiútkeresés az agrárinnovációban.....	3
<i>Biró Szabolcs – Rácz Katalin – Székely Erika</i> : A magyar vidékfejlesztés mozgásteret 2013 után.....	15
<i>Eperjesi Zoltán</i> : A versenyképesség és szociális kohézió kapcsolata az Európai Unióban (2007–2013).....	24
<i>Belovecz Mária – Borszéki Éva</i> : Osztalékfizetési politika a különböző méretű mezőgazdasági vállalkozásoknál.....	42
<i>Suták Péter</i> : A fedezeti szint érzékenységvizsgálata kereskedőházas finanszírozási struktúrában gabonatermények példáján keresztül.....	58

SZEMLE

<i>Enese László</i> : Huszár Tibor „Erdei Ferenc – Politikai életrajz” című könyvéről.....	70
--	----

KRÓNIKA

<i>Tóth Orsolya</i> : Beszámoló a Gazdálkodás Baráti Köre és Szerkesztőbizottsága tanácskozásáról.....	72
--	----

NEKROLÓG

Dr. Bíró Ferenc (1928–2012) – Egy másik világ embere volt <i>Pekár István</i> – <i>Villányi László</i>	79
--	----

A GAZDÁLKODÁS 2012. ÉVI TARTALOMJEGYZÉKE ÉS SZERZŐINEK NÉVSORA	85
---	----

„Hensch Árpád nyomdokain” – konferenciafelhívás.....	84
Előfizetési felhívás.....	98
Summary.....	93
Contents.....	97

A GAZDÁLKODÁS

SZERKESZTŐBIZOTTSÁGA

SZÉKELY CSABA

a Szerkesztőbizottság elnöke
egyetemi tanár, Sopron

KAPRONCZAI ISTVÁN

főszerkesztő,
c. egyetemi tanár, Budapest

RIEGER LÁSZLÓ

felelős koordinátor,
c. egyetemi tanár, Budapest

FEHÉR ALAJOS

egyetemi magántanár, Kompolt

FORGÁCS CSABA

egyetemi tanár, Budapest

HEGYI JUDIT

egyetemi docens, Mosonmagyaróvár

KOZÁK JÁNOS

egyetemi tanár, Gödöllő

LAKNER ZOLTÁN

egyetemi tanár, Budapest

CSETE LÁSZLÓ

tiszteletbeli főszerkesztő,
c. egyetemi tanár, Budapest

TAKÁCSNÉ GYÖRGY KATALIN

doktori iskolák koordinátora,
egyetemi docens, Gyöngyös

MEZŐSZENTGYÖRGYI DÁVID

c. egyetemi tanár, Budapest

PUPOS TIBOR

egyetemi tanár, Keszthely

SZABÓ G. GÁBOR

tudományos főmunkatárs, Budapest

SZAKÁLY ZOLTÁN

egyetemi docens, Kaposvár

SZŰCS ISTVÁN

egyetemi docens, Debrecen

TUDOMÁNYOS TANÁCSADÓ TESTÜLETE

ALVINCZ JÓZSEF

c. egyetemi tanár, Budapest

CSÁKI CSABA

akadémikus, professor emeritus
Budapest

FERTŐ IMRE

egyetemi tanár, Budapest

LEHOTA JÓZSEF

egyetemi tanár, Gödöllő

MAGDA SÁNDOR

egyetemi tanár, Gyöngyös

NÁBRÁDI ANDRÁS

egyetemi tanár, Debrecen

SOLYMOS REZSŐ

akadémikus, kutatóprofesszor
Szentendre

SZŰCS ISTVÁN

egyetemi tanár, Gödöllő

UDOVECZ GÁBOR

egyetemi tanár, Kaposvár

//////////////////// TANULMÁNY //////////////////////////////////////

Kiútkeresés az agrárinnovációban

HUSTI ISTVÁN

Kulcsszavak: innováció, ágazati fejlesztés, agrárinnováció, adaptív innováció, adaptív innovációs modell.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Hazánk innovációs teljesítménye hosszabb idő óta nem éri el a megkívánt szintet. Vonatkozik ez az agrárinnovációra is, ahol a fejlesztés elképzelhetetlen az innováció lendületbe hozása nélkül. Ehhez úgy makro-, mint mikroszinten megvannak a teendők. A dolgozat ezek közül érint néhányat, kiemelve, hogy az agrárinnováció magyarországi rendszerének jelen állapota nem teszi lehetővé a hagyományos K+F-re épülő innovációs modell tevékenységeinek követését. Az is probléma, hogy már régen elemeire hullott szét az ágazati innovációs rendszer szereplői közötti együttműködés, és a rendszerváltás óta az ágazaton belüli érdekviszonyok is átrendeződtek. Ebben a helyzetben kevés az esély az originális (eredeti) innovációs megoldásokra, célszérűbbnek látszik az adaptív innovációs modell követése, amely különösen a kis- és középvállalkozások számára lenne hasznos. Az ehhez szükséges szakmai és pénzügyi háttér egyes elemei ma is megvannak, a hiányzók kialakíthatók, s a rendszerbe szervezés sem jelenthet megoldhatatlan feladatot. Szükség lehet a technológiatranszfert, illetve az ágazati technológiafejlesztést elősegítő szervezet(ek) kialakítására, hatékonyabb működtetésére.

A dolgozatban közölt adaptív agrárinnováációs modell nem csodaszer, de alkalmas arra, hogy vezérfonalul szolgáljon részint a „külső ráhatás”-ban érintett, részint pedig a „vállalkozói hajlam”-ot befolyásolni képes szervezetek, személyek számára, amikor a hazai agrárinnovááció kitörési pontjait keressük.

BEVEZETÉS

A gyakran hangoztatott állítás szerint: „az innováció a gazdasági fejlődés motorja”. A gondolat igazolódni látszik a „fejlett világ”-ban, ahol – a válságok ellenére is – egyre nagyobb figyelmet kapnak és egyre fontosabb szerepet töltenek be az innovációs törekvések. Más a helyzet hazánkban, ahol olyan jövőbemutató *ötletekre* és azok sikeres piaci megjelenését *elősegítő mechanizmusokra* volna szükség, amelyek javítanák a hazai vállalkozások, s végső soron a nemzetgazdaság egészének ver-

senyképességét. Nem túlzás azt állítani, hogy Magyarország európai felzárkózása a kutatáson és a technológiafejlesztésen, az innováció jövőbeni felértékelődésén (is) múlhat. Tudatosulnia kellene, hogy az innováció a nemzetgazdaság számára *nem öncél*, sokkal inkább a GDP növelésének fontos lépcsője lehetne.

Magyarországon az innováció általános gondjai az *agrárgazdaság* területén is tapasztalhatók. Az agrárinnováációval való foglalkozást ez a körülmény már önmagában is indokolja. Itt és most a témakörnek

külön aktualitást ad az, hogy a rendszer-váltást megelőző mintegy 30 évre jellemző innovációs dinamizmus mára szinte semmivé vált. Az általános visszaesés felfogható lenne a fellendülés időszakára való felkészülésnek is, azonban a fellendüléshez szükséges innovációs erőgyűjtés rendre elmarad. Félő, hogy az innovációk tartós hiánya igen kedvezőtlen, kiszolgáltatott helyzetet eredményez az ágazat és szereplői számára.

Indokolt-e egyáltalán a megújulás szükségességéről beszélni olyan körülmények között, amelyek ma jellemzik a mezőgazdálkodást? A mezőgazdasági termékeknek gyakorlatilag nincsen piaci korlátja, és az árak is olyan mértékben emelkedtek, amely előre nem volt megjósolható. Nem csoda, hogy vállalkozók sokasága elégedett, s gazdaságilag sikeres. Anélkül, hogy lebecsülnénk e sikereket, nem szabad, hogy túltérteljük azokat, legalábbis az agrár-vállalkozások innovációs aktivitása szempontjából. Az elmúlt évek során ugyanis a mezőgazdasági vállalkozásoknál megvalósult valódi innovatív megoldásokkal szinte alig (vagy egyáltalán nem) találkozunk. Az újdonságok leginkább az inputokban jelentkeznek, azok harmonikus összeillesztése („rendszerbe szervezése”) azonban többnyire elmarad. A termékinnováció lehetőségei korlátozottak, érdemi technológiafejlesztés nem, de még a technológiatranszfert elősegítő törekvések is csak ritkán tapasztalhatók. A korábban szinte folyamatosan alkalmazott intenzív termelésfejlesztési megoldások helyét többnyire az esetlegesség és a rövid távra történő koncentráció vette át.

A „*Nemzeti Vidékstratégia 2020*” egyik stratégiai területeként (a 42-ből) a „Vidéki szellemi és fizikai infrastruktúra, életképes vidéki települések, helyi közösségek” blokkjában található a „Kutatási-fejlesztési, innovációs program”. A program részleteiről sem a stratégiai anyagban, sem pedig az annak megvalósítását szolgáló keret-

programban, a „*Darányi Ignác Terv*”-ben nem olvashatók részletesebb információk. Mindezekkel együtt: a „nagypolitika” rangjára emelt törődés adhat némi esélyt az agrárgazdaság szereplőinek. Ahhoz azonban, hogy érdemi előrelépés következzen be, az aktuálpolitikai „áthallások” helyét a nemzet és az ágazat hosszabb távra ható érdekeinek indokolt átvennie. Félő, hogy ha a kínálgató lehetőségeket és forrásokat nem ésszerűen használják fel, az ágazat továbbra sem lesz képes a versenyképesség magasabb szintjén történő megújulásra. Az ezt megalapozó agrárinnováció lendületbe hozása nem csak a mezőgazdálkodásból élők, de a vidéki népesség (és végső soron a nemzetgazdaság) egésze számára fontos lenne. Ennek tudatosítására és elősegítésére íródott ez a dolgozat is.

AZ INNOVÁCIÓ NÉHÁNY ÁLTALÁNOS JELLEMZŐJE

Az utóbbi 15-20 év innovációs teljesítménye alapján *Magyarország* helyzete korántsem nevezhető kedvezőnek. Kedvező esetben előbbre is juthatna, de van esélye a további lemaradásnak is. Lassan, de egyre aggasztóbban hatnak azok a versenyhátrányok, amelyek döntően abból származnak, hogy az elmúlt időszakban többnyire másval voltunk elfoglalva, mint riválisaink. A gazdaság egészének új növekedési pályára állítása nem sikerült, s ma már az is bizonytalan állítható, hogy a fellendüléshez szükséges innovációs erőgyűjtés is elmaradt.

A vállalkozások innovációs aktivitásának vizsgálata során legtöbbször az OECD Oslo-kézikönyvének fogalomértelmezését követik. Ennek alapján négyféle innovációs tevékenység meglétét vizsgálják:

a) A *termékinnováció* alatt egy új vagy a tulajdonságai terén jelentősen továbbfejlesztett áru, illetve szolgáltatás forgalomba hozatalát értik.

b) A *folymat-* (vagy *eljárás-*)*innováció* egy új vagy jelentősen továbbfejlesztett technológia, eljárás, alkalmazás, termelés-

si folyamat, forgalmazási módszer vagy az árukat, illetve szolgáltatásokat támogató tevékenység bevezetését jelenti.

c) A *szervezési-szervezeti* innováció új vagy jelentősen továbbfejlesztett szervezeti-szervezési módszerek megvalósítását jelenti a vállalkozás üzleti gyakorlatában, a munka szervezésében vagy a külső kapcsolatokban. Ez a típusú innováció a következő területeken hozhat újat

- az üzleti gyakorlatban;
- a munka irányításával kapcsolatos folyamatokban és menedzsmentrendszerekben;
- a munkahelyi szervezetben, ami új szervezeti struktúrákat és új döntéshozatali eljárást eredményezhet;
- a külső kapcsolatokkal, amelyek más cégekkel és kutatóintézetekkel ápoltt kapcsolatokkal foglalják magukban.

d) A *marketinginnováció* új vagy jelentősen továbbfejlesztett marketingmódszerek alkalmazását jelenti az értékesítés növelése érdekében, megcélózva a fogyasztói szükségleteket, új piacok megnyitását vagy a termékek új célú piaci elhelyezését. A marketinginnováció olyan új marketingmódszerek alkalmazása, amelyek jelentős változást hoznak a terméktervezésben, a csomagolásban, a termék piacra vitelében, továbbá reklámozásában vagy az árképzésben.

Egy, a *vázolt felfogásban* végzett *magyarországi felmérés* (NETINNOV in: Csizmadia – Grosz, 2010) eredményei szerint a 2007–2009 közötti időszakban a megkérdezett vállalkozások 27,7%-a végzett valamilyen termékinnovációt. Eljárás- és szervezeti innovációt 17,4-17,4%, marketinginnovációt 19,6% folytatott.

Nem teljesen megnyugtató, hogy a válaszadók a következő három évre vonatkozóan nagyon hasonló válaszokat adtak. A mezőgazdasági vállalkozások innovációs aktivitását ez a felmérés részleteiben nem taglalja; a vizsgálatban részt vevő vállalkozások csupán 4,8%-a tartozott a „Mezőgazdaság, erdészet, halászat” ágazat(ok)hoz.

A kedvezőtlen kép mögött valószínűleg meghúzódnak azok a *bizonytalanságok*, amelyek alapvetően befolyásolják a vállalkozók innovációhoz való viszonyát. Az agrárgazdaságban is jobban kellene tudatosítani, hogy az innováció nem rövid távú befektetés. Csupán stratégiai horizonton képzelhető el, azon is csak nagy bizonytalanságokkal, hogy az innovációs befektetések hasznot is hoznak. Tudatosítani szükséges, hogy az innováció lendületbe hozása nem választás kérdése, hanem kényszerítő körülmény, s mint ilyen, alapvetően befolyásolja jövőnket. Nem kellemes ugyan, de *ma kell áldozatokat hozni* azért, hogy holnap fejlettebb és versenyképesebb gazdaság szolgálja Magyarország felemelkedését és az itt élők boldogulását.

Az EU-ban hazánkban nem csak lehetőségei, de kötelezettségei is vannak. Az unió felzárkózását szorgalmazó *Barcelonai csúcs* 2002 márciusában úgy határozott, hogy 2010-re a tagállamok K+F ráfordításainak el kell érnie a GDP 3%-át. Miután kiderült, hogy ez a célkitűzés nem tartható, a célérték változatlanul hagyása mellett a határidőt 2020-ra tolták ki.

Magyarország a legutóbbi években a GDP 1% körüli hányadát fordította K+F-re, vagyis az EU által elérni kívánt cél megközelítése mintegy háromszoros növekedést igényelne. Ennek esélye is alig látszik, hiszen a tények aggasztó helyzetet mutatnak: jelenleg a *fontosabb mutatókat* tekintve Magyarország az EU-átlag 25-65 százalékát éri el. Például az egy lakosra jutó K+F ráfordítás mindössze 25,9 százaléka; a tízezer lakosra jutó kutatók-fejlesztők száma 57 százaléka, az 1000 aktív keresőre jutó kutató-fejlesztő létszám is csak 66,5 százaléka az Európai Unió átlagának. Mindezek fényében reálisnak tűnik a legújabb előrejelzés: 2020-ra a GDP 1,8%-át tervezi Magyarország K+F-re költeni.

Kijelenthető, hogy csak a *fejletteknél gyorsabb növekedéssel* zárközatható fel az ország az európai centrumhoz! Ez ko-

rántsem egyszerű kihívás. Stratégiai gondolkodást igényelne annak meghatározása, hogy a felzárkózási törekvések és források mely területeken milyen eredményt indukálhatnak. Ennek alapján az erőforrások elosztásával érdemes lenne különbséget tenni azon szervezetek javára, akik fontos szereplői ugyan a nemzetgazdaságnak, de önerőből nem képesek az innovációra. Vélhetően ebbe a körbe kerülhetnének a „reményteljes” mezőgazdasági vállalkozások is. Ugyanakkor vannak multinacionális szervezetek, amelyek képesek önállóan is arra, hogy megszerezzék és hasznosítsák a nemzetközi innovációs eredményeket. Bizonyára ezek a szervezetek a hazai erőforrások igénybevétele nélkül is képesek (kénytelenek?) boldogulni, illetve jövőjük-ről gondoskodni.

Az innovációt egy *eszköznek* kell tekinteni, amellyel a vállalkozás a nyereségességét és saját értékét növelni tudja.

Az innovatív vállalkozás számára az innováció olyan eszköz, amely versenyelőnyöket eredményez, és ennek révén hosszú távon biztosítja a megfelelő piaci pozíciót. Ahhoz, hogy egy vállalkozás *innovatív* legyen, *Mogyorósi – Bucsai – Tyetyák (2009)* szerint a következő tényezőket kell szem előtt tartania:

– *Kiterjedt kapcsolatrendszer* kialakítása. Egy vállalkozás nem mindig rendelkezik elegendő erőforrással ahhoz, hogy egyedül tudja létrehozni az adott innovációt. Azonban ha aktív kapcsolatokat alakít ki beszállítóival, fogyasztóival, kutatóhelyekkel, felsőoktatási intézményekkel, céljait könnyebben tudja elérni. Széles kapcsolatrendszerrel az információk áramlása is gyorsabb, teljesebb. Hazánkban is el kellene azon gondolkodni, hogy a verseny túlhangsúlyozása helyett nem volna-e célszerűbb a kooperációt erősíteni a vállalkozásközi kapcsolatokban.

– *Megfelelő tudásszint* biztosítása. A megfelelő képzettség és gyakorlati tapasztalat az innovációk megvalósításá-

nak előfeltétele. Ha nem is rendelkezik saját K+F részleggel a vállalkozás, akkor is szükséges a speciális tudás, hiszen a technológiafigyelés, a külső szakértőkkel történő együttműködés eredményessége enélkül elképzelhetetlen. A mezőgazdasági gyakorlatban dolgozóknak is számítaniuk kell arra, hogy az inputokban megtestesülő tudás igen dinamikusan fejlődik, azaz egyre újabb anyagok és eszközök jelennek meg, amelyeknek néha még a pusztá megértésük is komoly tudást feltételez.

– *K+F tevékenység* végzése. Ha biztosított a szakértői tudás és az anyagi erőforrás, a vállalkozás K+F részleget hozhat létre. Sajnos a magyar kvv-k többsége nem képes saját K+F tevékenység végzésére, de a megfelelő kapcsolatrendszer és stratégiai megállapodások keretében külső kutatóhelyekkel történő együttműködések során figyelemre méltó innovációk szülehetnek.

– *Magas hozzáadott értéket* képviselő termékek/szolgáltatások előállítás. A versenyképességet ma csak úgy tudja elérni egy vállalkozás, ha tudásigényes tevékenységet végez, amely magas hozzáadott értékű outputban jelenik meg. A magas hozzáadott értéket képviselő eredmények előállítása a termelékenység növekedését eredményezi. Azok a vállalkozások, amelyek magas hozzáadott értéket állítanak elő, jellemzően exportra termelnek. A mezőgazdaságban is igaz ez a tétel, bár a hozzáadott érték növelésének általában korlátozottabbak a lehetőségei, mint más gazdasági ágakban.

– *Gyors reakciókészség*. A vállalkozásnak folyamatosan figyelni kell a legújabb technológiai megoldásokat és a versenytársak eredményeit. A gyorsan lépni kész vállalkozások szorosan követhetik vagy akár meg is előzhetik versenytársaikat és a fogyasztói igényeket. Az esetlegesen rosszul meghozott döntések gyors kiigazításának képessége is fontos. Mindez, a szakmai

színvonal mellett, sajátos menedzsment-kultúrát is követel.

– *Kezdeményezőkézség.* Ha egy vállalkozás csak követi és lépést próbál tartani versenytársaival, illetve a legújabb technológiákkal, nem biztos, hogy olyan piaci pozíciót képes szerezni, amelyet eredetileg megcélzott. A fejlesztéseiben meg kell előzni a piaci igényeket! Így biztosítható, hogy innovatív outputokkal lássa el az erre igényes fogyasztókat. Agrártermékek esetében erre akkor jobbak az esélyek, ha az alapanyagok feldolgozása is a termelők kezében van, ahogy erre – elsősorban külföldön – számos példa akad.

A felsorolás nemcsak általában igaz, hanem az agrárvállalkozók számára is hordoz üzenetet. Ugyanakkor a felsorolásból nem tűnik ki eléggé, hogy az *államnak* is többet kellene áldoznia azokra a *kis- és közepes* vállalkozásokra (köztük mezőgazdaságiakra is), amelyek fontos szereplői a nemzetgazdaságnak, azonban önerőből képtelenek életképességük megőrzésére, netán versenyképességük javítására.

A jövőre nézve figyelmet érdemelnek *Dinya (2011)* gondolatai, amikor az innovációk specifikálása kapcsán a figyelembe veendő szempontok sorából kiemeli: az energiaellátást, a vízellátást, az élelmiszerellátást, a környezetet, a szegénységet, a betegségeket, a biztonságot, az oktatást, a demokráciát és a demográfiát.

AZ AGRÁRINNOVÁCIÓ HELYZETE

A méretében és gazdasági erejében is kisebb országok, mint Magyarország, akkor járnak el helyesen, ha kiválasztják a stratégiai ágazataikat, azok fejlesztésére koncentrálnak, az így leszűkített területeken pedig folyamatosan igyekeznek erősíteni versenyképességüket. Ennek szellemében igényelne átgondolást az, hogy *milyen szerepe* van/lehetne hazánkban a mezőgazdálkodásnak (eldönteni végre – nem csak szavakban –, hogy valóban *stratégiai ágazat-e* az élelmiszer-gazdaság). Az elmúlt

20 év agrárpolitikai gyakorlata és az annak szellemében fogant megnyilvánulások és intézkedések sokat ártottak a mezőgazdaság általános állapotának, nemzetközi versenyképességének és társadalmi presztízsének.

A *rendszer váltás* az 1990-es években megtörte a mezőgazdasági innováció lendületét azzal, hogy alaposan átrendezte a magyarországi gazdaságot, s annak részeként a mezőgazdaságot is. Jóllehet alapvető mezőgazdasági változásokat nem szerencsés egy-egy eseményhez vagy időponthoz kötni, az azonban nyilvánvaló, hogy az 1989-ben látványosan lendületbe jött rendszer váltás a korábbi évekhez, évtizedekhez képest egyértelműen kimutatható következményekkel járt az ágazatban. Ma már tudjuk, hogy az agrárszféra átalakulása sok szempontból az ipar vagy az infrastruktúra szervezeti átrendeződésénél drámaibb volt. A magyar gazdaság egyetlen más ágazatának tulajdonviszonyait, vállalati szerkezetét és szélesebb értelemben vett termelési filozófiáját sem szabta át jobban a rendszer váltás. Mindezekon felül a legutolsó évtizedben nemegyszer nyomat lehetett érezni egyfajta agrárellenességnek is.

A *magyar mezőgazdaság* a rendszer váltást megelőző évtizedekben többször bizonyította, hogy az innovációs törekvések kedvező területe. Kijelenthető, hogy a magyar mezőgazdaságot az innováció juttatta nemzetközileg is ismert, sőt több területen *elismert* pozícióba. A mezőgazdaság maga értékrendjével és rendszerszemléletével 1960 és 1980 között jelentősen eltért az iparban alkalmazottól, és ez a paradigma a hasonló politikai berendezkedésű országok között egyedülállónak mondható dinamikus fejlődést hozott. Sajnálatos, hogy az elsőbbségre törekvő mezőgazdasági paradigma kezdeti kiváló eredményeit az egyre romló közgazdasági feltételek, a helyi optimumoktól elrugaszkodó ráfordítások kísérték, majd a magyar gazdaság

egészének válságba sodródása a mezőgazdaság fejlődését is megakasztotta. Ez azonban mit sem von le a magyar mezőgazdasági innováció modellértékéből – legalábbis a jelzett időszakban (Szántó, 1990).

Ezen az alapon nem kellene – különösen szakmai szempontból – *tabuként* kezelni mindazt, ami a rendszerváltást megelőzően jellemezte a magyar mezőgazdaság viszonyait és eredményeit. Például ma már történelmi tény, hogy mindaz, amit a sokat bírált termelési rendszerek az élelmiszer-gazdaság innovációs eredményeinek létrehozásában, s főként a korszerű technológiák széles körű, gyakorlati elterjesztésében elértek, a gazdaság egyéb területeit tekintve is példa nélküliek (Osman, 1985).

Ezek az idézetek *ugyan nem mai* megszólalások, azonban üzenetük a mai fül számára is tanulságos, már csak azért is, mert az idézett szerzők nem kifejezetten az „agrárlobbi” szereplői, tehát nem vádolhatók elfogultsággal.

Sajnálatos, hogy az 1980-as évek végére a magyar mezőgazdaság egészének *fejlesztésképtelenségét* tetőzték azok a problémák, amelyek a rendszerváltással kapcsolatosak. Ezek a problémák alapvetően érintették a fejlesztésekben meghatározó innovációs rendszert, illetve annak működését és szereplőinek magatartását. A kialakult helyzet következtében az agrárinnovációban érdekelték közötti együttműködésnek napjainkban csak a nyomai fedezhetők fel. A korábbi mechanizmusok már nem, az újak pedig még csak elemeiben is alig funkcionálnak. Nyugtalanító, hogy az agrárinnováció elképzelt szereplői önmagukkal, saját túlélési gondjaikkal vannak hosszabb ideje elfoglalva, s általában nem jut energiájuk az innovációs partnerekkel való koordinációra. Szomorú, hogy sokszor még az erre való hajlam is hiányzik, ami azért nagy probléma, mert a magyar mezőgazdaság korábbi sikereiben „benne volt” a K+F szektor tevékenysége éppúgy, mint a feldolgozó, forgalmazó

szervezetek munkája. *Hiba azt gondolni*, hogy vélt vagy valós üzleti érdekekre hivatkozva tartósan és büntetlenül elszakadhat egymástól az élelmiszer-gazdaság fejlesztésében érdekelt oktató-kutató, nemesítő, fejlesztő, termelő, tenyésztő, gyártó, felvásárló, feldolgozó és forgalmazó szervezetek tevékenysége. Az „elszakadási” folyamat aggasztó jeleivel már szembesülhettek a magyar élelmiszer-gazdaság szereplői és fogyasztói.

Némi leegyszerűsítéssel megállapítható, hogy a magyar agrárvertikum *addig volt sikeres*, ameddig az innovációs szereplők képesek voltak tevékenységüket a klaszszikus innovációs folyamatmodellek által reprezentált rendszerben, harmonizáltan végezni. Az ilyen modellek többnyire magukban foglalják az innovációs ötlet megszületésétől a K+F-en keresztül a sikeres megvalósításig, illetve piaci realizálásig terjedő munkafázisokat. Az innovációk sikere a piacon, illetve a piaci versenyben dőlt el, nem egyszer a magyar szereplők javára.

Mára a helyzet azonban jelentősen megváltozott. Bár elméletileg a mai viszonyok között is sikeres lehetne a „rég” gyakorlat, azonban különösen a kis- és középvállalkozások (melyek súlya az ágazatban meghatározó) nem rendelkeznek azokkal a feltételekkel, amelyek a modell sikeres követéséhez szükségesek. Ugyancsak *gond*, hogy a szereplők közötti harmonikus együttműködés feltételei is – a korábbi láncok, illetve hálózatok szétszakadása következtében – előnytelenül megváltoztak.

A mezőgazdálkodás versenyképességének javítása elképzelhetetlen az agrárinnováció, az agrárkutatás és a műszaki fejlesztés *új alapokra* helyezése nélkül. Ennek keretében el kellene azt is dönteni, hogy az agrárgazdaság versenyképessége szempontjából mely területek, illetve ágazatok élvezzenek elsőbbséget. A „fejlesszünk mindent” sokpólusú törekvések ideje lejárt, a jelenlegi gazdasági lehető-

ségek erre egyébként sem nyújtanak fedezetet.

Számolni kell azzal, hogy a rendszerváltás óta kialakult változások az agrárgazdaságon belüli *érdekvizonyokat* alaposan átrendezték. Ma egyidejűleg vannak jelen hazánkban a nagyüzemek, illetve a kisgazdaságok érdekelteit, a „food-non food” vita szereplőit, az ökológiai és az „iparszerű” gazdálkodás megszűntjeit – és a sekélyebb-mélyebb érdekellentétek sora még folytatható. A meglévő érdekkülönbségek jelzik, hogy az agrárgazdaságban a verseny nem feltétlenül csak a piacon dől el. Amikor a jövőről esik szó, ez sem téveszthető szem elől.

Az innovációs aktivitással kapcsolatban különösen zavaróak azok az intézkedések, amelyek a *birtokpolitikával* összefüggésben születtek. A kormányzati intézkedések inkább elbizonytalanították a gazdálkodókat, mintsem azt sugallták volna, hogy érdemes és biztonságos előre gondolkodni, azaz fejleszteni, beruházni, mert a holnap kihívásai ezt igénylik. Csak sajnálni lehet, hogy a birtokpolitikai elgondolások szélsőséges változatai oda vezettek, hogy a mezőgazdálkodásban érdekelt többsége a márnak él, ahelyett, hogy a jövőre is figyelne. Többségében nincsen meg az a biztonság, hogy a legfőbb termelési eszköz, a rendelkezésre álló termőföld mérete hosszabb távon sem változik, stabil állapot jelente ezzel az előre tekintő gondolkodáshoz. Ebből logikusan következik, hogy az innováció, a tevékenység folyamatos megújítása teljesen háttérbe szorul, s a figyelem a lehető legkisebb áldozatok melletti túlélésre irányul.

Mindettől függetlenül a mostani helyzetben nagyon fontos a mezőgazdasági *termelő*k számára, hogy önmaguktól is rádőbbsenjenek: a folyamatos megújulás saját érdekük is.

A 2014–2020 közötti időszakban újabb kihívások állnak a magyarországi agrárgazdaság előtt. A fejlesztéshez társadalmi

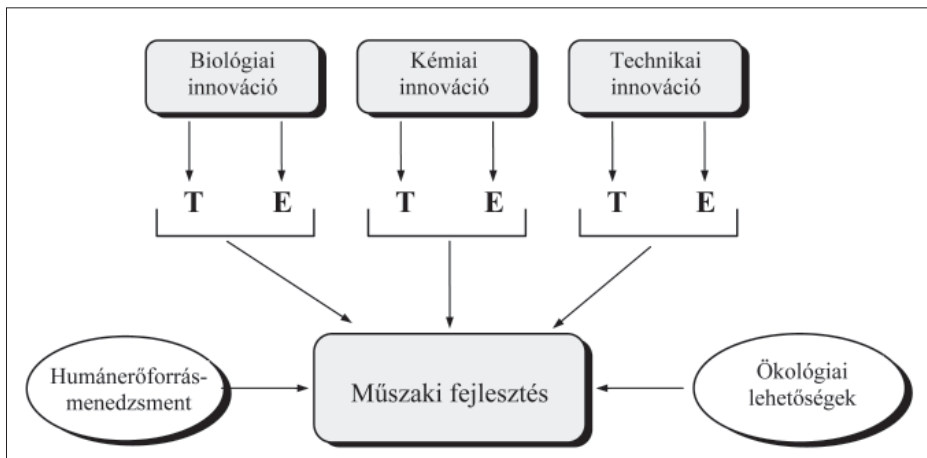
összefogás, összehangolt, közös erőfelfejtés szükséges. A ma még csak prognosztizált fejlesztési forrásokat körültekintően és hatékonyan szükséges elkölteni. Korlátozott erőforrások esetén – és a kilátásba helyezett fejlesztési támogatások is ilyenek – kiemelkedő jelentőségű a pénzek ésszerű koncentrálása. Ennek szellemében feltétlenül átgondolást igényelnének azok az *agrárpolitikai* kilengések, amelyek a rendszerváltás óta eltelt időben oda vezettek, hogy az egykori sikerágazat – eredményeit tekintve – már hosszú ideje nem találja igazán korábbi önmagát.

Az *agrárgazdaságban* az innovációval kapcsolatos helyzetet bonyolítja, hogy a vállalkozások szintjén megvalósuló innovációk *más szakterületek* innovatív eredményeit ötvözik. Így azután nem egyszerű eldönteni, hogy egy adott termék vagy eljárás megújítása mennyiben köszönhető például a géntechnológiának vagy egy új műszaki-konstrukciós megoldásnak, netán egy kedvező technológiai változtatásnak. Az olyan soktényezős termelési rendszerben, mint a mezőgazdálkodás, nem könnyű meghatározni, hogy a siker vagy a kudarc konkrétan minek a következménye. Ez is nehezíti az agrárinnovációk felismerését és eredményeinek minősítését. Az azonban leszögezhető, hogy a mezőgazdálkodásban a termékek, illetve a technológiai eljárások megújítása komplex, soktényezős feladat. A mezőgazdálkodás sajátosságaiából fakadóan a vállalkozások szintjén megvalósuló agrárinnovációt a társadalmi-gazdasági feltételeken és az adott környezet ökológiai adottságain kívül befolyásolják a biológiai, a kémiai, a technikai innovációk eredményei, továbbá a „humán faktor” mindenkori színvonala. Felfogásom szerint a felsorolt tényezők harmonikus összehangolása a vállalkozások szintjén megvalósuló *műszaki fejlesztés* keretei között valósul(hat) meg. Ennek sematikus megjelenítése látható az 1. ábrán.

Nem kell külön hangsúlyozni, hogy a

I. ábra

A mezőgazdasági műszaki fejlesztés hatótényezői

Jelmagyarázat: T: termék, E: eljárás

Forrás: Husti, 2006

műszaki fejlesztés *hatótényezői* önmagukban is innovációs folyamatok eredményei. A biológiai, kémiai és technikai területen rendkívül dinamikus fejlesztő-megújító tevékenységek tapasztalhatók, és ennek eredményeként a jelzett területek mindegyikén kínálati dominancia érvényesül. Azon sem kell csodálkozni, hogy a kínálati dominancia mögött komoly üzleti érdekek húzódnak meg. Ez a körülmény különösen fontossá teszi a mezőgazdasági vállalkozók *szaktudásának* kérdését, hiszen például egy fejlesztési döntés racionális meghozatalához nem lehet elég a gyártók-forgalmazók reklámüzenete, amelyek többnyire a saját, jól felfogott üzleti érdekeik által motiváltak. A szaktudás, kiegészítve a gazdálkodási tapasztalatokkal, lehet a biztos alap ahhoz, hogy a vállalkozó a saját feltételeihez leginkább illő megoldást, illetve azok kombinációját válassza ki a gazdag kínálatból.

A műszaki fejlesztés kapcsán szólni kell a *komplexitás* jelentőségéről is. Ennek lényege: a fejlesztés akkor igazán eredményes, ha annak elemei harmonikusan illeszkednek egymáshoz. Ellenkező esetben

a klasszikus „minimum-törvény” hatásai érvényesülnek, azaz a végeredményt a harmóniában legalacsonyabb szinten lévő tényező határozza meg. Némi leegyszerűsítéssel: a korszerű, „sokat tudó” gép és az alulképzett gépkezelő kapcsolatrendszerében a végeredményt nem a gép korszerű paraméterei, hanem a gépkezelő szakmai színvonala dönti el. Bár a komplexitás jelentőségének megértésével általában nincsen gond, a gyakorlati realizálás során azonban számtalan probléma merül fel.

AZ ADAPTÍV INNOVÁCIÓ EGY LEHETSÉGES MODELLJE

Nem egyszerű annak megfogalmazása, hogy a jelenlegi viszonyok között mit tehetnek/tehetnek azok a mezőgazdasági vállalkozók, akik hiszik, tudják, hogy a folyamatos fejlesztés, megújítás nélkülözhetetlen ahhoz, hogy talpon maradjanak, netán előbbre jussanak. Ennek kapcsán érdemes emlékeztetni arra, hogy az innovatív megoldások felosztása több szempont szerint lehetséges. Az egyik felosztás megkülönböztet *originális* (eredeti), illet-

ve *adaptív* (átvett, alkalmazó) innovációt. A két változat abban különbözik egymástól, hogy az originális innováció egy szervezet saját befektetésének, önálló K+F tevékenységének és saját munkatársai tevékenységének eredménye, míg az adaptív innováció a mások által már kitalált/kifejlesztett (rész)eredmények felhasználására épül. (Az átvétel tárgya lehet ötlet, találmány, know-how, tervdokumentáció stb.)

A jelen dolgozat eredeti szándékával összhangban, az agrárinnováció lendületbe hozása kapcsán a figyelem azért irányult az adaptív innovációra, mert véleményem szerint az *adaptáció lehetősége* a mezőgazdaságban sem lebecsülendő! Fel kell ismerni hozzá a szóba jöhető újdonságot és annak hatékonyságjavító lehetőségeit. Meg kell teremteni alkalmazásának feltételeit, és harmóniába kell hozni az átvevő gazdaság termelési-gazdálkodási jellemzőivel.

Történelmi tapasztalatok igazolják, hogy a korábbi mezőgazdasági nagyüzemek többsége, illetve az egy részüket integráló szerveződések olyan *szakembergárdára* épültek, melynek tagjai rendelkeztek az innovációk felismeréséhez, befogadásához és alkalmazásához szükséges képességekkel, tudással és tapasztalattal. Ma már tudjuk, hogy ezek a személyi kvalitások is elősegítették azt, hogy a mezőgazdasági szervezetek számára az innovációs lehetőségek valódi, gazdaságilag (is) hatékony fejlesztéseket alapoztak meg.

Ugyancsak a múlt tapasztalatai alapján állítható, hogy a tudomány és a gyakorlat kapcsolatának erősítése erjesztően hat mindkét oldal tevékenységére. Jól példázta ezt a termelési rendszerek révén megvalósított „innovációs áramlat”, amely a különféle szaktudományi ágakban elért K+F eredmények szintéziséén alapuló komplex alkalmazás révén valósult meg. Akkoriban természetesnek számított, hogy az egyes rendszerelemek kidolgozásában, rend-

szerbe szervezésében és az alkalmazási körülmények kialakításában részt vettek a gyakorlati szakemberekkel együttműködő kutatási-oktatási intézmények szakértői is. Sajnálatos, hogy az ilyen célú többszereplős hálózatok, szervezeti-intézményi formák napjainkra szinte teljesen eltűntek a mezőgazdaságból.

Nem mai a felismerés, hogy a mezőgazdaságban szóba jöhető *innovációs lehetőségek* feltárásához érdemes a következőkre figyelni

- az innovációs folyamatok és részfolyamatok nemzetközi tapasztalatainak és adaptációjuk lehetőségeinek alapos ismerete;

- az innovációs folyamatban részt vevő szervezet – sikert, kudarcot egyaránt vállaló – saját döntése arról, hogy milyen módon és mértékben vesznek részt az adaptációban, illetve a megvalósításban;

- a megvalósíthatóság feltételeinek megteremtése, tekintettel annak gyakorlati hasznosságára;

- az innovációs döntésekért való felelősség vállalása, amelynek magában kell hordania részben a hatékonyságjavítás, részben pedig a további ösztönzés teendőit, feltételeit;

- az innovációs rendszer menedzselését és annak részeként a korrekt módon történő nyomon követés és visszacsatolás formáinak, mechanizmusainak kialakítása (*Tompa – Szakonyi – Rott, 1983*).

Az agrárgazdaság jelenlegi struktúráját tekintve állítható, hogy az egész magyarországi innovációs stratégiában eddig jobbra figyelmen kívül hagyott kis- és középvállalkozások (praktikusan: kisgazdaságok) szerepét újra szükséges gondolni. Illúzió, hogy ezek a szervezetek akár hosszabb távon is képesek lesznek finanszírozni a szakterületi K+F-et. Ehelyett inkább az *adaptációs* képességüket kellene javítani. Ez még rövid távon sem jelent egyszerű feladatot. A sikerhez az oktatás, a kutatás és a szaktanácsadás számára új, az eddigiek-

hez képest mennyiségileg és minőségileg is más feladatok megoldása szükséges.

Az adaptív innovációs folyamatok eredményességét számos tényező befolyásolja. A hatótényezők nagyvonalú rendszerbe foglalása látható a 2. ábrán.

A „külső rásegítés” körébe sorolhatók mindazon hatások, amelyek a vállalkozást külső impulzusként érik.

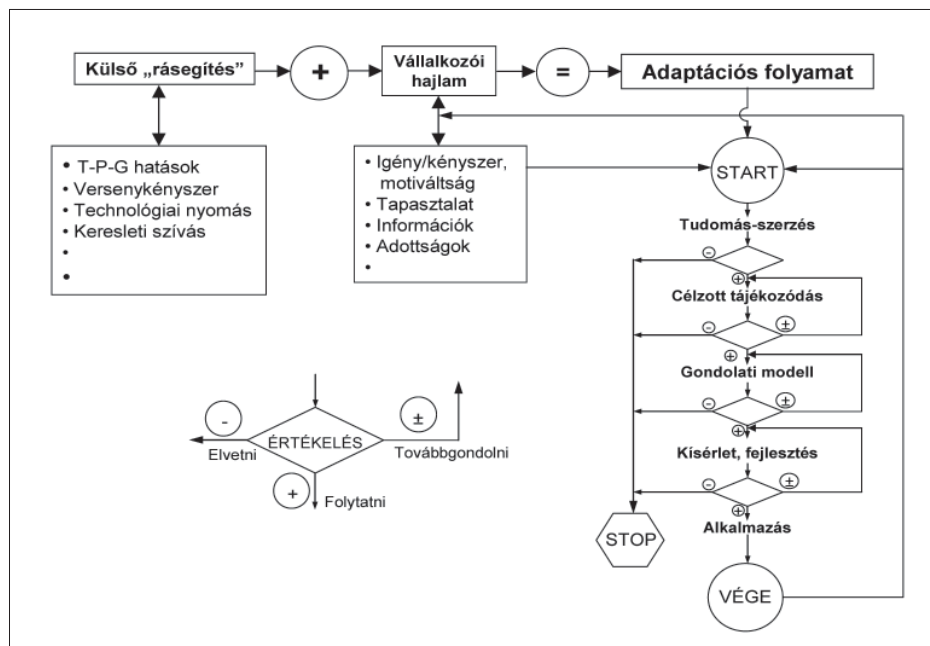
• A társadalmi-politikai-gazdasági hatások az innovációs törekvéseket erősíthetik, de gyengíthetik is. A tudatosult versenyképesség olyan „szunnyadó” energiák mozgósítását eredményezheti, amelyek egyfajta „előremenekülés”-t stimulálnak. Itt is fontos megemlíteni, hogy az állam aktív szerepet játszhat a vállalati innovációk ösztönzésében, de nem csak az eseti pénzosztással, sokkal inkább a „rásegítő” piac- és kapcsolatszervező tevékenységével. (Tudható, hogy a legutóbbi évekig az állami segítség számos támogatási

konstrukción keresztül valósult meg. Ezek azonban nem mindig érték el céljaikat; részben azért, mert igénybevételükhöz általában bonyolult feltételrendszernek kellett megfelelni, részben pedig azért, mert a vállalkozások többsége képtelen volt előteremteni a támogatás igénybevételéhez szükséges saját forrást.)

• A technológiai nyomás a mezőgazdasági fejlesztésekben érdekelt gyártó-forgalmazó szervezetek részéről érzékelhető, hiszen e cégek számára a megélhetés alapja, hogy termékeiket, szolgáltatásaikat mennyire sikerül rákényszeríteniük a felhasználókra. E tekintetben a „kínálati nyomás” egyértelmű jelei tapasztalhatók Magyarországon. A mezőgazdasági szervezetek kiszolgáltatottságának mértékét jelentősen csökkenteni lehetne néhány olyan szervezet létrehozásával, amelyek elősegítik a technológiatranszfert, kedvező esetben az önálló technológiafejlesztést és ered-

2. ábra

Az adaptív innováció lehetséges modellje

ményeik gyakorlati elterjesztését. Ehhez kifejezetten ágazati K+F-re létrehozott/továbbfejlesztett szervezet(ek) szükségességek. Egyfajta bemutató üzemi, „mintagazdasági” hálózat célszerű működtetése is sokat lendíthetne az agrárinnováción, illetve az új eredmények diffúzióján.

- A „keresleti szívás” megjelölés a mezőgazdasági termékeket felhasználó vásárlók, fogyasztók, feldolgozók igényeit, elvárásait, követelményeit és kívánságait reprezentálják. *Piacra* termelő szervezeteknél kézenfekvő, hogy ezen igények kielégítése a versenyben maradás előfeltétele. Különösen így van ez Magyarországon, ahol az utóbbi időben az országos politika rangjára emelkedett a helyben megtermelt élelmiszerek helyi ellátásba történő intenzív bekapcsolásának szándéka.

- Az oktatás, kutatás, szaktanácsadás a vállalkozások innovációs aktivitását nagyban befolyásoló tudásbázis megteremtésében és folyamatos gyarapításában bírnak kiemelt jelentőséggel. A szaktanácsadási rendszer egyik régi problémája, hogy napjainkig nem sikerült kialakítani azt a mezőgazdasági ismereti és információs rendszert (MIIR-t), ami a szakmai célokat szolgáló tanácsadói rendszer nélkülözhetetlen előfeltétele.

A vállalkozói hajlamot ugyancsak számtalan tényező befolyásolja.

- Alapkérdés a vállalkozó személyisége, az új iránti fogékonysága, illetve annak tudatosulása, hogy fejleszteni kell, mert egyébként a szervezet perifériára kerül, s elindul egy olyan lejtőn, ahol azután nincs megállás.

- Fontos a kellő *motiváltság*, fakadjon az akár belső igényből vagy a kényszerítő körülményekből.

- Sokat segíthet a vállalkozói *tudás és tapasztalat*. Dinamikus világunkban nagyon gyakran az *információbőség* zavarával kerülünk szembe. Döntő lehet, hogy a vállalkozóhoz eljussanak a számára valóban fontos új ismeretek – megfelelő időben,

optimális mennyiségben és minőségben. Ezek ugyanis előfeltételei a fejlesztésekkel összefüggő döntéseknek is. De legalább ennyire fontos volna, hogy a vállalkozó legyen képes az információhalmazból kiszűrni a számára fontosakat. Ehhez pedig korszerű tudásra van/volna szükség.

- Az innovációra való vállalkozói hajlamot természetes módon befolyásolják az adott *szervezet* adottságai is. Mezőgazdasági vállalkozásoknál ezek sorából kiemelést érdemelnek az ökológiai adottságok, amelyek végső soron meghatározzák a klasszikus mezőgazdálkodás lehetőségeit, kereteit. Ezek mellett fontos a vállalkozás műszaki-technikai színvonala, termelési kultúrája, technológiai korszerűsége, pénzügyi állapota, kapcsolatrendszere és hasonlók.

A vállalkozói hajlam – kellő külső rásegítéssel – indíthatja el azt az *adaptációs folyamatot*, amely a „fontolva haladás” elvét követve vezethet el a mezőgazdaságban leggyakoribb innovációtípusokhoz: egy-egy termék, illetve eljárás részleges vagy teljes megújításához. Az adaptációs folyamat egyes lépéseit logikai rendbe szedve mutatja be a modell.

- Döntő az első fázis, a *tudomásszerzés*, mert ezáltal érhetik a vállalkozót olyan serkentő impulzusok, amelyek beindíthatják az adaptációs innovációt.

- Miként a folyamat későbbi fázisai között, úgy itt is a vállalkozó számára érdekes újdonságról való tudomásszerzés után célszerű mérlegelni, illetve értékelni. A *mérlegelés* tárgya: érdemes-e a gondolattal tovább foglalkozni vagy el kell azt vetni.

- Ha az ötlet továbbgondolásra érdemes, következik a *célzott tájékozódás*, melynek során további információk, szakmai részletkérdések beszerzése és feldolgozása történik meg. Ekkor is adott a lehetőség az ötlet elvetésére. Az innovációs folyamatokban általában fontos *időtényező* itt is megjelenik, a túlságosan hosszú töprengés inkább előnytelen, mint előnyös.

• Pozitív kimenet esetén az elképzelésre vonatkozó *gondolati modell* kialakítása következik, melynek során a vállalkozó gondolatban összerakja, s „lejátssza” az elképzelt innovációt.

• A kis lépések taktikája szellemében ezt a fázist követi a „kisminta”, azaz az elképzelés első gyakorlati próbája, *kísérleti* vagy *fejlesztési* formában. Ennek során – az eddig követett gondos rákészülés ellenére is – adódhatnak olyan problémák, amelyek az elképzelés elvetését eredményezik.

• Ha az előző fázisban is kedvező tapasztalatok születnek, következhet a *teljes átvétel*, azaz az érdemi adaptáció, a máshol kialakított megoldás teljes körű átvétele, illetve alkalmazása.

Természetesen a modell nem elegendő a valóság minden elemének megnyugtató figyelembevételéhez, ahhoz azonban igen, hogy *vezérfonalul* szolgáljon részint a külső ráhatásban érintett, részint pedig a vállalkozói hajlamot befolyásolni képes szervezetek, személyek számára, amikor az agrárinnováció dinamizálásán fáradoznak.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- (1) Dinya L. (2011): Változó klíma, természet és az innovációs kihívások. *Gazdálkodás* 55. évf. 6. sz. 557-565. pp. – (2) Husti I. (2006): A mezőgazdaság műszaki fejlesztése. Akadémiai doktori értekezés. 168 p. – (3) Mogyorósi P. – Bucsei K. – Tyetyák Zs. (2009): Innováció lépésről-lépésre. (Az innováció gyakorlati tudnivalói.) Ipargazdasági Kutató és Tanácsadó Kft., Budapest, 2009. április – (4) NETINNOV kérdőíves felmérés 2010. In: Csizmadia Z. – Grosz A. (2011): Innováció és együttműködés. MTA RKK, Pécs–Győr, ISBN978-963-9899-38-4 – (5) OECD (2005): Oslo Manuel. Third edition. OECD, Eurostat, Paris, 27-28. pp. – (6) Osman P. (1985): A mezőgazdasági termelési rendszerek innovációs szerepéről. *Közgazdasági Szemle* XXXII. évf. 11. sz. 1360-1366. pp. – (7) Szántó B. (1990): Váltunk-e paradigmát a műszaki fejlesztésben? *Társadalmi Szemle* XLV. évf. 11. sz. 67-77. pp. – (8) Tompa B. – Szakonyi L. – Rott N. (1983): Az innováció és a mezőgazdaság. *Gazdálkodás* XXVII. évf. 3. sz. 1-9. pp.

A magyar vidékfejlesztés mozgástere 2013 után

BIRÓ SZABOLCS – RÁCZ KATALIN – SZÉKELY ERIKA

Kulcsszavak: Közös Agrárpolitika, vidékpolitika, elmaradott térségek.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A Közös Agrárpolitika (KAP) II. pillérét képező vidékfejlesztés, illetve az annak mozgásterét érintő változások alapvetően meghatározzák Magyarország vidéki térségeinek fejlődési esélyeit. Az eddigi vidékfejlesztési beavatkozások az elemzők szerint elsősorban az elérhető források egyszerű lehvívásán alapuló fejlesztéseket generáltak, innovatív, a hozzáadott értéket és a foglalkoztatást egyszerre növelő megoldásokat azonban kevésbé ösztönöztek. Gazdasági, társadalmi tekintetben egyaránt elmaradott vidéki térségek és a versenyhátrányokkal küzdő agrárgazdaság fejlesztésében a 2014–2020 közötti uniós költségvetési ciklusban is jelentős szerepet játszanak a Közös Agrárpolitika vidékfejlesztési pillérének beavatkozásai. A KAP-reform iránya a korábbinál célirányosabb és „zöldebb” támogatásokkal erősíti a mezőgazdaság és a vidék fejlődését. A tagállamok által felhasználható pontos forráskeret egyelőre nem ismert, a vitára bocsátott scenáriók alapján azonban a forráselosztás mechanizmusának javasolt átalakítása szerint a Magyarország által felhasználható EMVA-források akár jelentősen is csökkenhetnek. A 2014–2020-as vidékfejlesztési program kidolgozása során elsődleges szempont a magyar agrárágazat és a vidéki térségek felzárkóztatása, amelyhez a rendelkezésre álló forrásokat leginkább az innovatív megoldásokon alapuló hozzáadott érték növelésére, a piacra jutásra, az együttműködésekre, valamint a szakmai hozzáértés javítására szükséges koncentrálni.

BEVEZETÉS

A Közös Agrárpolitika második, vidékfejlesztési pillére többéves, célirányos, regionális és lokális programokon keresztül ösztönzi az Európai Unió tagállamainak gazdasági, társadalmi, környezeti fejlődését. Tekintettel arra, hogy a 27 tagállam népességének közel 60 százaléka vidéki térségekben él, a vidékfejlesztés az unió egészét tekintve kiemelkedő jelentőségű szakpolitikai terület, súlypontjai ugyanakkor a tagállami szükségletekkel összefüggésben jelentős eltéréseket mutatnak.

Az Európai Bizottság már 2011 őszén nyilvánosságra hozta a Közös Agrárpolitika megreformálására irányuló, a 2013 utáni időszakban érvénybe lépő, rendelet-

tervezetek formájában előkészített javaslatait. Az Agrárgazdasági Kutató Intézet erre alapozva önálló tanulmánykötetben (*Potori et al., 2012*) foglalta össze a körvonalazódó változások Magyarországra gyakorolt várható hatásait, átfogó javaslatokat fogalmazva meg a közvetlen támogatások, a piaci intézkedések és a vidékfejlesztés célterületeire. Az alábbiakban a vidékfejlesztés területére szűkítve mutatjuk be a 2014–2020 között életbe lépő legfontosabb szakpolitikai változásokat, valamint a fejlesztések mozgásterét.

LEGFŐBB KIHÍVÁSOK

A 2014–2020 közötti időszakban rendelkezésre álló vidékfejlesztési források

elosztásának választ kell adnia az agrárágazatot, valamint a vidéket jellemző problémákra. A nemzetközi tendenciákhoz hasonlóan, *Magyarországon is jelentős társadalmi-gazdasági területi egyenlőtlenségek tapasztalhatók.* A bruttó nemzeti össztermék (GDP) egy főre jutó értéke vidéken az országos átlag háromnegyedét sem éri el, Budapesttől pedig háromszoros a lemaradás.

A mezőgazdasági, az erdészeti és az élelmiszer-ipari foglalkoztatás szerepe csökken. (Annak ellenére, hogy aránya – 2011-ben minimális mértékben – 8,1%-ra emelkedett.) *A mezőgazdaságban dolgozók nettó keresete még mindig jelentősen (2011-ben 25%-kal) elmarad a nemzetgazdasági átlagtól.* Az együttműködések szerepe továbbra is marginális. Az ökológiai gazdálkodás dinamikus terjedése is csak a csatlakozás előtt (2004-ig) volt jellemző (jelenleg a mezőgazdasági terület 2%-át érinti). *A statisztikai adatok szerint az élelmiszer-gazdaság versenyképessége, illetve nemzetgazdasági pozíciója több tekintetben is kedvezőtlen tendenciákat mutat.* Az ágazat részesedése a kibocsátásból 2004–2011 között 10,2%-ról 8,4%-ra, a bruttó hozzáadott értékből pedig 7,8%-ról 6,1%-ra esett vissza. Az állattenyésztés súlya a bruttó kibocsátásban tovább csökkent. A nemzetgazdaságot jellemző mérséklődő beruházások mellett a mezőgazdaság és az élelmiszeripar beruházásainak csökkenése ugyan 2011-ben megfordult, de még mindig nem éri el a válság előtti szintet. Az állóeszközök pótlását és bővítését szolgáló beruházások volumene a csatlakozást követő egyetlen évben sem érte el a 2003. év szintjét.

A vidék fokozódó lemaradása az ott élők gazdasági aktivitásában is megmutatkozik. 2004-ben még az átmeneti térségekben volt a legalacsonyabb a gazdasági aktivitás, 2010-re azonban már vidéken. Mindez az ott élő aktív korú (15–64 éves)

népességen belüli foglalkoztatási ráta 1,5 százalékpontos csökkenésére is visszavezethető. Magyarországon a nemzetgazdasági szektorok – főleg az ipari szektor – a világgazdasági válság következményeként kevésbé tudták megtartani a munkahelyeket. A hazai munkanélküliségi ráta 2004-ről 2010-re valamennyi térségtípusban majdnem megkétszereződött (6,1%-ról 11,2%-ra nőtt), ezzel szemben (2005–2009 között) az EU-12 valamennyi térségében 2,7–4,5 százalékponttal csökkent.

A vidéki területeken beszűkültek a megélhetési és foglalkoztatási lehetőségek. Ezt jelzi a tartós munkanélküliség átlagosnál magasabb aránya is, amely Magyarország vidéki térségeiben 2009-ben 5,0%-ot ért el. Ellentétben az uniós átlaggal, nálunk leginkább vidéken emelkedett a tartós munkanélküliek száma, tovább növelve a szociális ellátórendszer terheit. A vidéki települések gazdasági, társadalmi és infrastrukturális helyzete az országos átlagtól jelentősen elmarad. 2003 óta a társadalmi, szociális és az alapszolgáltatásokat érintő területeken a vidéki települések hátrányos helyzete állandósulni – nem egy esetben mélyülni – látszik, *a felzárkózás jelei egyelőre nem mutatkoznak.*

Egyes vidéki térségeket továbbra is az elnéptelenedés fenyegeti. Az alapvetően vidéki területek népsűrűsége – hasonlóan az uniós vidéki térségeihez – 2004–2010 között tovább csökkent. A csökkenést a születések számának mérséklődése mellett a kedvezőbb gazdasági helyzetben lévő átmeneti és alapvetően városi térségekbe való elvándorlás is erősíti. Ennek ellenére Magyarországon a vidéki területek még mindig másfélszer sűrűbben lakottak, mint az EU-15-ben. Hazánk és az EU vidéki területein a népesség rohamosan öregszik, az átlagéletkor magas. A legidősebb korosztály (65 éven felüliek) aránya 2004–2010 között minden térségtípusban nőtt (0,6–1,3%-kal) (VM, 2011a).

TAPASZTALATOK

Az Európai Unióban a 2007–2013 közötti programidőszakban a vidékfejlesztési források tengelyek közötti megoszlásában jelentős eltérések tapasztalhatók. A régi tagállamokban (EU-15) jellemzően a környezet és a vidék állapotát javító II. tengelyes intézkedések hangsúlyosabbak (52%), főként az északi, északnyugati államokban, ahol e célterület a források 70–80%-át is kiteszi. Az új tagállamokban (EU-12) viszont az élelmiszer-gazdaság versenyképességét javító I. tengely forrásaránya a jelentősebb (40%), míg a II. tengelyé 33%-os. Utóbbiakban a vidéki térségek fejlesztését célzó III. tengely aránya is jelentős (20%) (1. táblázat). A különbségek hátterében az országcsoportok eltérő termelési szerkezete, földhasználata (a mezőgazdasági és erdőterületek aránya), gazdasági helyzete, – ezen belül az élelmiszer-gazdaság – fejlettsége, modernizációs szintje, valamint a környezettudatos magatartás elterjedtsége húzódik meg (Molnár et al., 2011).

Az új tagállamoknál a vidéki területek fejlesztéséhez kapcsolódó célokhoz rendelt magas forrásarányt a relatíve elmaradottabb infrastrukturális, gazdasági és alapszolgáltatásokat érintő fejlettségi színvonal, valamint a vidéki népesség alacsony képzettségi szintje indokolja. Magyarország forrásallokációja leginkább Görögországhoz, kisebb mértékben pedig Litvániáéhoz és Lengyelországhoz hasonlít. Az agrár-gazdaság más nemzetgazdasági ágazathoz viszonyított fejlettségi szintjét tekintve

Magyarországon a leghangsúlyosabb a versenyképességet javító I. tengely.

Az új tagállamokban a vidékfejlesztés eddigi tapasztalata, hogy a támogatások jelentős részben a nagyobb, aktívabb és sikeresebb termelőknél, közösségeknél koncentrálódtak, kevésbé segítettek a kisebb, tőkehiányos gazdaságok helyzetén. Kelet-Közép-Európa vidéki területein a mezőgazdaság még mindig kínál munkalehetőséget, megélhetést, így a KAP-támogatások is sokkal inkább szociális célokat szolgálnak, mintsem fejlesztést. A programok kialakításához és a megvalósításhoz használható keretrendszer ezért sok tekintetben nem alkalmazkodik az új tagállamok igényeihez (Jarc, 2008). A források – a vidéki gazdaságfejlesztés irányába történő elmozdulás következtében – egyrészt a gazdák vállalkozásainak fejlesztéséhez járultak hozzá, másrészt a racionális földhasználat érvényesítését segítették elő. Ez még mindig jobb megoldás, mintha a vidékfejlesztés teljes egészében a területfejlesztés részét képezné, amely a városi területek erősítését helyezi előtérbe (Wakeford, 2010).

Magyarországon a SAPARD, az AVOP-NVT, valamint az ÚMVP egymást követő programjaiban a vidékfejlesztés prioritásai között jelentős hangsúlyeltolódások történtek. A három tervidőszak alatt a felhasználható uniós források folyamatosan növekedtek. Mindhárom programozási időszakban a versenyképesség fokozása volt a legfontosabb, még akkor is, ha aránya a csatlakozás után némileg visszaesett (2. táblázat). A környezetvédelem jelentő-

I. táblázat

Vidékfejlesztési források* megoszlása tengelyek szerint (2007–2013)

Ország/országcsoport	I. tengely	II. tengely	III. tengely	IV. tengely
EU-15	30,6	51,9	8,9	6,9
EU-12	40,1	33,4	19,8	4,1
EU-27	33,6	46,0	12,3	6,0
Magyarország	45,9	31,5	13,4	5,3

Megjegyzés: * EMVA + nemzeti kiegészítés

Forrás: Molnár et al. (2011)

2. táblázat

Prioritások pénzügyi súlya Magyarországon

Prioritás	SAPARD		AVOP/NVT		ÚMVP	
	forrás					
	millió EUR	arány (%)	millió EUR	arány (%)	millió EUR	arány (%)
Versenyképesség javítása	157,3	59,2	340,1	37,0	1942,2	51,0
Környezeti állapot fenntartása	11,3	4,3	495,4	53,9	1265,9	33,3
Vidéki térségek fejlesztése	97,0	36,5	84,0	9,1	597,8	15,7
Összesen	265,6	100,0	919,5	100,0	3805,9	100,0

Forrás: Molnár et al., 2011

sége a csatlakozást követően erősödött, a vidéki térségek fejlesztése pedig jelenleg a legkevésbé hangsúlyos.

A vidékfejlesztési intézkedések többsége a mezőgazdasági alapanyag-termelésre irányul. A mezőgazdasági gazdasági teljesítményben betöltött viszonylag szerény szerepe miatt a támogatások nem változtatták, nem is változtathatták meg jelentősen a vidék társadalmi-gazdasági helyzetét. Jelentőségük inkább abban rejlik, hogy elősegítették a vidék fontos gazdasági bázisát jelentő élelmiszer-gazdaság modernizálását és megerősödését.

A vidékfejlesztési források felhasználásának hatásait vizsgálva Molnár és szerzőtársai (2011) megállapítják, hogy a versenyképesség javítása prioritás alá sorolható intézkedések hatására megélné a mezőgazdasági beruházás és korszerűsítés. A termelői szervezetek erősödése, a szakmai ismeretek bővülése is megfigyelhető. A környezeti állapot javítása kétséges, hiszen a támogatott pályázatok többsége alacsony környezeti hozadékú (szántóföldi) célprogramra vonatkozott. A mezőgazdasági területek erdősítése jogcím hatására a tervezettnél 50%-kal nagyobb, 44 ezer ha-t meghaladó mezőgazdasági terület került erdősítésre. A vidéki térségek fejlesztése prioritás keretében az alpininfrastruktúra-, valamint a falufejlesztés elsősorban a kedvezményezett településeken hatott kedvezően.

Hasonló következtetésekre jutott az ÚMVP félidei értékelése (VM, 2010) is. Eszerint a program a vidéki gazdaság, a környezet és a társadalom számára fejlesztési lehetőséget teremtett, közösségi kezdeményezéseket indukált, anyagiakban és szellemiében egyaránt megmozgatta a vidéket. Ugyanakkor a program inkább a válság tüneteit enyhítő, nem pedig a kreatív megoldásokat kereső fejlesztéseket ösztönözte. A környezet és a vidék állapotának javításában a környezeti hozzáadott érték növelése kevésbé volt jellemző, azt elsősorban a források egyszerű lehívásának igénye motiválta. A vidéki térségeket inkább szociális kényszerek és az alapvető infrastrukturális szükségletek, mintsem a vállalkozásfejlesztés igénye vezérelték.

FEJLESZTÉSI IRÁNYOK

A KAP keretei között működő vidékpolitika 2013-at követő kereteit a gazdasági realitások szabta korlátok, az új kihívások és a korábbi működés tapasztalatai együttesen formálják (Potori et al., 2012). Az EMVA rendelettervezet (EC, 2011a), illetve a háttérül szolgáló hatástanulmány (EC, 2011b) a KAP átfogó szakpolitikai célkitűzéseit eltérően kezelő – integráción alapuló, hangsúlyváltást sürgető, kiigazító – forgatókönyveket tartalmaz. A lefolytatott hatásvizsgálatok, valamint a munkacsoporti megbeszélések alapján az „integráció” forgatókönyvben foglaltak ér-

vényesülése tűnik a legvalószínűbbnek¹ a vidékfejlesztésben, amely a célirányosabb és „zöldebb” közvetlen kifizetések mellett a korábbiánál komplexebb megközelítésű vidékfejlesztéssel kívánja az agrárgazdaságot és a vidéki területeket fenntartható fejlődési pályára állítani.

Az „integráció” forgatókönyv elfogadásával a vidékpolitika az EU 2020 stratégiájához (EC, 2010) illeszkedik, és szorosabb koordináció valósul meg a vidékfejlesztési célkitűzések megvalósulásához is hozzájáruló EMVA-n kívüli alapok beavatkozásaival. A tervek szerint a korábbiánál nagyobb hangsúlyt kapnak a környezet védelméhez és az éghajlatváltozás mérsékléséhez kapcsolódó beavatkozások. Emellett különböző kockázatkezelési eszközök bevezetését is kezdeményezik. Az innováció érvényesítését Európai Innovációs Partnerségi hálózat keretében segítenék elő. A forgatókönyv értelmében a vidékfejlesztési intézkedések gazdasági hatásaként az innovációs tevékenységek és a szélesebb körű együttműködések gyorsabb terjedése, ezzel párhuzamosan az élelmiszer-ellátási láncok hatékonyságának növekedése várható. Az együttműködés ismert formáinak megerősítésén túl új lehetőségeket a szakmaközi szervezetek, valamint a szerződéseken alapuló, akár határokon is átnyúló együttműködési formák támogatási lehetősége teremt. A helyi gazdasági-társadalmi szükségletekhez történő igazodást az alulról szerveződő kezdeményezések korábbiánál nagyobb mértékű felkarolása, LEADER „kezdőcsomagok” bevezetése, valamint a különböző alapokból (az EMVA mellett ESZA, ERFA, ETHA) származó források kombinálásának lehetősége segíti. A II.

pillért érintő változások közül hazánk szempontjából elsősorban a vidékfejlesztés egészét átható integrált megközelítés széles körű érvényesülésének lehetősége, valamint a kutatások és a gyakorlat közeletése emelhető ki (Jámbor, 2012).

PRIORITÁSOK ÉS INTÉZKEDÉSEK

Az EMVA rendelettervezet javaslata (EC, 2011a) szerint a KAP keretén belül a vidékfejlesztés átfogó célja továbbra is a mezőgazdaság versenyképessége, a természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodás, emellett megjelenik az éghajlatváltozás (mérséklés és alkalmazkodás), valamint a vidéki térségek kiegyensúlyozott területfejlesztése. Az átfogó célok megvalósítása hat vidékfejlesztési prioritásra épül, amelyek mindegyike hozzájárul az innovációval, a környezettel, valamint az éghajlatváltozás mérséklésével és az ahhoz történő alkalmazkodással kapcsolatos átfogó célok eléréséhez:

1. *A tudásátadás és az innováció előmozdítása a mezőgazdaságban, az erdészetben és a vidéki térségekben, valamint a kutatás, illetve az egész életen át tartó tanulás és a szakképzés területein.*

2. *A versenyképesség fokozása a mezőgazdasági termelésben, illetve a mezőgazdasági üzemek életképességének javítása a mezőgazdasági üzemek szerkezetátalakítása és a generációs megújulás területén.*

3. *Az élelmiszerlánc-szervezés és a kockázatkezelés előmozdítása a mezőgazdaságban, az elsődleges termelők élelmiszerláncba integrálása, minőségrendszereken, a helyi piacokon és a rövid ellátási láncokban folytatott promóción, valamint termelői csoportokon és szakmaközi szervezeteken keresztül.*

¹ A szakpolitika folytonosságát a „kiigazítás” forgatókönyv képviselné. Végrehajtása érezhető javulást eredményezne a mezőgazdasági termelés versenyképessége, illetve a környezeti teljesítmény terén, azonban kétséges, hogy e megközelítés elfogadható választ ad-e a jelenlegi és a várható kihívásokra. A „hangsúlyváltás” forgatókönyv a beavatkozásokat a környezet védelmére és a klímaváltozás területére szűkítené le, a kiegyenlített területi fejlődést szolgáló vidékfejlesztést pedig más szakpolitikák fennhatósága alá vonná.

4. A mezőgazdaságtól és az erdészettől függő ökoszisztémák állapotának helyreállítása, megőrzése, valamint a víz- és talajgazdálkodás javítása.

5. Az erőforrás-hatékonyság előmozdítása, valamint az alacsony szén-dioxid-kibocsátású és az éghajlatváltozáshoz alkalmazkodni képes gazdaság irányába történő elmozdulás támogatása a mezőgazdasági, élelmiszer-ipari és erdészeti ágazatban. A víz, az energia és a megújuló energiaforrások, valamint a melléktermékek és a hulladékok hasznosításának fokozása, illetve a dinitrogén-oxid és metán kibocsátásának csökkentése, a szénmegkötés növelése.

6. A társadalmi befogadás előmozdítása, a szegénység csökkentése, továbbá a gazdasági fejlődés támogatása a vidéki térségekben, a diverzifikáció, új kisvállalkozások alapítása, a munkahelyteremtés, valamint a helyi fejlesztések, illetve információs és kommunikációs technológiák hozzáférhetőbbé tétele érdekében.

Az egyszerűsítés érdekében 2014-től az intézkedések már nem tengelyek mentén csoportosítottak. A tagállamok „intézkedéslistából” választva határozhatják meg a számukra megfelelő intézkedéskombinációt. Az új vidékfejlesztési politika az intézkedések tartalmi elemeit illetően jórészt a korábbi támogatási területeket viszi tovább, ugyanakkor *egyes területek a korábbinál*

nagyobb hangsúlyt kapnak (például: innováció, együttműködés, kockázatkezelés). Az éghajlatváltozás és az árak szélsőséges ingadozása következtében megnövekvő gazdasági kockázatok miatt megerősített, több pillérű kockázatkezelési csomag kerül bevezetésre, amely a környezeti károk ellen létrehozott kölcsönös kockázatkezelési alapok támogatásából, valamint a természeti csapások következtében a gazdálkodók bevételkiesését pótló jövedelemstabilizáló eszközökből tevődik össze.

PÉNZÜGYI KERETEK

A vidékfejlesztés támogatása 2014–2020 között a Strukturális Alapokat összefogó, az Európa 2020 stratégia megvalósítását célzó Közös Stratégiai Keretrendszer (EC, 2011c) részeként a KAP teljes költségvetésének közel negyedét² (24,0 százalékát) kitevő EMVA-ból történik (3. táblázat).

A vidékfejlesztést közvetlen a többi KAP-forrás, a közvetlen kifizetések és piaci kiadások (I. pillér), valamint az egyéb agrárcélokra fordítható elkülönített támogatások, köztük az élelmiszer-biztonság, a leginkább rászoruló személyek élelmiszer-támogatása, a mezőgazdasági válság esetére fenntartott céltartalék, az Európai Globalizációs Alap forrásai, valamint a kutatás és innováció külön támogatása is segíti. A vidékfejlesztési források elosztása a

3. táblázat

A KAP költségvetés-tervezete, 2014–2020

Megnevezés	Támogatás	
	összege* (milliárd EUR)	aránya (%)
I. pillér – Közvetlen kifizetések és piaci kiadások	277,4	73,2
II. pillér – Vidékfejlesztés	90,8	24,0
Egyéb támogatások	10,7	2,8
Összes kiadás	378,9	100,0

Megjegyzés: * 2011-es árakon

Forrás: EC, 2012

² A Tanács által a KAP forrásainak elosztására vonatkozó legutóbbi, nyilvánosságra hozott dokumentum (EC, 2012) alapján. A források elosztásáról az Európai Tanács ülésén előreláthatólag 2013. február elején döntenek a tagállamok kormányfői.

4. táblázat

EMVA társfinanszírozási arányok

Beavatkozási célterület	Támogatási arány (%)
Minimum EMVA társfinanszírozás	20
Kevésbé fejlett régiókban*	75
Átmeneti régiókban	60
Fejlettebb régiókban	50-55
Környezetgazdálkodási és a klímaváltozás intézkedései	75
Az I. pillérből a II. pillérbe átcsoportosított források esetében	100

Megjegyzés: * Ahol az egy főre jutó bruttó hazai termék (GDP) nem éri el az EU-27 átlagának 75 százalékát

Forrás: EC, 2012 alapján az AKI Vidékpolitikai Kutatások Osztályán készült összeállítás

politikai célokhoz kötődő objektív kritériumok és a jelenlegi elosztási mechanizmus (múltbeli teljesítmény) figyelembevételével történik. A kevésbé fejlett régiókban a társfinanszírozás aránya a 2014–2020 közötti időszakban is magasabb (a tervezet szerint 75 százalékos) lesz (4. táblázat).

Az egyes vidékfejlesztési intézkedések esetében az EMVA-hozzájárulás legkisebb mértéke 20 százalék, maximális mértéke 75 százalék lehet. Az EMVA-források legalább 25 százalékát az éghajlatváltozás mérséklésével és az ahhoz történő alkalmazkodással, valamint a földgazdálkodással kapcsolatos tevékenységekre kell fordítani. Az EMVA-források 5 százaléka LEADER-célokra költendő. Az Európai Unió Tanácsának a közös rendelkezésekről szóló rendelete³ szerint a LEADER közösségi szinten irányított helyi fejlesztések (*Community Led Local Development – CLLD*) az EMVA mellett más alapokból⁴ is támogathatók. A CLLD szubregionális területi szinten értelmezhető, integrált és több ágazati területen alapuló helyi fejlesztési stratégiák révén valósul meg, irányítása az adott közösség szintjén a helyi társadalmi-gazdasági érdekek köz- és magánszférabeli képviselőiből álló helyi akciócsoportok ré-

vén valósul meg. Célja a helyi szükségletek és lehetőségek figyelembevétele és a helyi környezet innovatív jellemzőinek bevonása, hálózatépítés, együttműködés. Több forrásból (alapból) támogatott LEADER-fejlesztés megvalósítása esetén vezető alapot kell kijelölni.

A technikai segítségnyújtást az EMVA-keret 4 százaléka szolgálja, 5 százalék az elkülönített teljesítménytartalék.⁵ Ez a keret abban az esetben osztható ki, ha a 2017-re és a 2019-re tervezett felülvizsgálatokon bebizonyosodik, hogy a források az adott tagállamban a kitűzött céloknak megfelelően és időarányosan hasznosultak.⁶

Új elem, hogy a KAP I. pillérében a közvetlen támogatásoknál bevezetett támogatási felső határ alkalmazása miatt felszabaduló forrásokat a mezőgazdasági termelők által megvalósított innovációs projektek finanszírozására kell elkülöníteni. A tagállamoknak az EB a teljes programozási időszakra vonatkozóan kezdeti előfinanszírozási összeget biztosít, amely az adott tagállami programhoz nyújtott EMVA-hozzájárulás 2014-ben 2, 2015-ben és 2016-ban 1-1%-a. A tervezet alapján lehetővé válik a pillérek között bizonyos fokú átcsoportosítás. A források legfeljebb 5-10%-ának I. pillér-

³ 14287/12 ADD 3 REV 1.

⁴ ERFA, ESZA vagy ETHA.

⁵ Magyarország más tagállamokkal együtt túlzónak tartja az indokolatlanul nagy adminisztratív terhet jelentő teljesítménytartalékokat.

⁶ A teljesítménytartalékkal kapcsolatos döntés késői időpontja a források lehívását könnyen megghiúsíthatja.

ből a II.-ba történő átcsoportosítása esetén a tagállamok vidékfejlesztési politikájukat erősíthetik, míg a források 10-15%-áig terjedően a II. pillérből az I. pillérbe történő átcsoportosítással azok a tagállamok élhetnek, amelyekben a közvetlen kifizetések uniós átlagának 90%-át nem érik el. Fontos azonban, hogy a pillérek közötti forrását-csoportosítás nem visszavonható!

A FORRÁSOK ELOSZTÁSA

A vidékfejlesztési célok megvalósítása kapcsán *alapvető kérdés, hogy az egyes célok mellett a tagállamok között milyen arányban oszlik meg a rendelkezésre álló forrás.* Az EMVA rendelettervezet (EC, 2011a) alapján a támogatási források tagállamok közötti felosztása a vidékpolitika céljai, az objektív kritériumok mellett figyelembe veszi a múltbeli teljesítményt (a jelenlegi EMVA-forráselosztás) is. A vidékfejlesztés hatékonyabb működése érdekében a jelenlegi – „sajátos helyzetek és szükségletek” megoldására szolgáló – forráselosztás helyett cél- és teljesítményorientált felhasználást javasol. Ehhez az *EB hatásvizsgálata (2011b)* mutatószámokon, indikátorokon alapuló elosztási képleteket is megad. *Az EMVA forráselosztását végső soron az Európai Unió Tanácsa határozza meg. A tárgyalások jelenlegi állása szerint ugyan végleges forráskeret még nincs, az már szinte biztosan tudható, hogy Magyarország számára a korábbi programidőszaknál kevesebb forrás áll majd rendelkezésre 2014–2020 között. A források elosztását célzó tárgyalások alapját az EB hatásvizsgálataiban szereplő különböző forgatókönyvek jelentették. Az „integráció” forgatókönyv szerint a forráselosztást a gazdasági fejlettség tagállamok közötti eltérései határozzák meg. A szélsőséges változások mér-*

séklése érdekében az „átmeneti” *szcenárió módosító feltételeket is figyelembe vesz.* E szerint a teljes összeg egyik fele a jelenlegi tagállami arányok, míg a másik fele az új elosztási kulcs alapján osztható ki, továbbá egyik tagállam sem kaphat a jelenlegi arány 10 százaléknál kevesebbet, illetve többet. A fokozatos áttérés érdekében átmeneti időszakot kell biztosítani a tagállamok számára, illetve a kisebb területű tagállamok esetében kivételes elosztási módszerek alkalmazására is szükség lehet.

Az EB hatásvizsgálatokon (2011b) alapuló javaslata az új tagállamok csoportjára nézve összességében kedvezőbbnek tekinthető, mint a jelenlegi forráselosztás. Magyarország számára mindkét scenárió kedvezőtlenebbnek tekinthető, mivel 0,3-0,6 százalékponttal kevesebb támogatási forrást vetít előre. Azonos elvek mentén, de más indikátorokat alkalmazva Magyarország kedvezőbb pozícióba kerülhetne (Potori et al., 2012). Ehhez azonban az ország, különösen a vidéki területek hátrányos helyzetét igazoló indikátorokat⁷ kell figyelembe venni (és azokat az Európai Bizottságnál érvényesíteni). Az „átmeneti” változathoz kiindulva használt képletek alapján mutatkozó eredmények szerint a javasolt indikátorok alkalmazása esetén Magyarország pozíciója a források elosztásában az „átmeneti” scenárióhoz képest mindkét változatban jelentősen, közel 20 százalékkal javulna. Annak ellenére azonban, hogy a javasolható indikátorok alkalmazásával mind az új, mind a régi tagállamok átlagában a forráselosztás gyakorlatilag változatlan maradna, Magyarország pozíciójának javítása nemigen remélhető. Egyes tagállamoknál ugyanis már jelentősebb veszteségek mutatkoznak, így például a nagyobb méretű tagállamok közül Spanyolország, Francia-

⁷ Ilyenek lehetnek: a primer szektor aránya a bruttó hozzáadott értékből; a munkatermelékenység; a mezőgazdasági bruttó beruházás aránya; a mezőgazdasági terület aránya; a magas természeti értékű területek aránya; a vidéki népesség aránya; a nettó migráció; az oktatásban és továbbképzésben részesülő felnőtt lakosok aránya, valamint a gyors internetkapcsolattal rendelkezők aránya.

ország, Lengyelország, Svédország is 10 százalék feletti, az Egyesült Királyság pedig 1-2 százaléknyi forrást veszítene.

A vidékfejlesztési program kidolgozásánál elengedhetetlen a magyar agrárágazat és a vidéki térségek – élvonalbeli tagországokéhoz történő – felzárkóztatását elsődlegesnek tekinteni, illetve a rendelkezésre álló forrásokat a felzárkóztatás leghatékonyabban segítő eszközökre koncentrálni. Magyarország vidékfejlesztési politikája – a KAP javasolt vidékfejlesztési céljait⁸ elfogadva – a mezőgazdaság élelmiszer-termelő funkcióját továbbra is elsődlegesnek tekinti, mivel az semmi mással sem helyettesíthető. A vidékfejlesztésben továbbra is kihívás maradt a hozzáadott érték és a munkahelyteremtés

egyidejű növelése, valamint az ezt megalapozó innovatív ötletekre, elképzelésekre épülő vállalkozás- és gazdaságfejlesztés és az ezeket keretbe foglaló együttműködések elmélyítése. Ennek megvalósítása a Nemzeti Vidékstratégia (NVS) (VM, 2011b), a Darányi Ignác Terv, valamint a 2014–2020-as programozási időszak előtt álló kiemelt feladat. A jövőre vonatkozó iránymutatásként elsősorban az NVS szolgál, amely a legtöbb területen összhangban áll az Európai Bizottság (EB) törekvéseivel, a mezőgazdasági termelés tekintetében azonban az EB a piaci versenyképességet, az NVS pedig a vidéki élet vonzerejének növelését, a vidéki térségek népességeltartó és népességmegtartó képességének javítását tekinti elsődleges feladatnak.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) EC (2010): Europe 2020 – A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Communication from the Commission, COM(2010) 2020 final – (2) EC (2011a): Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD). COM(2011) 627 final/2. – (3) EC (2011b): Impact Assessment – Common Agricultural Policy towards 2020. Commission staff working paper, SEC(2011) 1153. – (4) EC (2011c): Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – A Budget for Europe 2020. COM(2011) 500 final, Part I. – (5) EC (2012): Multiannual Financial Framework (2014-2020) - Negotiating box. Council of the European Union, 15599/12. Brussel, 2012. October 29. – (6) FVM (2000): Magyarország SAPARD terve 2000-2006. FVM, 210. p. – (7) FVM (2006): Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program 2004-2006. Magyar Köztársaság, 2006. február 20. 171. p. – (8) FVM (2007): Új Magyarország Vidékfejlesztési Program. Budapest, 2007. szeptember – (9) Hungarikum konzorcium (2010): Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (2007-2013) félidei (Mid-Term) értékelése. Zárójelentés 1-4. fejezetek, 2010. december, 54. p. – (10) Jámbor A. (2012): Magyar érdekek a Közös Agrárpolitikajavításában. Gazdálkodás 56(1): 18-25. pp. – (11) Jarc, I. (2008): Main results of the Council. 9039/08 (Presse 118). PRESS RELEASE, 2867th Council meeting. Agriculture and Fisheries. Brussels, 19 May 2008. 13. p. – (12) Molnár et al. (2011): Az EU társfinanszírozásával megvalósuló főbb vidékfejlesztési intézkedések átfogó értékelése. Agrárgazdasági Tanulmányok, AKI, 102. p. – (13) Nemzeti Vidékfejlesztési Terv az EMOGA Garanciarészleg Intézkedéseire. Magyarország. Végleges változat, Budapest, 2004. július 19. 224. p. – (14) VM (2011a): Jelentés az agrárgazdaság 2010. évi helyzetéről. Budapest, 2011. augusztus, 113. p. – (15) VM (2011b): Nemzeti Vidékstratégia 2012–2020 („a magyar vidék alkotmánya”). Vidékfejlesztési Minisztérium, 135. p. – (16) VM (2012): Darányi Ignác Terv, a Nemzeti Vidékstratégia (NVS 2012-2020) végrehajtásának keretprogramja. 36. p. – (17) Wakeford, R. (2010): Evaluation of Rural Development Requires Clarity on Expected Outcomes. EuroChoices 9(1).

⁸ A mezőgazdaság versenyképessége; természeti erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodás; vidéki térségek kiegyensúlyozott területi fejlesztése.

A versenyképesség és szociális kohézió kapcsolata az Európai Unióban (2007–2013)

EPERJESI ZOLTÁN

Kulcsszavak: Európa 2020 stratégia, kelet-európai tagállamok, konvergencia, innováció.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A tanulmány célja annak bemutatása, hogy az Európai Unió a pénzügyi és gazdasági válság, valamint az egyre erősödő globális versenyképesség hatására megváltoztatta gazdaságpolitikai stratégiáját. A hangsúly a versenyképesség fokozására került, a kohézió, valamint az újonnan csatlakozott kelet-közép-európai tagállamok gazdasági és szociális felzárkóztatásának rovására. A versenyképesség a növekedésért és foglalkoztatásért célkitűzésre szánt források évről évre 6-7%-kal emelkednek a 2007–2013-ig terjedő pénzügyi perspektíva során, míg a mezőgazdasági és vidékfejlesztési (természeti erőforrások megőrzése, kezelése) források 3%-kal csökkennek évente. A paradigmaváltás a kétsebességű Európa kontúrjait, valamint a magrégiók és a perifériarégiók közti feszültségeket vetíti előre.

A tanulmány megítélése szerint helyes az Európa 2020 stratégia versenyképesség-központúsága – még akkor is, ha a kezdetekben sérül a szociális kohézió –, mivel a tudásgazdaság létrehozása biztosítja hosszú távon Európa jövőjét. A stratégia megvalósításakor azonban megkülönböztetett figyelmet indokolt fordítani arra, hogy a kelet-közép-európai államok innováció befogadására alkalmas abszorpciós képességei javuljanak. A kelet-európai tagállamoknak mindent meg kell tenniük, hogy az egyetemi oktatásuk és szakmai képzéseik megfeleljenek a piac diktálta követelményeknek.

I. BEVEZETÉS

A gazdasági, pénzügyi válság, valamint az egyre erősödő világgazdasági versenyben való helyzetük következtében az Európai Unióban nem marad más választása, mint versenyképességének a kohézió rovására történő erősítése. Paradigmaváltás körvonalazódik az Európai Unió fejlesztéspolitikájában. A piaci mechanizmusok talapzatán működő fejlesztéspolitikát a versenyképességi faktorok fogják meghatározni. Elkerülhetetlen lesz a bürokratikus koordinációtól a piaci koordináció irányába történő elmozdulás az EU-források elosztásában. A paradigmaváltást már a jelenlegi pénzügyi perspektíva szerkeze-

tében bekövetkezett változások is szemléltetik. A versenyképesség irányába való elmozdulás az unió magrégióinak kedvez, ami előrevetíti a kétsebességű Európa koncepciójának megszilárdulását. Feszültségek prognosztizálhatók, mivel az újonnan csatlakozott kelet-közép-európai tagállamok elsődlegesen a kohézióban, gazdasági és szociális felzárkóztatásukban érdekeltek. Hipotézisem alátámasztására – miszerint a versenyképesség fokozása határozza meg az unió jövőbeni gazdaságpolitikáját – a rendelkezésre álló szekunder források, statisztikák, kimutatások feldolgozását használok.

A gazdasági, társadalmi és területi kohé-

zió az alábbi három stratégiai iránymutatásra épül a 2007–2013 közti időszakban:

1. A tagállamok, régiók és városok vonzerőjének növelése az elérhetőség javításával, a szolgáltatások megfelelő minőségének és szintjének biztosításával, valamint környezetük megőrzésével.

2. Az innováció és a vállalkozói szellem, továbbá a tudásalapú gazdaság növekedésének a kutatási és innovációs képességekkel – ideértve az új információs és kommunikációs technológiákat – történő ösztönzése.

3. Több és jobb munkahely oly módon történő megteremtése, hogy több embert vonzzanak a foglalkoztatás vagy a vállalkozói tevékenység körébe, valamint fejlesszék a munkavállalók és a vállalkozások alkalmazkodóképességét és növeljék a humán erőforrásba történő beruházásokat.

A megújított lisszaboni menetrend megvalósítása érdekében az új programoknak a következő elveket szükséges figyelembe vennie:

A lisszaboni stratégia újraindításával a kohéziós politika sokkal erősebben koncentrált a tudásalapú gazdaság megteremtésére, a kutatás-fejlesztés, valamint az innováció fontosságára. A fenntartható fejlődés további ösztönzést kap a gazdasági, társadalmi, környezetvédelmi dimenziók közti összhang megteremtésével. A közösségi, valamint nemzeti fejlesztési politikák a környezetvédelmet már növekedést generáló eszköznek tekintik, amely erősíti a versenyképességet és növeli a foglalkoztatást. A környezetvédelmi aspektus már az előkészítési fázisban beépül a programokba és projektekbe. Ezekon felül további hangsúlyt helyeznek a férfiak és nők közötti egyenlőségre és a diszkriminációmentességre.

A konvergencia célkitűzés vagy a Kohéziós Alap keretében a támogatásra jogosult

országoknak és régióknak előnyben kell részesíteniük azokat az európai projekteket, amelyek a területükre vonatkoznak. Különös hangsúlyt kell helyezni a transzeurópai hálózatok (TEN) közlekedési projektek esetében a határokon átnyúló kapcsolatokra. A vasúti infrastruktúra fejlesztésénél a nagyobb hozzáférés biztosítására kell törekedni. A regionális fejlesztés előmozdítását szolgáló közlekedési infrastruktúrák hatékonyságának növelése céljából a földrajzilag elszigetelt, kieső területeket be kell kapcsolni a TEN közlekedési projektekbe.

A megújított lisszaboni menetrend az eredeti alapkoncepcióhoz képest jelentős változtatásokat hozott. Míg a lisszaboni stratégia a kohézióra koncentrált és a versenyképességet elhanyagolta, addig az új menetrendben már versenyképességet serkentő célkitűzések is találhatók. Azok a tagállamok például, amelyek mind a Kohéziós Alapból, mind a Strukturális Alapokból támogatásban részesülnek, a TEN-projektek finanszírozásához a Kohéziós Alap forrásait használhatják, míg a gazdasági növekedést erősítő infrastruktúrafejlesztéseknél a Strukturális Alapok állnak rendelkezésre.¹

Az unió növekedésre és munkahelyteremtésre irányuló céljai megkövetelik a gazdaság tudásalapú tevékenységek irányába történő strukturális elmozdulását. Az uniónak nagyon sokat kell tennie a kutatás és technológiai fejlesztés területén. Ezen a területen a magánszektorban még szembetűnőbb a lemaradás. A lisszaboni célkitűzésben meghatározott, a GDP 3%-ának megfelelő K+F beruházások messze nem teljesülnek az unió területén. Európában a más vezető gazdaságokhoz képest tapasztalható innovációs szakadék egyre szélesebbé válik. Az Európai Unión belül is megvan az innovációs szakadék, mivel a tudás és technológiai fejlesztések kereskedelmi forgalomba

¹ Az Európai Unió Tanácsának határozata a kohézióra vonatkozó közösségi stratégiai iránymutatásokról (2006/702/EK), az Európai Unió hivatalos lapja, L291/11.

történő konvertálása elmarad. Feltétlenül ösztönözni kell a nemzeti és regionális K+F kapacitások bővítését, hogy a technológia és a tudás a gazdaságban valóban felhasználásra kerüljön, valamint a szaktudás terjesztését és a visszacsatolások mechanizmusait kidolgozzák. A kkv-szektor bevonása a K+F tevékenységekbe, valamint ezen cégek K+F befogadóképességének növelése nélkülözhetetlen, hiszen ez a szektor foglalkoztatja az alkalmazottak kétharmadát. Nagyon fontos feladat az állami és magán K+F tevékenység koordinációja a párhuzamosságok kiszűrése és a szinergiahatások jobb kiaknázása érdekében. A kohéziós politika segíti valamennyi régiót kutatási és innovációs kapacitásuk kialakításában. A régiók így eredményesen részt tudnak venni az Európai Kutatási Térségben. A regionális stratégiák kialakításakor nem lehet figyelmen kívül hagyni a K+F beruházásokat, az innovációkat, a szellemi tőke és a vállalkozói szellem kibontakoztatására tett intézkedéseket.

A kohézióra vonatkozó közösségi stratégia az alábbi cselekvési iránymutatásokat fogalmazza meg a K+F területére:

- A vállalkozások közötti, valamint a vállalkozások és az állami kutatási, oktatási intézmények közötti együttműködés megerősítése a regionális és transzregionális kiválósági klaszterek létrehozásának támogatásával.

- A kkv-szektoron belüli K+F tevékenységek és a technológiatranszfer támogatása (a cél az, hogy a kkv-szektor hozzáférjen az államilag finanszírozott kutatóintézetekben megvalósuló K+F szolgáltatásokhoz).

- A regionális határokon átnyúló és transznacionális kezdeményezések támogatása, amelyek célja a kutatási együttműködés megerősítése és a teljesítőképesség fejlesztése az EU kutatási politikájának prioritást élvező területein.

- A K+F kapacitás kiépítésének megerősítése, ideértve a kutatási infrastruktúra, valamint a humán erőforrás fejlesztését a jelentős növekedési képességgel rendelkező területeken.²

Az Európai Unió pénzügyi perspektívájának 1.A fejezete a növekedést és foglalkoztatást elősegítő versenyképesség erősítésére, míg az 1.B fejezet a növekedés és foglalkoztatásból eredő kohézió elmélyítésére helyezi a hangsúlyt.

II. AZ EURÓPAI BERUHÁZÁSI BANK PÉNZÜGYI FORRÁSAINAK FELHASZNÁLÁSA

Az Európai Beruházási Bank (EIB) stratégiai irányelveinek, üzletpolitikájának kialakításakor integrálja az unió közösségi fejlesztési stratégiáját. A 2010-ben elfogadott Európa 2020 stratégia képezi az EIB aktuális finanszírozási politikájának alapját. Az Európa 2020 stratégiában megfogalmazott intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés támogatását az EIB teljes mértékben átvette. A bank a stratégia megvalósítására külön munkacsoportot hozott létre, hogy a banki termékeket és szolgáltatásokat minél tökéletesebben hozzá tudják igazítani a közlekedési, K+F, innovációs és környezetvédelmi beruházásokhoz. Az intelligens növekedés a tudásalapú, innovációra épülő gazdasági fejlődést jelenti. A fenntartható növekedés alatt az erőforrásokat hatékonyabban használó, zöldebb és versenyképesebb gazdaság megteremtését értik. Az inkluzív, belső növekedés célja a magas foglalkoztatottságot, gazdasági, szociális és területi kohéziót létrehozó gazdaság. Az unió fejlesztési stratégiája öt kiemelt célterületet említ: foglalkoztatás, kutatás és innováció, éghajlatvédelem és energia, az oktatás támogatása, valamint a szegénység elleni küzdelem. A támogatási célok szoros kölcsönhatásban vannak egy-

² Az Európai Unió Tanácsának határozata a kohézióra vonatkozó közösségi stratégiai iránymutatásokról (2006/702/EK), az Európai Unió hivatalos lapja, L291/11.

mással. A kutatási, fejlesztési és innovációs kapacitások bővítése, valamint a racionálisabb erőforrás-gazdálkodás valamennyi ágazatban elősegíti a versenyképesség javulását és a foglalkoztatottság növelését. A legnagyobb kihívás a foglalkoztatottság és a termelékenység növelése az úgynevezett „tudásháromszög” keretében, amely az oktatás kiemelt támogatását (a felsőfokú végzettséggel rendelkezők számának növelése), a kutatás ösztönzését (a technológiai haladás érdekében) és az innováció fokozását (a kutatási eredmények minél gyorsabb gazdasági hasznosítása) foglalja magában.³

Az EIB 2010-ben több mint 4 milliárd euró összeget hagyott jóvá különböző oktatási célú beruházásokra, és 7 milliárd eurót meghaladó összeget kutatási, fejlesztési és innovációs (kfi) projektekre.

Az 1. táblázat jól szemlélteti a tudásalapú gazdaság megteremtésére fordított finanszírozásokat.

I. táblázat
EIB-forrásallokáció
(M. e.: millió EUR)

	2010	2000–2010
Infrastruktúra	4 761	25 208
Oktatás és képzés	4 356	22 276
Kutatás-fejlesztés	7 349	53 258
Egyéb	79	2 515
Összesen	16 544	103 258

Forrás: EIB éves jelentés 2010. 19. o.

A bank lehetőségeihez mérten tovább erősíti a tudásháromszög finanszírozását, tekintettel arra, hogy ezek a beruházások nemcsak a versenyképesség növelését szolgálják, hanem a szegénység és a társadalmi kirekesztettség ellen is pozitívan hatnak.

A magasabb kockázattal, ugyanakkor nagyobb haszon lehetőségével járó K+F, valamint innovációs célú beruházások tá-

mogatására az EIB az Európai Bizottsággal kockázatmegosztásos pénzügyi mechanizmust (*Risk Sharing Finance Facility*, RSFF) dolgozott ki. A keretben elkülönített 2 milliárd euróhoz a bank és az Európai Bizottság fele-fele arányban járult hozzá. A keret újrafeltöltődő, ami azt jelenti, hogy a 2007–2013 közötti költségvetési időszakban 10 milliárd eurónyi forrás biztosítható a legalább kétszer ekkora költségvetésű kfi-projektekre.

Mindenképpen külön kell megemlíteni az EIB hitelkeret formájában rendelkezésre álló strukturális hiteleit. 2010-ben a bank 25,9 milliárd euróval finanszírozta a gazdasági és pénzügyi válság által leginkább sújtott uniós konvergenciaregiókat. Ez az összeg 41%-át teszi ki az unió tagállamaiban kihelyezett 63 milliárd euró összegű hitelállománynak. A tagországok a strukturális hiteleket a tőlük elvárt pénzügyi hozzájárulás finanszírozására fordíthatják a strukturális alapok támogatásra jogosult kiemelt beruházásai esetén.

Az unió bankjának jelentős technikai segítségnyújtási tevékenysége van az újonnan csatlakozott 12 tagállam strukturális és kohéziós alapokból támogatható nagyberuházások előkészítésében.

Az alábbiakban felsorolt európai közös programokat különböztetjük meg

- *JASPERS* – európai régiók beruházásait támogató közös program (EIB, Európai Bizottság, EBRD, Kreditanstalt für Wiederaufbau);

- *JESSICA* – fenntartható városfejlesztési beruházásokat támogató közös európai kezdeményezés (EIB, Európai Bizottság, Európa Tanács Fejlesztési Bankja);

- *JEREMIE* – mikro-, kis- és középvállalkozásokat támogató közös európai források (EIB, Európai Bizottság);

- *JASMINE* – európai mikrofinanszírozási intézményeket támogató közös program (EIB, Európai Bizottság).

³ EIB éves jelentés 2010. 4. o.

Az Európai Beruházási Bank hároméves operatív tervet dolgoz ki, amelyet félévente felülvizsgálnak, éves szinten pedig átértékelnek. A 2012–2014-ig tartó operatív terv tartalmazza a kitűzött célokat és összefoglalja a lényeges prioritásokat és tevékenységeket. Különös hangsúlyt helyeztek a bank 2012. évi tevékenységére, valamint arra, hogy a meghatározott stratégia összhangban legyen az unió 2014-től kezdődő új költségvetésével.

Számos, az igazgatóság által meghatározott stratégiai paramétert az operatív program korszerűsítése érdekében fejlesztettek ki:

- A mag üzleti modell fenntartása a bank kiváló hitelképességének érdekében. Ennek megfelelően a hitelezési programnak lehetővé kell tennie a kockázati hányados erősítését.

- Támogatni kell a transzparens, hosszú távú uniós beruházási projekteket.

- Rövid és középtávú intézkedéseket kell hozni a bank pénzügyi stabilitásának érdekében, beleértve a hitelezési portfólió minőségének javítását.

Az EIB a gazdasági és pénzügyi világváltság leküzdése érdekében átalakította pénzügyi szolgáltatásait és korszerűsítette belső eljárásrendjeit. A változtatásokkal a banknak sikerült megerősítenie az unió hosszú távú finanszírozó intézményének státuszát. Az unió tagállamainak finanszírozása – a teljes hitelvolumen 90%-a – továbbra is a legfontosabb feladat marad a 2014-ig tartó tervidőszakban. Az Európa 2020 stratégiával összhangban elsőbbséget biztosít azon projekteknél, amelyek jelentős hozzáadott értéket képviselnek a gazdasági növekedés, a foglalkoztatottság, a kohézió, valamint a környezet fenntarthatósága szempontjából. Az EIB továbbra is kiemelten kezeli a tőkehiányos régiókban található, közösségi prioritásokkal rendelkező projektek megvalósulását. A bank különös hangsúlyt

helyez az Európai Bizottság, valamint az egyes tagállamok klímavédelem iránti elkötelezettségére.

Az egyes beruházási projekteket az EIB továbbra is rangsorolja a finanszírozás hatékonyságának maximális kihasználása érdekében. A bank 2012-ben az aláírt hitel-szerződések alapján készülő jelentések irányába mozdul el, természetesen a közcélok megvizsgálásával összhangban, melyek az alábbiak

- a növekedési és foglalkoztatottsági potenciál növelése;
- gazdasági és szociális kohézió;
- a klíma akció programot támogató projektek.⁴

Az EIB az Európai Bizottsággal, valamint egyéb hosszú távú befektetésekre szakosodott pénzügyi intézményekkel kialakított közös akciói egyértelműen megmutatták a kooperációk hatványozott eredményességét. A közös akciók továbbfejlesztése nagyban hozzájárul a kockázatmegosztó mechanizmusok, valamint a hatékony tőkefelhasználást biztosító módszerek bevezetéséhez. A bank továbbra is az unió politikai céljainak szolgálatába állítja pénzügyi és technikai tanácsadó tevékenységét.

Az EIB-nek olyan infrastrukturális projektekre szabott kezdeményezéseket szükséges kidolgoznia, amelyek Európa egészére hatást gyakorolnak. Ezek a projektek hosszú előkészítési időszakot igényelnek, nem csupán a köz- és a magánszféra együttes finanszírozása, hanem a több országot érintő beruházások miatt is. Az EU-tagállamok közötti jelentős gazdasági eltérések további késéseket produkálnak a bank által finanszírozható beruházások között. Az uniós országokon belüli banki finanszírozások 50%-a az infrastrukturális és energiahatékonysági projektekre irányul az elkövetkező három évben.

Az európai kis- és középvállalkozási szektor szintén alapelemét képezi az euró-

⁴ The EIB Group Operational Plan 2012-2014.

pai gazdaságnak. A kkv-szektor finanszírozási problémákkal szembesül, amelyek korlátozó tényezők a növekedés és innováció szempontjából. Az Európai Beruházási Alap első számú feladata továbbra is a kockázati tőke biztosítása a kkv-szektor számára.

A klíma akció program keretében az EIB komoly nehézségekkel néz szembe a kereskedelmi bankok visszafogott kockázattűrő képessége, a gazdasági recesszió, valamint a megújulóenergia-szektor szabályozásában tapasztalható bizonytalanságok miatt. A bank különböző innovatív eljárásrendek kidolgozásával, pótlólagos tőkebevonással azon dolgozik, hogy elhárítsa az említett piaci hiányosságokból adódó akadályokat.

Az EIB célkitűzéseinek végrehajtása, valamint az európai szinten érzékelhető eredmények elérése érdekében a bank csökkenteni fogja az átlagos projektméretet az elmúlt időszakokhoz képest. A projekteket előre meghatározott, transzparens besorolási rend szerint kell osztályozni, rangsorolni, hogy maximalizálni lehessen a bank hozzáadott értékét. A 2. táblázat jól szemlélteti a tudásgazdaság és a környezetvédelem kiemelt finanszírozási pozícióját.

A 3. táblázat szemléletesen mutatja be, hogy az EIB stratégiája lekepezi az Európa 2020 stratégiát. A bank teljes évi hitel-

2. táblázat
Kiemelt hitelezési célkitűzések
(M. e.: milliárd EUR)

Kategória	2011	2012 terv
Konvergencia	21,0	18,0
Tudásgazdaság	9,8	8,4
EIB-kölcsönök	9,8	8,4
<i>Európai Beruh. Alap (garancia)</i>	<i>1,2</i>	<i>1,3</i>
Transzeurópai hálózatok	9,5	6,3
Környezetvédelem	15,9	11,3
Kkv-szektor	10,4	11,0
EIB-kölcsönök	10,4	11,0
<i>Európai Beruh. Alap (garancia)</i>	<i>1,3</i>	<i>1,3</i>
Energetikai projektek	12,0	9,5

Forrás: EIB Csoport, operációs terv 2012–2014. EIB 2012. február 16. 15. o.

állományának felét az infrastrukturális és energetikai projektek teszik ki. A jelenlegi gazdasági helyzetben ezek a projektek kiemelkedő fontosságúak a gazdasági növekedés és a foglalkoztatás szempontjából. Ebből a megfontolásból az EIB különös hangsúlyt fektet a transzeurópai közlekedési és energetikai projektekre. A városi infrastruktúrafejlesztések a JESSICA program keretében folytatódnak az életkörülmények javítása érdekében.

A konvergenciaregiókban a következő kiegészítő regionális fejlesztési célkitűzéseket is figyelembe kell venni

Közpolitikai célok

3. táblázat
(M. e.: milliárd EUR)

Megnevezés	2011	2012	2013	2014	2012–14 átlag
<i>A növekedés és foglalkoztatás célkitűzéshez hozzájáruló hitelek</i>	39,5	32,7	31,8	30,8	31,8
Tudásgazdaság EIB-kölcsönök	9,8	8,4	8,1	7,8	8,1
Tudásgazdaság Európai Beruházási Alap (tőke)	1,2	1,3	1,3	1,3	1,3
Transzeurópai hálózatok – közlekedés	8,0	6,0	5,8	5,6	5,8
Versenyképes és biztonságos energiaellátás	7,5	4,5	4,5	4,4	4,5
Kkv-szektor EIB-kölcsönök	10,4	11,0	11,0	10,7	10,9
Kkv-szektor EBA-garanciák	1,3	1,3	1,2	1,8	1,4
Városi rehabilitáció	3,8	2,8	2,4	2,3	2,5

Forrás: EIB Csoport, operációs terv 2012–2014. EIB 2012. február 16. 15. o.

1. a diszparitás szintje szerinti földrajzi elhelyezkedés;

2. az Európai Bizottság operációs programjának speciális része;

3. a közösségi jog átvételében tapasztalható hiányosságok megszüntetése (pl. környezetvédelmi standardok);

4. a régiók termelékenységének és belső összekapcsolódásának növelése.

Az EIB a jövőben is fokozott figyelmet fordít a klíma akció programokra, valamint a jelentős gazdasági multiplikátorhatással bíró energetikai és közlekedési projektekre. A bank finanszírozási prioritásai között kiemelt helyet foglalnak el az olyan szektorok, amelyekben az uniós vállalkozások különösen versenyképesek. Ilyen szektorok például a biotechnológia, a környezetvédelmi berendezések, valamint a nagy sebességű közlekedési eszközök. A „zöldebb növekedés” támogatása nemcsak a megújuló energiaforrásokra korlátozódik, hanem az ipari infrastruktúra, a közlekedés és szállítás energiahatékony fejlesztésére.⁵

A bank új pénzügyi termékeket fejleszt ki az uniós alapok és saját forrásainak kombinálására, hogy képes legyen még hatékonyabban eleget tenni az Európa 2020 stratégiában lefektetett célkitűzéseknek. Az új banki termékek alternatív lehetőséget kínálnak a bank, valamint az uniós források kockázatmegosztással történő kibővítéséhez és garancianyújtásokhoz.

A növekedés és az innovációk szempontjából megkérdőjelezhetetlen kkv-szektor továbbra is központi eleme a bank finanszírozási politikájának, mivel ez a szektor finanszírozási nehézségekkel küzd. Az EIB üzletfejlesztési terveket dolgoz ki a legjelentősebb európai kkv-szektorra szakosodott kereskedelmi bankokkal annak érdekében, hogy az Európai Beruházási Alap garanciájával biztosított EIB-hitelek minél több finanszírozásban vehessenek részt.

Az Európai Beruházási Alap mikrofinanszírozásaival, mezzanine hiteleivel, valamint kockázati tőkekihelyezéseivel jelentősen járul hozzá az uniós gazdasági növekedéséhez. Az Európai Beruházási Alap az EIB, az uniós versenyképességi és innovációs programjának, valamint a JEREMIE finanszírozási eszközök összekapcsolásával jelentős szerepet játszik az európai innovációk és vállalkozói szellem kibontakoztatásában. A JESSICA holding-alapok nagymértékben segítik a városi fejlesztési alapokat, ami szintén a városi beruházásokat ösztönzi.

III. A STRUKTURÁLIS ALAPOK ÉS A KOHÉZIÓS ALAP FORRÁSAINAK ELOSZTÁSA

Az uniós kohéziós politika legfőbb célja, hogy olyan intézményesített pénzügyi keretet biztosítson különböző projektek megvalósulása számára, amelyek elősegítik az uniós tagállamainak gazdasági növekedését. A kohéziós politikát az uniós intézmények hétévente vizsgálják felül. A regionális, kohéziós politika kiadásait három alapon, a strukturális alapokon keresztül bonyolítják (Európai Regionális Fejlesztési Alap, Európai Szociális Alap és az Európai Kohéziós Alap).

Az Európai Unió kohéziós politikájának három legfőbb célkitűzése a következő: konvergencia, regionális versenyképesség és foglalkoztatottság, európai területi kooperáció.

„A 1083/2006/EK rendelet 25. cikke alapján a gazdasági, társadalmi és területi kohézióra vonatkozó iránymutatásokat kell megállapítani az Európai Regionális Fejlesztési Alap, az Európai Szociális Alap és a Kohéziós Alap (alapok) beavatkozása indikatív keretében meghatározásához, figyelembe véve az egyéb közösségi szakpolitikákat, a Közösség harmonikus, ki-

⁵ The EIB Group Operational Plan 2012-2014, 7. o.

egyensúlyozott és fenntartható fejlődése előmozdítása céljából.⁶

Az EU bővítése következtében tovább növekedtek az egyes régiók közti egyenlőtlenségek. Tekintettel arra, hogy az új tagállamok területén található a legszegényebb, viszont legmagasabb növekedési potenciállal rendelkező régiók, nagyon kedvező lehetőség kínálkozik a növekedés és a versenyképesség javulására az unió egységére nézve.

A kohéziós politika új eleme, a területi kohézió is központi helyre került. Az Európai Tanács kohézióra vonatkozó határozatának 13. pontja a következőket tartalmazza. „A kohéziós politika területi dimenziója fontos, és a Közösség valamennyi területének lehetőségét kell kapnia a növekedéshez és a foglalkoztatáshoz való hozzájáruláshoz. Ennek megfelelően a stratégiai iránymutatásoknak a kiegyensúlyozott fejlődés, a fenntartható közösségek és a társadalmi integráció előmozdítása érdekében figyelembe kell venniük a városi és vidéki területek beruházási igényeit, valamint a regionális fejlődésben játszott szerepüket.”⁷

A kohéziós politika költségvetésének legjelentősebb része a konvergencia célkitűzésre irányul. Ennél a célkitűzésnél a kohéziós pénzeket a legszegényebb uniós régiókban használják fel, ahol a GDP mértéke nem éri el az uniós átlag 75%-át. A fejlesztési pénzeket a gazdasági növekedés serkentésére költik, mindenekelőtt közlekedési és infrastrukturális projektekre. Ebbe a célkitűzésbe 100 európai régió tartozik bele, 170 millió lakossal, a teljes unió népességének egyharmada. A konvergenciaregiók az újonnan csatlakozott kelet-közép-európai államokban, Görögországban, Spanyolor-

szágban, valamint Olaszország déli részein találhatók.

A regionális versenyképesség és foglalkoztatottság célkitűzés alatt azt a körülből 170 európai régiót találjuk, amelyek nem férnek be a konvergenciaregiók közé. Ebben az esetben a fejlesztési pénzeket olyan közösen finanszírozott beruházásokra használják fel, amelyek hozzájárulnak a gazdasági versenyképesség erősítéséhez az innovációk és a vállalkozói szellem serkentésével, a munkaerő megváltozott körülményekhez való alkalmazkodóképességének növelésével, valamint a humán erőforrás fejlesztésével.

Az európai területi kooperációs célkitűzés a különböző európai régiók közötti együttműködések, tapasztalatcseréket támogatja. A támogatás legnagyobb részét a határ menti régiók együttműködésének fejlesztésére költik.

A rendelkezésre álló 347 milliárd euró 81,5%-át a konvergencia célkitűzésre, 16%-át a regionális versenyképesség és foglalkoztatottság célkitűzésre, míg a fennmaradó 2,5%-át az európai területi kooperációs célkitűzésre fordítják.⁸

A 2007–2013-ig tartó pénzügyi perspektíva 347 milliárd euró összeget határozott meg az unió fejlesztési alapjai számára. Az Európai Regionális Fejlesztési Alap 201 milliárd euró összeget, az Európai Szociális Alap 76 milliárd eurót, míg az Európai Kohéziós Alap 70 milliárd eurót kap a teljes összegből.⁹

A kohéziós politika leglényegesebb motója a 2007–2013-ig tartó időszakra a nagyobb gazdasági növekedés, valamint a munkahelyteremtés. A kohéziós politikának kézzelfogható eredményeket kell el-

⁶ A Tanács határozata (2006. október 6.) a kohézióra vonatkozó közösségi stratégiai iránymutatásokról (2006/702/EK), az Európai Unió hivatalos lapja, 2006.10.21.

⁷ A Tanács határozata (2006. október 6.) a kohézióra vonatkozó közösségi stratégiai iránymutatásokról (2006/702/EK), az Európai Unió hivatalos lapja, 2006.10.21.

⁸ Cohesion Policy 2007–13, National Strategic Reference Frameworks, January 2008. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities 2007

⁹ Structural Funds and Cohesion Fund wikipedia

érnie a gazdasági és szociális kohézió előmozdításában, a régiók közti fejlettségbeli különbségek csökkentésében. A koncepció lényege, hogy olyan modern régiók jöjjenek létre, amelyek a növekedés és a versenyképesség hajtómotorjaiként működnek az egységes európai gazdasági térben. A tapasztalatcserére és a legjobb eljárásmodok cseréjére szintén nagy hangsúlyt fektet az unió. Az Európai Unió életében még soha nem volt példa arra, hogy ekkora összeget (közel 350 milliárd euró) fordítsanak a régiók fejlesztésére, mint az aktuális költségvetési periódusban.

A lisszaboni csúcstalálkozón elfogadott stratégia célja az volt, hogy 2010-re az unió gazdasága legyen a legversenyképesebb a világon. A kezdeti gyenge eredmények után egyszerűsítették a lisszaboni stratégiát, majd 2005-ben újra elindították. A 2007–2013-ig tartó pénzügyi perspektíva elfogadásakor a tagállamok úgy döntöttek, hogy integrálják a lisszaboni stratégia bizonyos prioritásait, mint például a K+F és innovációs tevékenységet, az információs társadalmat és a fenntartható fejlődést.

A szabályzat a „lisszaboni kiadásokat” illetően megkülönböztetett célkitűzéseket állít fel, nevezetesen a konvergencia célkitűzésre 60% jut, míg a regionális versenyképesség és foglalkoztatás célkitűzésre 75%.¹⁰ A lisszaboni kiadások iránymutatásai kötelezőek valamennyi régi tagállamra. Az újonnan csatlakozott országokat nem érintik ezek a célmeghatározások, követésük azonban ajánlott.

A legkevésbé fejlett konvergenciaregiók – amelyek elviszik a kohéziós politika pénzügyi forrásainak 80%-át – a rendelkezésükre bocsátott források 65%-át költik a lisszaboni célkitűzésekre. Ez az arányszám 11%-kal magasabb a megelőző programozási időszakhoz képest. A regionális versenyképesség és foglalkoztatottság cél-

kitűzés régiói az előirányzott 75% helyett a rendelkezésre álló források 82%-át fogják a lisszaboni célkitűzésekre költeni a jelenlegi pénzügyi időszakban.

A tagállamok fejlettsége közti nagyon jelentős eltérések miatt jelentős különbségek adódnak a régi és az új tagállamok között a források felhasználását illetően. A 12 új tagállam esetében az arányszámok alacsonyabbak. A konvergencia célkitűzésre szánt források 59%-át költik a lisszaboni stratégia prioritásaira. Megközelítőleg ugyanez az arány a versenyképesség és foglalkoztatottság célkitűzés „Lisszabon releváns” programjainak finanszírozása esetében is.

Az egyes tagállamok esetében nagyon jelentős eltérések adódhatnak a konvergencia és a versenyképesség preferenciák között. A portugál és spanyol konvergenciaregiókban a beruházások teljes volumenének 80%-a konvergenciacélokat szolgál, míg a dán versenyképesség-regiókban a források 92%-át versenyképességet serkentő beruházásokra fordítják.

Bár Bulgáriának, Romániának és Lengyelországnak nagyon jelentős beruházásokat szükséges végrehajtania a nemzeti, regionális és helyi infrastruktúra fejlesztésének területén, úgy döntöttek, hogy a fejlesztési források jelentős részét a lisszaboni stratégiában megfogalmazott célkitűzésekre fordítják.

Az Európai Tanács 2006-ban négy prioritást határozott meg a megújított lisszaboni stratégia keretében: több tudásalapú és innovációs beruházás; az üzleti lehetőségek kiaknázása, főleg a kkv-szektor esetében; a foglalkoztatottság javítása; valamint az energiaforrások hatékonyabb felhasználása.

Az új kohéziós programok különös hangsúlyt helyeznek a négy prioritásra. Több mint 85 milliárd eurót fordítanak a jelen-

¹⁰ Cohesion Policy 2007-13, National Strategic Reference Frameworks, January 2008. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities 2007 6. o.

legi pénzügyi perspektíva időszaka alatt a tudásalapú gazdaság és az innovációk fejlesztésére. Az új programok további 13,5 milliárd euró összeget irányoznak elő a foglalkoztatás bővítésére. Nevezett összeg a vállalkozások humán erőforrás-stratégiájának fejlesztését, valamint a munkaszervezés hatékonyságát segítő innovatív eljárásrendek bevezetését célozza. A támogatási összegből az átalakulással, átstrukturálással járó nehézségek enyhítésére is jut. Az új programok 32 milliárd eurót szánnak a munkaerőpiacra lépés elősegítésére, amely a személyes tanácsadason át a foglalkoztatásügyi intézmények modernizálásáig terjed. Felismerve az oktatásra szánt befektetések megtérülését, a jelenlegi pénzügyi periódusban 25,4 milliárd

euró összeget különítettek el a közoktatás és a tréningrendszerek reformjára.¹¹

A 2000-től 2006-ig terjedő pénzügyi időszakhoz képest ötször annyit költenek a megújuló energiaforrásokra és az energiahatékonyságra a konvergencia célkitűzés keretében a jelenlegi időszakban. A regionális versenyképesség célkitűzés keretében ugyanez az arányszám a hétszerese a megelőző időszakhoz képest. A 4. táblázatból határozottan kivehető, hogy a kohéziós célkitűzéseken belül is a legmeghatározóbb szerepet a K+F és innovációk, a közlekedés, valamint a környezetvédelem játssza.

Az új kohéziós programok a szinergiák minél teljesebb kihasználására törekkeznek a környezetvédelmet, a prevenciót, valamint a növekedést serkentő projek-

4. táblázat

Az Európai Regionális Alap / Európai Kohéziós Alap támogatásainak területenkénti megoszlása a 2007–2013-ig tartó időintervallumban az EU 27 tagállamában

Fejlesztési területek	%
Kultúra	2,2
Energia	4,0
Környezetvédelem, prevenció	18,7
Tartós foglalkoztatottság növelése	0,4
Humán erőforrás javítása	0,4
Társadalmi kirekesztettség elleni küzdelem	0,1
A munkavállalók és a cégek abszorpciós képességének fejlesztése	0,3
Információs társadalom	5,6
Befektetés a szociális infrastruktúrába	6,2
Mobilizáció a foglalkoztatás területén	0,1
A regionális fejlődés útjában álló pótlólagos költségek lefaragása	0,2
K+F, innovációk	23,8
Intézményi kapacitás fejlesztése nemzeti, regionális és helyi szinten	0,6
Technikai segítségnyújtás	3,0
Turizmus	2,3
Közlekedés	28,3
Városi és vidéki regeneráció	3,8
Összesen	100,0

Forrás: Cohesion Policy 2007-13, National Strategic Reference Frameworks, January 2008. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities 2007 7. o.

¹¹ Cohesion Policy 2007-13, National Strategic Reference Frameworks, January 2008. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities 2007 6. o.

tekkel. Erre a három területre 51 milliárd eurót szándékoznak elkölteni a jelenlegi hétéves periódusban. A konvergencia célkitűzés alatt továbbra is privilegizált helyet foglal el a transzeurópai közlekedési hálózatok fejlesztése. A közlekedésre előirányzott teljes fejlesztési összeg (76 milliárd euró) felét a közlekedési hálózatok fejlesztése teszi ki.

A lisszaboni stratégia megvalósítása szempontjából szintén nélkülözhetetlen a hatékony közigazgatás előmozdítása. Eből kifolyólag 3,6 milliárd eurót különítettek el a nemzeti, regionális és helyi szintű adminisztráció modernizálására.

Az 5. táblázatban közölt adatokból nyilvánvalóvá válik, hogy az Európai Szociális Alap forrásainak legnagyobb részét a tartós foglalkoztatás elősegítésére és a humán erőforrás fejlesztésére költi. Az Európai Unió éves költségvetése megközelítőleg 120 milliárd euró, amely az összes tagállam GDP-jének 1%-át teszi ki. A strukturális és kohéziós alapok egyharmad részben részesülnek a teljes éves költségvetésből. Az Európai Szociális Alap 8%-kal részesül a teljes EU-kölségvetésből. Az aktuális hétéves periódusban 75 milliárd euró összeget költ az ESZA minőségi munkahelyek

teremtésére. A teljes uniós költségvetésből a strukturális alapok összesen 35%-ban részesülnek, amely éves szinten 42 milliárd euró összegnek felel meg.

Az 1 főre eső GDP nagysága határozza meg, hogy egy régió vagy ország konvergencia vagy a regionális versenyképesség célkitűzés alá tartozik. A konvergenciaregiók esetében magas az Európai Szociális Alap társfinanszírozás mértéke, akár 80%. A konvergencia célkitűzés keretében olyan munkahelyteremtésre irányuló projekteket finanszíroznak, amelyek a gazdasági növekedést és a foglalkoztatás mértékét az uniós átlag irányába tolják. A regionális versenyképesség célkitűzés keretében az Európai Szociális Alap az olyan országok és régiók munkaerőpiacait támogatja, amelyek ezáltal versenyképesebbé válnak, és helyt tudnak állni a világgazdasági versenyben.

Az Európai Szociális Alap költségvetésének szétosztása több faktortól függ. A nagy lélekszámmal rendelkező nagy tagállamok több forráshoz jutnak. Valamennyi tagállam esetében a konvergenciaregiók több forráshoz jutnak. Figyelemre méltó, hogy az új tagállamok arányaiban több forráshoz jutnak régebbi társaiknál. Ez az

5. táblázat

Az Európai Szociális Alap forráselosztása területenként a 2007–2013-ig tartó időintervallumban az EU 27 tagállamában

Fejlesztési területek	%
Tartós foglalkoztatottság növelése	28,4
Humán erőforrás javítása	32,9
Társadalmi kirekesztettség elleni küzdelem	13,1
A munkavállalók és a cégek abszorpciók készségének fejlesztése	17,8
Információs társadalom	0,2
Befektetés a szociális infrastruktúrába	0,2
Mobilizáció a foglalkoztatás területén	1,2
K+F, innovációk	0,1
Intézményi kapacitás fejlesztése nemzeti, regionális és helyi szinten	2,8
Technikai segítségnyújtás	3,3
Összesen	100,0

6. táblázat

2007–2013-as költségvetési tervezési periódus pénzügyi kerete
(M. e.: millió euró 2004-es árakon)

Megnevezés	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2007–2013
<i>I. Fenntartható növekedés</i>	51 267	52 415	53 616	54 294	55 368	56 876	58 303	382 139
I.a. versenyképesség a növekedésért és foglalkoztatásért	8 404	9 097	9 754	10 434	11 295	12 153	12 961	74 098
I.b. kohézió a növekedésért és foglalkoztatásért	42 863	43 318	43 862	43 860	44 073	44 723	45 342	308 041
2. a természeti erőforrások megőrzése és kezelése	54 985	54 322	53 666	53 035	52 400	51 775	51 161	371 344
ebből: piachoz kapcsolódó kiadások és közvetlen kifizetések	43 120	42 697	42 279	41 864	41 453	41 047	40 645	293 105
3. Állampolgárság, szabadság, biztonság és jogérvényesítés	1 199	1 258	1 380	1 503	1 645	1 797	1 988	10 770
4. az EU mint globális tényező	6 199	6 469	6 739	7 009	7 339	7 679	8 029	49 463
5. Igazgatás	6 633	6 818	6 973	7 111	7 255	7 400	7 610	49 800
6. Ellentételezések	419	191	190	-	-	-	-	800
Kötelezettségi előirányzatok összesen	120 702	121 473	122 564	122 952	124 007	125 527	127 091	864 316
A GNI százalékában	1,100%	1,080%	1,070%	1,040%	1,030%	1,020%	1,010%	1,048%

Forrás: az Európai Közösségek Bizottsága, ICEG munkafüzet 20. 2007. június 30., 6. o.

intézkedés szinkronban van azzal a céltalattal, hogy az új tagállamoknak fel kell zárkóztatniuk gazdaságaikat, és a globális világgazdaság elvárásaihoz kell igazítaniuk munkaerőpiacaikat. Ebben az esetben ütközik ki leginkább az ESZA kohéziót szolgáló szerepe. A legrászorultabb régiókat támogatják annak érdekében, hogy az EU minél egységesebb váljon.

IV. AZ EURÓPAI UNIÓ 2007–2013-IG TARTÓ PÉNZÜGYI PERSPEKTÍVÁJA

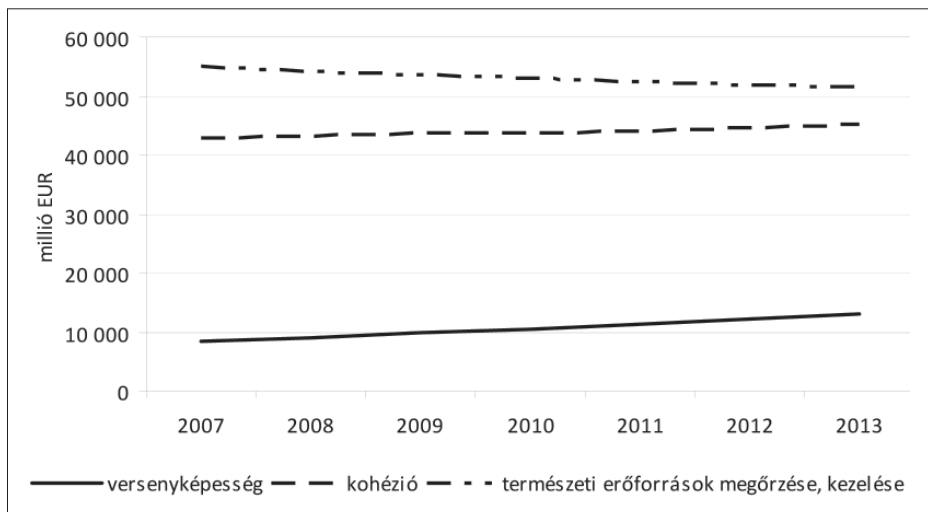
A 2007–2013 időszak pénzügyi keretét bemutató 6. táblázatot, valamint az 1. ábrát vizsgálva megállapítható, hogy a versenyképesség irányába tolódik el a hangsúly. A versenyképesség elnevezésű előirányzatra szánt kiadások éves szinten 6-7%-kal növekednek a közös mezőgazdasági és vidékfejlesztési (természeti erőforrások megőr-

zése, kezelése politika) rovására, amelyek éves szinten 3%-kal csökkennek.

A 7. táblázatból jól láthatók a kötelezettségi előirányzatok szerkezeti változásai. A Római Szerződés alapvető célja volt az európai gazdasági és politikai unió létrehozása. E célok elérése érdekében a tagállamoknak számos korábbi nemzeti szintű jogkört át kell ruházniuk az unióra. A kiszélesedő közösségi feladatok és célkitűzések megvalósítása értelemszerűen maga után vonja a közös költségvetéshez való hozzájárulás növelésének szükségességét. Az unión belül az egyes országcsoportok különböző érdekekkel rendelkeznek. A nettó befizető tagállamok a közös költségvetést tekintik kiindulási alapnak, és nem a közös politikákat és közös célokat. A nettó befizetők a befizetések arányosítását, vagyis a nemzeti érdekek karakteresebb képviselőt támogatják. Ezzel ellentétben a közös költségvetés hasznélvezői folyamatosan

I. ábra

2007–2013 pénzügyi keret fő tendenciái (millió euró 2004-es áron)

Forrás: saját szerkesztés az ICEG 20. munkafüzet alapján

7. táblázat

A pénzügyi keret szerkezetének és prioritásainak változása a 2000–2006 és 2007–2013 költségvetési tervezési periódusban

(M. e.: millió euró 2004-es áron)

Kötelezettségvállalási előirányzatok	2000–2006	%	Kötelezettségvállalási előirányzatok	2007–2013	%
1. mezőgazdaság	330 544	44,33	1. fenntartható növekedés	382 139	44,21
1.a. közös agrárpolitika	292 287	39,20	1.a. versenyképesség a növekedésért és foglalkoztatásért	74 098	8,57
1.b. vidékfejlesztés	38 257	5,13	1.b. kohézió a növekedésért és foglalkoztatásért	308 041	35,64
2. strukturális tevékenységek	258 656	34,69	2. a természeti erőforrások megőrzése és kezelése	371 344	42,96
strukturális alapok	230 900	30,96	ebből: piachoz kapcsolódó kiadások és közvetlen kifizetések	293 105	33,91
kohéziós alap	27 756	3,72	3. állampolgárság, szabadság, biztonság	10 770	1,25
3. belső politikák	52 439	7,03	3.a. szabadság, biztonság, jog érvényesülése	6 630	0,77
4. külső akciók	34 486	4,62	3.b. állampolgárság	4 140	0,48
5. igazgatás	38 099	5,11	4. az EU mint globális szereplő	49 463	5,72
6. tartalékok	4 258	0,57	5. igazgatás	49 800	5,76
7. előcsatlakozási támogatás	23 493	3,15	6. ellentételezések	800	0,09
8. ellentételezés, kompenzáció	3 750	0,50			
Kötelezettségvállalási előirányzat összesen	745 725	100,00	Kötelezettségvállalási előirányzat összesen	864 316	100,00

Forrás: Európai Közöségek Bizottsága, ICEG Munkafüzet 20. 2007. június 30. 15. o.

a szolidaritás, a konvergencia erősítését, a közös költségvetés újraelosztó jellegét támogatják. A mediterrán országok unióhoz való csatlakozásával lényegesen megváltozott a költségvetés jellege. A magrégiókhöz képest fejletlen perifériák a költségvetési célok és a közösségi források újrafelosztását igényelték.

A kelet-közép-európai 12 újonnan csatlakozott állam kohéziós igényei, szükségletei csak tovább bonyolítják a helyzetet, mivel az allokálható források fajlagosan lecsökkennek, és az új finanszírozási igények a gazdasági recesszió közepette jelentkeznek. Az új tagállamok mindenekelőtt a felzárkóztatásban, a kohézió erősítésében érdekeltek. Nagyon komoly érdekellentétek körvonalazódnak az unió régi tagállamai, a magországek – periféria között, valamint az újonnan csatlakozott államok és a korábbi, de jelenleg is haszonélvező tagállamok között. Ezen túlmenően filozófiai érdekellentétek is feszülnek. Az egyik álláspont a piacok védelmét támogatja, míg a másik szemlélet a versenyképesség előmozdítását erősítené.

Komoly dilemma előtt állnak az EU döntéshozói. El kell dönteniük, hogy az eddig is jól teljesítő magrégiókat erősítik a versenyképesség célkitűzés hangoztatásával, vagy a leggyengébb, legelmaradottabb régiókat próbálják felzárkóztatni. Az unióknak el kell döntenie, hogy a gyorsabb gazdasági növekedést jelentősebb fejlettségbeli különbségekkel, vagy a lassabb növekedést, csökkenő fejlettségbeli különbségekkel választja. Az Európa 2020 stratégiát olvasva egyértelmű, hogy az Európai Unió a versenyképesség erősítése mellett száll síkra a recesszió által sújtott világgazdasági versenyben, amely egyértelműen a kétsebesgű Európát vetíti előre.

A közösségi költségvetés mérete jelentős változásokon ment keresztül az elmúlt évtizedekben. Az 1965–1970-es években a közösségi költségvetés az EU GDP-jének

0,4%-át tette ki, a források túlnyomó részét a közösségi agrárpolitikára költötték. 1985-re a közös költségvetés mértéke az EU GDP-jének 0,85%-ára emelkedett, azaz megkétszereződött.¹²

Ebben az időszakban is meghatározó maradt a mezőgazdaság a maga 2/3-os részesedésével. A mediterrán országok csatlakozása miatt egyre lényegesebbé vált a strukturális politika.

A 2007–2013-ig terjedő időszakban az uniós GDP 1,24%-ában rögzítették a saját források felső határát, míg a kiadási főösszeg esetében ezt a számot 1,048%-ban határozták meg.

A 8. táblázatot elemezve jól látszik, hogy a kelet-közép-európai volt szocialista országokban a forrásallokáció jóformán teljes mértékben a konvergencia célkitűzésekre irányul. A tíz kelet-közép-európai ország közül csupán Csehország és Szlovákia esetében fordul elő, hogy a források minimális hányadát – 2, illetve 5%-ot – a regionális versenyképesség és foglalkoztatottság célkitűzésre fordítják. Hazánk esetében is a teljes forrásösszeget, 25 307 millió eurót a konvergencia és kohéziós célkitűzésekre használják fel. Németország esetében az allokált források 59%-a esik a konvergencia és kohéziós célkitűzésekre a 2007–2013-ig terjedő időszakban. Franciaország esetében az arány fordított, ott ugyanis a források 68%-a jut a versenyképesség erősítésére. Az egyes uniós tagországok forrásallokációja szintén jól szemlélteti a kétsebesgű Európa kialakulását. Míg a kelet-közép-európai államok és a mediterrán országok elhanyagolható forrásokat allokálnak a versenyképesség növelésére – leszámítva Spanyol- és Olaszországot a maguk 33 és 26%-ával –, addig a Benelux államok, Dánia, Írország, Franciaország a rájuk eső források meghatározó hányadát, ha nem az egészét a versenyképességük fokozására költik.

¹² ICEG Munkafüzet 20. 9. oldal, 2007. június 30.

8. táblázat
A 2007–2013 közti időszak konvergencia és regionális versenyképesség forrásainak
megoszlása az uniós tagállamok között

(M. e.: millió euró)

	Konvergencia			Regionális versenyképesség és foglalkoztatás		Európai területi kooperáció	Összesen
	Kohéziós Alap	konvergencia	megszűnő támogatások	új támogatások	regionális versenyképesség és foglalkoztatás		
Belgium			638		1 425	194	2 257
Bulgária	2 283	4 391				179	6 853
Csehország	8 819	17 064			419	389	26 691
Dánia					510	103	613
Németország		11 864	4 215		9 409	851	26 339
Észtország	1 152	2 252				52	3 456
Írország				458	293	151	902
Görögország	3 697	9 420	6 458	635		210	20 420
Spanyolország	3 543	21 054	1 583	4 955	3 522	559	35 216
Franciaország		3 191			10 257	872	14 320
Olaszország		21 211	430	972	5 353	846	28 812
Ciprus	213			399		28	640
Lettország	1 540	2 991				90	4 620
Litvánia	2 305	4 470				109	6 885
Luxemburg					50	15	65
Magyarország	8 642	14 248		2 031		389	25 307
Málta	284	556				15	855
Hollandia					1 660	247	1 907
Ausztria			177		1 027	257	1 461
Lengyelország	22 176	44 377				731	67 284
Portugália	3 060	17 133	280	448	490	99	21 511
Románia	6 552	12 661				455	19 668
Szlovénia	1 412	2 689				104	4 205
Szlovákia	3 899	7 013			449	227	11 588
Finnország				545	1 051	120	1 716
Svédország					1 626	265	1 891
Egyesült Királyság		2 738	174	965	6 014	722	10 613
Interregionális kooperáció						445	445
Technikai segítségnyújtás							868
Összesen	69 577	199 323	13 955		43 555	8 724	347 408

Forrás: Cohesion Policy 2007-13, National Strategic Reference Frameworks, January 2008. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities 2007 8. o.

A 2007–2013-ig terjedő időszakban az EU mindösszesen 342 758 millió eurót fordít a konvergencia, valamint regionális versenyképesség és foglalkoztatás célkitűzésekre, amelyből 25%-kal rendelkeznek az innovációk (85 198 millió euró). Az innovációkra szánt teljes összegből 48 milliárd eurót a régi tagállamok, 35 milliárd eurót pedig a 12 új tagállam használhat fel. Összehasonlítva az aktuális számokat a 2000–2006 közti időszakkal, jól látható, hogy az innovációra szánt összeg több mint kétszeresére nőtt. A 2000–2006-ig terjedő időszakban 25 502 millió eurót fordítottak innovációkra, ami 11%-a a teljes konvergencia és versenyképesség célkitűzéseknek (224 400 millió euró).

A 9. táblázatot elemezve megfigyelhető, hogy a konvergencia célkitűzéseknél a források 60%-át az új tagállamokban, míg a fennmaradó 40%-ot a régi tagállamokban használják fel. A regionális versenyképesség célkitűzések esetében fordított az arány, ott a források 94%-a jut a régi tagállamokra, míg a 12 új tagállam mindössze 6%-ban részesül.

Tekintettel arra, hogy az innováció nagyon széles körben elterjedt megközelítésmóddá vált, a 2007 és 2013 közti időszak kohéziós politikája olyan stratégiai megközelítésmódot követ, amely a növekedési stratégiákat európai, regionális, valamint helyi szinten akarja integrálni. Az új koncepció azt kívánja biztosítani, hogy az egyes szektorokat nem egymástól elkülönülten fejlesztik, hanem megvizsgálják az adott tagállam vagy régió társadalmi és gazdasági környezetét. A korábbi költségvetési időszakokhoz képest nagyon lényeges újdonság, hogy az innováció a kohéziós politika víziójának középpontjába került. A megváltozott körülmények a régiókat is sarkallják, hogy dolgozzák ki saját innovációs stratégiáikat.

Mind a megújított lisszaboni stratégia, mind pedig a jelenlegi kohéziós politika külön kiemeli az innovációk jelentőségét,

és az európai problémák leküzdésének kulcselemét látják bennük.

Az összehasonlító 9. táblázatból látható, hogy a 2007–2013-ig terjedő költségvetési időszakban a versenyképesség irányába tolódott el a hangsúly. A versenyképesség előirányzatra szánt kiadások éves szinten 6-7%-kal növekednek a közösségi agrárpolitika rovására, ami éves szinten 3%-kal csökken. Az aktuális költségvetési időszakban rendelkezésre álló 347 410 millió euró 81,5%-át a konvergencia célkitűzésre, 16%-át a regionális versenyképesség és foglalkoztatottság célkitűzésre, míg a fennmaradó 2,5%-ot az európai területi kooperációs célkitűzésre fordítják.

A 9. táblázatban látható, hogy a konvergencia célkitűzések esetében a források 60%-át az új tagállamokban, míg a fennmaradó 40%-ot a régi tagállamokban használják fel. A regionális versenyképesség célkitűzés esetében fordított az arány, ott a források 94%-a jut a régi tagállamokra, míg a 12 új tagállam mindössze 6%-ban részesül.

A versenyképesség fejlesztése előbb-utóbb feszültségeket fog okozni az Európai Unióban, mivel az új tagállamok programtervezetei még nem olyan professzionálisak, valamint az intézményi elmaradottságaik nagyban gátolják abszorpciós képességeiket. A regionális versenyképesség célkitűzésen belül meghatározó az innovációk aránya uniós szinten – 39,53%. Az innovációra irányuló forrásallokáció jóval meghatározóbb a régi tagállamokban, mint az újak esetében. A versenyképesség célkitűzésen belül a régi tagállamok a rájuk eső keretösszeg 40,26%-át költik innovációkra, míg az újonnan csatlakozottak csupán 28,8%-ot. Az innovációkon belül a humán erőforrás fejlesztésére jutó forrásmegosztás még szembetűnőbb. A régi tagállamok az innovációs források 11,00%-

9. táblázat
Innovációk a konvergencia, versenyképesség és területi kooperáción belül
(M. e.: milliárd euró)

Konvergencia célkitűzés							
ország/országcsoport	teljes összeg	innovációs összeg	innováció aránya (%)	innovációtípusok %-os megoszlása			
				K+F	vállalkozói szellem	innovatív infokom	humán erőforrás
Németország	16,0	4,67	29,10	18,73	4,31	1,25	4,80
Franciaország	3,10	0,49	15,64	6,42	2,95	1,90	4,37
Egyesült Királyság	2,90	1,11	38,24	21,29	4,27	3,93	8,76
Olaszország	20,30	6,90	34,03	23,26	3,14	5,79	1,85
Magyarország	22,88	3,32	14,52	8,37	1,22	2,78	2,16
Lengyelország	65,20	14,19	21,77	13,15	2,04	4,19	2,40
EU-27	279,97	61,33	21,91	13,22	1,94	3,71	3,04
EU-15	109,53	27,66	25,26	15,59	2,46	3,78	3,43
EU-12	170,43	33,66	19,75	11,69	1,60	3,68	2,79
Regionális versenyképesség és foglalkoztatás célkitűzés							
ország/országcsoport	teljes összeg	innovációs összeg	innováció aránya (%)	innovációtípusok %-os megoszlása			
				K+F	vállalkozói szellem	innovatív infokom	humán erőforrás
Németország	9,40	3,70	39,54	16,87	10,17	1,26	11,24
Franciaország	10,25	3,70	36,11	19,86	3,72	4,41	8,13
Egyesült Királyság	6,97	3,31	47,46	22,95	5,66	2,31	16,55
Olaszország	6,32	2,53	40,09	19,38	5,93	3,91	10,86
Magyarország	2,03	0,46	22,78	12,43	0,97	5,61	3,77
EU-27	55,18	21,81	39,53	20,56	4,93	3,52	10,52
EU-15	51,67	20,80	40,26	20,73	5,18	3,35	11,00
EU-12	3,50	1,01	28,80	18,00	1,21	6,02	3,56
Európai területi kooperáció célkitűzés							
ország/országcsoport	teljes összeg	innovációs összeg	innováció aránya (%)	innovációtípusok %-os megoszlása			
				K+F	vállalkozói szellem	innovatív infokom	humán erőforrás
Európai területi kooperáció	7,42	1,99	26,85	15,99	2,37	6,69	1,80
összes célkitűzés							
ország/országcsoport	teljes összeg	innovációs összeg	innováció aránya (%)	innovációtípusok %-os megoszlása			
				K+F	vállalkozói szellem	innovatív infokom	humán erőforrás
Németország	25,48	8,39	32,95	18,05	6,47	1,26	7,18
Franciaország	13,44	4,20	31,25	16,67	3,54	3,81	7,24
Egyesült Királyság	9,89	4,42	44,75	22,46	5,25	2,79	14,25
Olaszország	26,64	9,45	35,47	22,34	3,81	5,34	3,99
Magyarország	24,92	3,78	15,19	8,70	1,20	3,01	2,29
EU-27	342,75	85,19	24,86	14,46	2,43	3,75	4,22
EU-15	161,21	48,47	30,07	17,24	3,33	3,64	5,86
EU-12	173,95	34,68	19,94	11,82	1,59	3,72	2,80

át, az új tagállamok pedig 3,56%-át költik humánerőforrás-fejlesztésre.

A versenyképesség előirányzatnál érdeemes lenne a népességarányos részesedésen elgondolkodni. A versenyképességi tényező megjelenésével a kétsebességű unió kontúrjai kezdenek kirajzolódni.

Összességében megállapítható, hogy a piaci koordináció hatékonyabbá válása ala-

pozhatja meg a bürokratikus szabályozás minőségjavulását is. Ez az egymást erősítő folyamat tekinthető a fejlett, innovatív gazdasággal rendelkező országok sikerének. Ezzel szemben a társadalmi kapcsolatok és érdekcsoportok hálójában elvesző bürokratikus koordináció és közigazgatás a fejlődés és a valós teljesítményen alapuló újraelosztás legfőbb kerékkötője.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Az Európai Unió Tanácsának határozata a kohézióra vonatkozó közösségi stratégiai iránymutatásokról (2006/702/EK). Az Európai Unió hivatalos lapja, L291/11. – (2) Cohesion Policy 2007-13, National Strategic Reference Frameworks. January 2008. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities 2007 – (3) EIB éves jelentés 2010. 4. p. – (4) ICEG Munkafüzet 20. 9. p., 2007. június 30. – (5) The EIB Group Operational Plan 2012-2014.

Osztalékfizetési politika a különböző méretű mezőgazdasági vállalkozásoknál

BELOVECZ MÁRIA – BORSZÉKI ÉVA

Kulcsszavak: adózott eredmény, fizetett osztalék, mezőgazdaság, üzemnagyság, egyéni és társas vállalkozások.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A magyar mezőgazdaság duális jellegű. Egyszerre vannak jelen az ágazatban a nagyüzemek, amelyek a termelés zömét adják, és a kisüzemek, amelyek a vidéki foglalkoztatás és a szociális szempontok miatt fontosak. A mezőgazdasági vállalkozások esetében az osztalékfizetés mértékét és arányát a gazdaság mérete és működési formája is befolyásolja. A kisebb méretű gazdaságok az elért eredményt szinte teljes egészében kifizetik osztalékként, mivel – a kisebb adóteher miatt – bérfizetés helyett osztalék formájában veszik ki a jövedelmüket a vállalkozásból. Minél nagyobb az üzemméret, annál alacsonyabb az egy hektárra jutó osztalék. A vizsgált évek alatt (2001–2010) minden üzemméret esetében nőtt az egy hektárra jutó fizetett osztalék mértéke. Az EU-hoz való csatlakozás előtti években jelentős ingadozások figyelhetők meg az osztalékfizetés mértékében és arányában. Az EU-csatlakozás után kezd kialakulni egy szint az osztalékfizetés arányát tekintve, ami az utolsó vizsgált négy évben (2007–2010) állandósulni látszik, kivéve a 15 ha alatti gazdaságokat, ahol 100% feletti ez az arány. Ebből az következik, hogy a 15 ha alatti gazdaságok nem forgatnak vissza a vállalkozás működésébe, ezáltal nincsen meg bennük az önerős fejlesztés lehetősége, hosszú távon nem életképesek. A 15–40 hektár közötti gazdaságokban 80–84% közötti, a 40–100 ha közöttiekben 60–64% között, a 100 ha feletti esetében 50% alatt marad az osztalékfizetési arány. Minél nagyobb méretű a gazdaság, annál nagyobb az eredményből visszaforgatott hányad, azaz annál inkább képes az önerős fejlesztés megvalósítására. A különböző méretkategóriák esetében jelentős különbség tapasztalható az egyéni és a társas gazdaságok által kifizetett osztalék arányában. Az egyéni gazdaságok esetében minden vizsgált méretkategóriában állandósulni látszik az osztalékfizetési arány, míg ez a társas gazdaságoknál csak a 100 ha feletti gazdaságokra érvényes. A kisebb méretű társas gazdaságok esetében nem található szoros kapcsolat az elért eredmény és a kifizetett osztalék között, a tulajdonosi szemlélet rövid távú, ami nem szolgálja az ágazat érdekeit.

BEVEZETÉS

Egy vállalkozás életben maradásának elengedhetetlen feltétele a jó vezetés és a jó üzletpolitika. Ebbe beletartozik az osztalékfizetési politika is, melynek során a tulajdonosok részesülnek a vállalkozás által elért eredményből. Meg kell találni azt az arányt a kifizetett osztalék és a vállal-

kozásba visszaforgatott eredmény között, ami mellett a tulajdonosok elégedettek a kapott osztalékkal és a vállalkozás is továbbműködtethető, fejleszthető a visszaforgatott eredményből.

A vállalkozások az általuk elért adózott eredményt kifizethetik osztalékként vagy visszaforgathatják a vállalkozás működé-

sébe. A vállalkozásnál „hagyott” pozitív eredmény növeli a saját tőke értékét, amin keresztül a vállalkozás vagyona is nő. Ezt használhatják a működés finanszírozására és beruházások megvalósítására is. A vállalkozás jövője, fejlődése szempontjából tehát nem mindegy, hogy a realizált eredmény mekkora hányadát forgatják vissza a vállalkozás működésébe. *Brealey – Myers (2011)* szerint „az osztalékpolitika választás egyfelől a nyereség-visszatartás, másfelől az osztalékfizetés és az új részvények kibocsátása között”. Az új részvények bevonása általánosan új tulajdonosok bevonásával az alaptőke növelését jelenti. Erre azonban magyar viszonyok között a mezőgazdaságban kevés az esély.

Elemzéseink arra irányulnak, hogy feltárjuk, milyen összefüggés van a vállalkozás mérete és a fizetett osztalék között, illetve az osztalékpolitika mennyiben segíti elő az önerős fejlesztést. Vizsgálataink kiterjednek arra is, hogy milyen arányban oszlik meg a jövedelem a tulajdonosok, a vállalkozás és az állam között a különböző méretű gazdaságokban.

Vizsgálatainkat az AKI tesztüzemi adatai alapján végeztük a 2001–2010 közötti időszakra vonatkozóan. A tesztüzemi rendszer adatai reprezentálják az egész mezőgazdaságot, és ezen belül a társas és az egyéni gazdaságokat, így a gazdálkodási formák és méretek szerinti vizsgálat is lehetséges.

Az összehasonlíthatóság érdekében az elemzéshez az egy hektár mezőgazdasági területre (ha MT) vetített adatokat használjuk.

Az elemzést először az országos adatsorral érdemes kezdeni. Ebben az összes gazdaság adatai szerepelnek, függetlenül attól, hogy egyéni vagy társas formában végzik a tevékenységüket.

AZ EREDMÉNY ÉS AZ OSZTALÉK ALAKULÁSA

Az országos átlagot reprezentáló adatok szerint az egy hektár mezőgazdasági terü-

letre (MT) jutó adózott eredmény a vizsgált évek nagy részében – kivéve 2003, 2004 és 2009 – a 15 ha alatti mérettel rendelkező gazdaságokban volt a legnagyobb, 2005-től pedig a 100 ha feletti gazdaságokban a legkisebb, kivéve a 2008-as évet. Meg kell jegyezni, hogy a kisméretű gazdaságokban a bérköltség kisebb hányadú, az eredmény ún. bruttó eredménynek tekinthető. A nagyobb méretű gazdaságokban jelentős költségtényező a bérek után fizetendő járulékok, ami csökkenti az elért eredményt.

Az 1. ábrából látható, hogy az adózott eredmény növekvő trendet mutat az Európai Unióhoz történő csatlakozás évétől. A jelentős és folyamatos növekedés csak a válság magyarországi megjelenését követő évben tört meg.

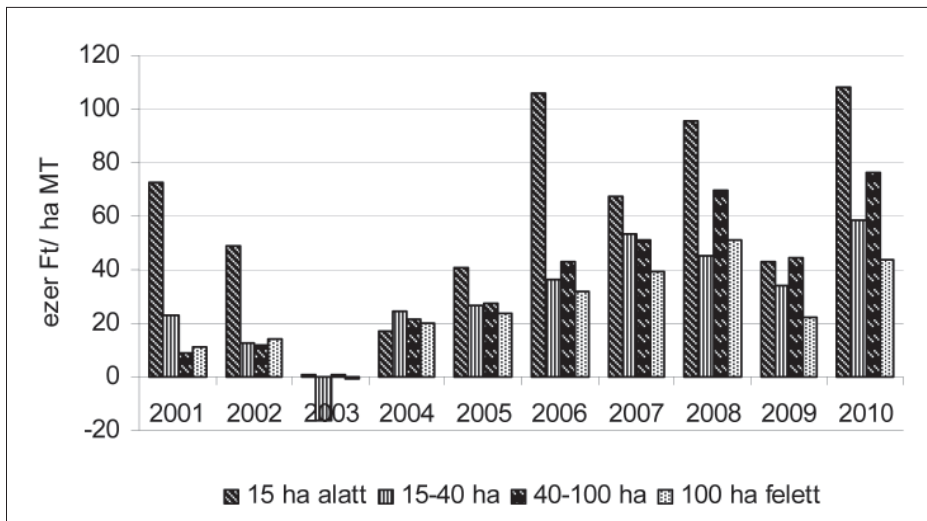
A válság a legkisebb és a legnagyobb méretű gazdaságokban mutatkozott meg leginkább, mivel itt az eredményben több mint 50%-os visszaesés következett be. A 15 ha alatti gazdaságok a csatlakozást követő második évben 106 010 Ft/ha MT adózott eredményt értek el, ami kiemelkedő a nagyobb méretű gazdaságok 32 170–43 160 Ft/ha MT adózott eredményéhez képest. A vizsgált évek legmagasabb adózott eredményét – 108 220 Ft/ha MT – a 15 ha alatti gazdaságok érték el 2010-ben.

A 15–40 ha közötti gazdaságok számára a 2002-es év kevésbé volt jövedelmező, mint az előző év, 2003-ban pedig veszteséges évet zártak. Ezt követően fokozatosan nőtt az eredményük, kivéve a válság érintette két évet (2008–2009). Ebben az üzemméret-kategóriában volt egyedül jövedelemcsökkenés 2008-ban az előző évhez képest (16,23%). A vizsgált évek legnagyobb eredményét 2010-ben érték el, ami 58 240 Ft/ha MT volt.

A 40–100 ha közötti méretű gazdaságokra is az a jellemző, hogy a csatlakozást követően kezdett el növekedni a fajlagos területre vetített eredményük. A válság hatása 2008-ban még nem mutatkozott náluk, mivel ebben az évben az előző évhez képest

I. ábra

Az adózott eredmény alakulása a különböző méretű gazdaságokban

Forrás: saját szerkesztés az AKI adatai alapján

több mint 35%-kal nőtt az eredményük, így az 69 850 Ft/ha MT volt, 2009-re viszont itt is jelentős az eredmény csökkenése. A vizsgált időszakon belül 2010-ben viszont a méretkategória legnagyobb eredményét realizálták, 76 410 Ft/ha MT-t.

A 100 ha feletti gazdaságok esetében az egy területegységre vetített eredmény a legtöbb esetben alacsonyabb, mint a kisebb méretű gazdaságokban, az eredmény viszont évről évre növekszik. Ez a növekedés csak két évben törik meg, 2003-ban, amikor az aszály miatt a mezőgazdaság nagy károkat szenvedett el, és 2009-ben, amikor a válság hatásai jelentkeztek. A legnagyobb eredményt 2008-ban realizálták, 50 750 Ft/ha MT-t, míg 2010-ben 43 980 Ft/ha MT eredményt sikerült elérniük.

A 2010-ben bekövetkező eredménynövekedés a korábbi évekhez képest meglepően tűnhet, mivel ezt az évet a természeti katasztrófák jellemezték hazánkban. A túlzott mennyiségű nyár eleji csapadék árvizeket okozott, majd a belvízzel elöntött területek nagysága nőtt. A többi területen pedig a nedves talaj akadályozta a művelést

és a betakarítást. A betakarítható és betakarított területeken viszont a termésátlagon felüli volt, és a mezőgazdasági termékek ára is nőtt. Mivel az árak nagyobb mértékben növekedtek, mint amekkora mértékben a termelési volumen csökkent, így az elért jövedelem növekedett. A jövedelem növekedéséhez az emelkedő támogatási összeg is hozzájárult.

Az eltérő mértékű adózott eredmény különböző osztalékfizetési politikát követelne meg. Ezt alapul véve vizsgáltuk a kifizetett osztalék mértékét és azt, hogy milyen összefüggés áll fenn a kifizetett osztalék és az adózott eredmény között, lehet-e következetes osztalékfizetési politikáról beszélni a különböző méretű gazdaságok esetében. Az egy hektár MT-re jutó osztalékfizetés mértékét a mérleg szerinti eredmény és az adózott eredmény különbségével határoztuk meg (1. táblázat).

Az üzemméret növekedésével csökken az egy hektárra jutó fizetett osztalék (kivéve 2005 és 2008). Az egy hektárra jutó fizetett osztalék a 15 ha alatti méretű gazdaságokban a legmagasabb, ami többszöröse

Fizetett osztalék mértéke

I. táblázat

(M. e.: ezer Ft/ha MT)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
15 ha alatt	25,27	30,81	26,12	28,29	45,70	66,06	90,85	100,84	63,87	108,99
15–40 ha	8,66	12,30	12,63	17,17	11,64	17,10	44,90	36,55	27,68	46,17
40–100 ha	3,97	9,91	8,21	11,78	12,85	16,55	32,94	44,05	26,99	45,80
100 ha felett	1,67	2,76	2,88	5,00	7,50	10,12	15,03	17,40	11,15	18,04

Forrás: saját számítás az AKI adatai alapján

a nagyobb méretű gazdaságokénak. *Megállapítható, hogy minél nagyobb az üzemméret, annál alacsonyabb az egy hektárra jutó osztalék. Továbbá megállapítható az is, hogy minden üzemméret esetében nőtt az egy hektárra jutó fizetett osztalék mértéke a vizsgált évek alatt.* Az osztalékfizetés mértéke növekvő tendenciát mutat, csak a 2009-es évben történik jelentősebb visszaesés, ami a válsággal magyarázható.

Az egy hektárra jutó adózott eredmény szinte minden évben a legkisebb méretű gazdaságoknál volt a legmagasabb, jelentősen nagyobb, mint a nagyobb méretű gazdaságoké. A fizetett osztalék is náluk a legtöbb. A vizsgált évek többségében az osztalék nagyobb, mint az adott évben elért eredmény, vagyis a korábbi évek felhalmozott eredményét is kifizetik, illetve *az elért eredmény és az osztalék között nincsen szoros kapcsolat.* Ennek egyik lehetséges oka az lehet, hogy a kisebb méretű gazdaságok a tulajdonosoknak nem munkabéreként, hanem osztalék formájában fizetik ki a járandóságukat a jobb adózási feltételek miatt. Ugyanakkor ez rövid távú tulajdonosi szemléletet tükröz. *A 15 ha alatti gazdaságok az elért eredményből nem forgatnak vissza a gazdaság fejlesztésébe, amely a jövőbeni hatékony működésüket veszélyezteti.*

A 15 ha feletti gazdaságoknál veszteséggel csak 2003-ban találkozunk, a 15–40 ha közötti gazdaságok esetében pedig 2002-ben, de ennek mértéke nagyon alacsony. Annak ellenére, hogy 2003-ban negatív vagy nagyon alacsony adózott eredmény-

nyel zárták az évet, ezek a gazdaságok is fizettek osztalékot, bár közel sem akkora mértékűt, mint a 15 ha alattiak. *A többi évben a fizetett osztalék mértéke nem érte el az adózott eredmény nagyságát, így pozitív mérleg szerinti eredménnyel zárták az éveket, ami a vállalkozás működésére, fejlesztésére fordítható növekvő pénzügyiséget jelent.*

A számított mérleg szerinti eredmény (adózott eredmény és a fizetett osztalék különbsége) mutatja a vállalkozás pénzügyi védelmének növekedését (pozitív érték), illetve csökkenését (negatív érték). Negatív érték akkor adódik, ha több az osztalék az adózott eredménynél (ez a helyzet a 15 ha alatti gazdaságoknál), vagy veszteséges évben is fizetnek osztalékot (ez csak 2003-ban fordult elő egyes méreteknél). Mindkét esetben csökken a saját tőke értéke, vagyis nemcsak fejlesztésre nincsen lehetőség, hanem a működéshez sincsen elég forrás (2. táblázat).

Azt, hogy a fizetett osztalék mértéke az elért adózott eredmény mekkora hányadát teszi ki, és hogy a vállalkozás szempontjából jelentős vagy sem, azt az osztalék és az adózott eredmény hányadosával vizsgáltuk meg. A 100% feletti arány azt jelenti, hogy az adott évi eredménnyel nagyobb volt a kifizetett osztalék, így az eredménytartalékot is bevonták osztalékfizetésre. Ez még veszteséges évben is előfordult. Negatív arányt akkor kapunk, amikor annak ellenére, hogy már az adózott eredmény is negatív volt, osztalékot fizettek ki. A kiugróan magas értékek az alacsony eredmény

2. táblázat
Az osztalékkal korrigált, számított mérleg szerinti eredmény alakulása
 (M. e.: ezer Ft/ha MT)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
15 ha alatt	47,30	18,42	-25,47	-11,07	-4,90	39,96	-23,56	-5,47	-20,81	-0,77
15–40 ha	14,27	-0,02	-28,86	7,55	15,19	19,51	8,72	8,36	6,47	12,07
40–100 ha	4,65	1,92	-7,16	9,58	14,40	26,61	18,47	25,80	17,59	30,61
100 ha felett	9,51	11,40	-3,82	14,94	16,18	22,05	24,10	33,35	11,41	25,93

Forrás: AKI-adatbázis

ellenére kifizetett jelentős mértékű osztaléknak tudhatók be (2. ábra).

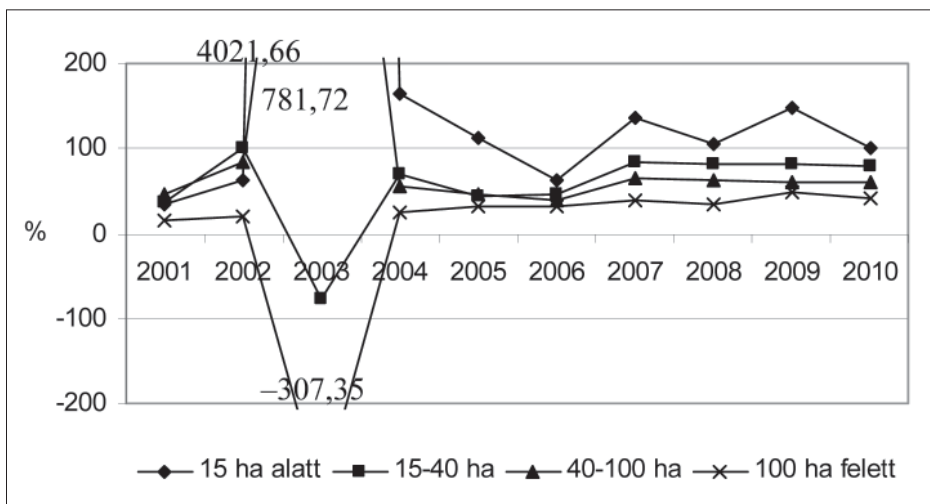
Az osztalékfizetési arány szempontjából a 2003-as év kiugró adatokkal rendelkezik. Ez egy nagyon rossz év volt a mezőgazdasági termelés szempontjából, ami már az adózott eredményen is látszott. Vagy vesztéségesen zárták a gazdaságok az évet, vagy nagyon alacsony nyereséggel, ennek ellenére az előző évhez hasonló mértékű osztalékot fizettek ki. Amennyiben mint kiugró értéket, a 2003-as év adatát nem vesszük figyelembe, úgy megállapítható, hogy a legkisebb üzemméret kivételével az utóbbi négy évben méretkategóriánként kialakult egy osztalékfizetési arány, ami körül mozog a kifizetett osztalék nagysága.

A 15–40 hektár közötti gazdaságokban ez 80–84% között, míg a 40–100 ha közötti gazdaságokban 60–64% között alakul. Vagyis az eredményük nagyobb hányadát kifizetik osztalékként, és csak a kisebbik részt forgatják vissza a gazdaság működésébe. A 100 ha feletti gazdaságok esetében 50% alatti az osztalékfizetési arány (átlagosan 40%), vagyis az eredményük nagyobb hányadát visszaforgatják. Ezzel ellentétesen a 15 ha alatti gazdaságok néhány évet kivéve (2001, 2002, 2006) 100% feletti osztalékfizetési aránnyal rendelkeznek, vagyis több osztalékot fizetnek, mint az adott évi eredményük.

Az eltérő osztalékfizetési arány másik magyarázata az adózásban keresen-

2. ábra

Az osztalékfizetési arány alakulása

Forrás: saját szerkesztés az AKI adatai alapján

dő. Osztalékként kisebb adóteher mellett tudják a tulajdonosok a vállalkozásból kivenni a pénzüket, mint bérfizetés címén. A kisebb gazdaságok általában egy személy vagy egy család tulajdonában vannak, a saját munkájukért pedig nem munkabért fizetnek, hanem osztalékot vesznek fel. Ez azonban a fejlesztést önerőből nem teszi lehetővé, nem tudják biztosítani a szükséges saját erőt sem a hitelnél, sem a pályázatoknál. Az egyszerű újratermelés is több tőkét igényel, amit eddig a növekvő támogatás fedezhetett, de 2012-ben a támogatás elérte a maximumot. Így a jövőben ebben a méretkategóriában csökkenő jövedelemmel lehet számolni, ha nem változtatnak a tulajdonosi szemléleten.

A legkisebb méretű gazdaságok esetében az adózott eredményt meghaladja a kifizetett osztalék összege, vagyis kivesszük az elért eredményt, nem forgatnak vissza a vállalkozás működésébe, ezáltal nincsen meg bennük az önerős fejlesztés lehetősége, vagyis hosszú távon nem életképesek.

Megállapítható, hogy a méret növekedésével csökken az egy hektárra jutó fizetett osztalék összege és az osztalékfizetési arány mértéke, ennek következtében a gazdaságba visszaforgatott eredmény aránya és összege is nő.

A következőkben azt vizsgáljuk, hogy az egyéni és a társas gazdaságok milyen eltérést mutatnak az országos átlaghoz képest.

Az eredmény és az osztalék alakulása az egyéni gazdaságokban

Az egyéni gazdaságok esetében megállapítható, hogy szinte minden évben (kivéve 2004 és 2009) a 15 ha alatti gazdaságok érték el a legnagyobb adózott eredményt egy hektárra vetítve, hasonlóan az országos adatokhoz. Ez abból adódik, hogy az egy hektár mezőgazdasági területre jutó nettó árbevétel többszöröse a nagyobb méretű gazdaságokénak. Ráfordításaik is jelentősen magasabbak, de ennek ellenére is nagyobb eredményt tudtak elérni. Vi-

szont nem lehet folyamatos növekedést kimutatni az egységnyi területre jutó adózott eredménynél. A korábbi évekhez képest a 2006. évi eredmény (98,88 ezer Ft/ha MT) kiemelkedő, közel 2,5-szöröse az előző évinek. Ezt követően 2009-ig folyamatosan csökkent a 15 ha alatti gazdaságok fajlagos adózott eredménye, annak ellenére, hogy a támogatás fajlagos összege nőtt. Ez összefügg az osztalékpolitikájukkal.

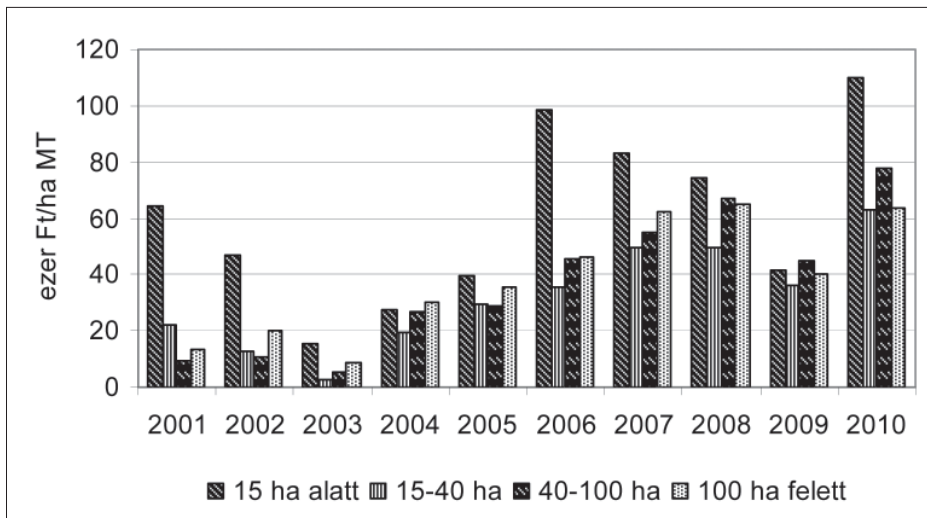
A 15–40 ha közötti egyéni gazdaságok esetében megállapítható, hogy 2003-ig alacsony és csökkenő mértékű volt az adózott eredményük. Ezt követően folyamatos növekedés indult meg, amiben csak egy visszaesés volt 2009-ben, ami a válságnak tudható be. Ebben az üzemméretben is 2010-ben érték el a legmagasabb eredményt, 62,83 ezer Ft/ha MT-t az egyéni gazdaságok. A 15–40 ha közötti egyéni gazdaságok esetében is hasonló tendencia figyelhető meg, mint az országos átlagadatoknál.

A 40–100 ha közötti és a 100 ha feletti egyéni gazdaságokban is hasonló változások figyelhetők meg. 2004-től folyamatosan nő az adózott eredmény, visszaesés csak 2009-ben volt, amikor a válság hatásai realizálódtak. Az adózott eredmény mértéke 2010-ben a 40–100 ha közötti gazdaságok esetében (77,82 ezer Ft/ha MT) meghaladta, a 100 ha feletti egyéni gazdaságoknál megközelítette (63,35 ezer Ft/ha MT) a 2008. évi eredményt. A 40–100 ha közötti egyéni gazdaságok adózott eredményének növekedési üteme nagyobb, mint a 100 ha felettieké, így 2008-tól meghaladják azok eredményét. Ez a tendencia is megfelel az országos tendenciának (3. ábra).

Az elért adózott eredményből a fizetett osztalékot vizsgálva megállapítható, hogy minden méretkategóriában növekvő trend jellemzi a kifizetett osztalék mértékét. Visszaesés tapasztalható a 2003-as gyenge termést adó évben, és 2009-ben, amikor a válság hatásai megjelentek az eredményekben is. A 15 ha alatti egyéni gazdaságok

3. ábra

Az adózott eredmény alakulása a különböző méretű egyéni gazdaságokban

Forrás: saját szerkesztés az AKI adatai alapján

által kifizetett egy hektárra jutó osztalék a legmagasabb minden évben, ami 2-3-szorosa a 100 ha feletti egyéni gazdaságokénak. A 15 ha feletti méretkategóriákban nincsen jelentős különbség az egyéni gazdaságok által kifizetett osztalék mértékében az egyes években (3. táblázat).

A mérleg szerinti eredmény alakulásánál megfigyelhető, hogy a 15 ha alatti gazdaságok esetében, a pozitív adózott eredmény ellenére, 2003–2005-ig és 2007–2009-ig pénzüvedelmük csökkent a tulajdonosi tőke kivonás révén. Ez megfelel az országos trendnek, annyi különbséggel, hogy a nyereséges években az egyéni gazdaságok nyeresége alacsonyabb, viszont a vesztesé-

geik is kisebbek a veszteséges években. Az egyéni gazdaságok 2010-ben alacsony, de pozitív eredményt tudtak realizálni, eltérően az országos adatoktól.

A 15–40 és a 40–100 ha területű gazdaságok minden évben pozitív eredményt értek el, kivéve 2003-ban a 15–100 ha közötti gazdaságok. Az országos adatoktól eltérően viszont a 100 ha feletti gazdaságok ebben az évben is nyereségesek voltak. A 2006. évi eredmény mindegyik üzemméretben kiemelkedő a többi évhez képest, ami a növekvő támogatásoknak és a korábbi évhez képest folyó áron növekvő kibocsátásnak köszönhető. A 15 ha feletti gazdaságok közül a legmagasabb eredmény a 100 ha felet-

3. táblázat

A fizetett osztalék mértéke az egyéni gazdaságokban

(M. e.: ezer Ft/ha MT)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
15 ha alatt	24,51	30,06	25,08	28,33	43,33	64,09	90,78	98,76	62,59	107,48
15–40 ha	8,83	12,29	12,22	15,60	11,15	15,97	42,36	37,69	28,18	47,13
40–100 ha	4,23	10,60	8,55	12,86	13,69	17,18	36,29	47,90	27,78	49,43
100 ha felett	4,39	9,66	7,05	11,36	15,40	21,31	37,37	41,71	25,10	39,90

Forrás: saját számítás az AKI adatai alapján

4. táblázat

Az osztalékkal korrigált, számított mérleg szerinti eredmény alakulása az egyéni gazdaságokban

(M. e.: ezer Ft/ha MT)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
15 ha alatt	40,02	16,88	-9,64	-0,62	-3,58	34,79	-7,56	-24,67	-20,80	2,17
15–40 ha	13,03	0,19	-9,33	4,17	18,55	19,51	7,42	11,81	7,85	15,70
40–100 ha	5,07	0,15	-3,33	13,76	15,05	28,12	18,80	18,89	17,00	28,40
100 ha felett	9,28	10,55	1,41	18,67	20,09	24,93	24,99	23,23	15,36	23,46

Forrás: AKI-adatbázis

ti vagy a 40–100 ha közötti gazdaságokban realizálódik az egyes években. Eredményeik az országos átlagadatoktól nem térnek el jelentősen (4. táblázat). *Ezek működése a leghatékonyabb, így ezek rendelkeznek az önerős fejlesztés lehetőségével.*

Az osztalékfizetés arányának szempontjából a 2003-as év adatai kiugróak minden esetben. Ez abból adódik, hogy az aszály következtében ez gyenge év volt a mezőgazdasági termelés szempontjából. A fizetett osztalék nagysága ugyan minimálisan csökkent az előző évhez képest, de az adott évi adózott eredményben olyan jelentős csökkenés volt, hogy nem nyújtott fedezetet az osztalékra, így a korábbi évek eredménytartalmát kellett igénybe venni a kifizetésekhez, kivételt képeznek a legnagyobb méretű gazdaságok. Minél nagyobb arányban vették igénybe az eredménytartalmát, annál nagyobb mértékben haladja meg az osztalékfizetési arány a 100%-ot, ezekben az esetekben negatív a számított mérleg szerinti eredmény, vagyis csökkent a saját tőkéjük.

A 15 ha alatti gazdaságok esetében megfigyelhető, hogy amit lehet, azt kifizetnek osztalékként, és nem a vállalkozásba forgatják vissza az elért eredményt. Szinte minden évben (2003–2005; 2007–2009) 100% felett van az osztalékfizetési arányuk, ami azt jelenti, hogy az adott évi teljes eredményt és a korábbi évek tartalmait is kifizetik osztalékként. *Ilyen osztalékfizetési politikával hosszú távon jövedelme-*

ző, önerőből finanszírozott gazdálkodás nem folytatható, fejlődés, fejlesztés nem várható.

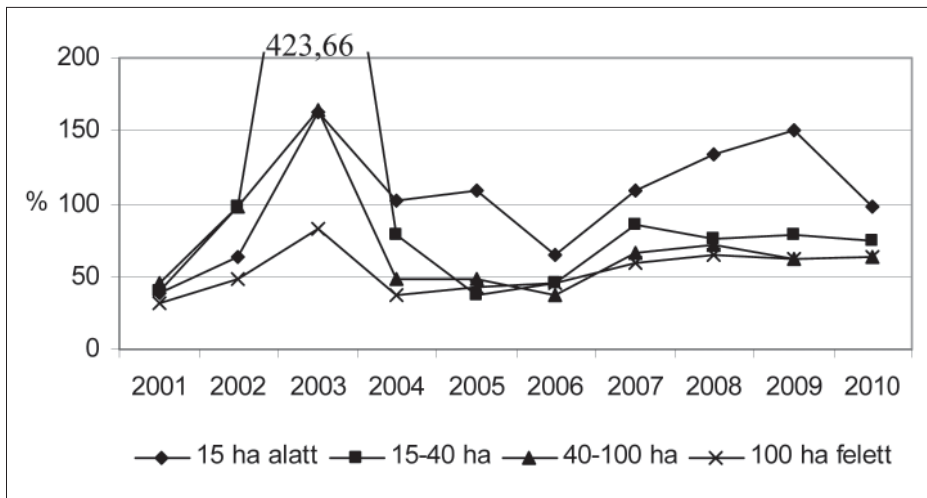
A többi méretkategóriánál megállapítható, hogy az osztalékfizetési arány (a 2003-as évet kivéve) 100% alatt van minden évben. Az EU-csatlakozást követően csökkent az osztalékfizetési arányuk, majd 2007-ben az előző évekhez képest jelentősen megemelkedett, és azóta, hasonlóképpen az országos adatokhoz, állandósulni látszik ez az arány (4. ábra). *Az eredmény több mint 60%-át kifizetik osztalékként, de a vállalkozásnál hagyott eredmény lehetőséget biztosít fejlődésre, fejlesztésekre és a működés finanszírozására.*

Az utolsó négy vizsgált évben a 15–40 ha közötti gazdaságok az eredmény 75–78%-át, a 40–100 ha közötti gazdaságok 62–71%-át fizetik ki osztalékként, a 100 ha feletti egyéni gazdaságokban pedig a legkisebb az osztalékfizetési arány, 62–64%. A 15–40 ha közötti egyéni gazdaságok esetében az osztalékfizetési arány átlagosan 5–6%-kal alacsonyabb, mint az országos átlag. A 40–100 ha közötti egyéni gazdaságoknál a fizetett osztalék mértéke 1–8%-kal magasabb az országos átlagnál az egyes években. A 100 ha feletti egyéni gazdaságoknál pedig 13–30%-kal magasabb az osztalékfizetési arány, mint az országos adatok esetében.

Az egyéni gazdaságok osztalékfizetési aránya hasonló képet ad, mint az országos szintű vizsgálatok.

4. ábra

Az osztalékfizetési arány alakulása az egyéni gazdaságokban

Forrás: saját szerkesztés az AKI adatai alapján

Az eredmény és osztalék alakulása a társas gazdaságokban

A társas gazdaságoknál sokkal nagyobb az eltérés a jövedelemben és az osztalékfizetés mértékében az egyes méretkategóriákban, mind az országos átlaghoz, mind az egyéni gazdaságokhoz képest.

A 15 ha alatti társas gazdaságok adózott eredményét jelentős ingadozások és szélsőségek jellemzik. Egyes években kimagasló eredményt (legmagasabb 2001-ben volt 946,28 ezer Ft/ha MT) érnek el, majd ettől is nagyobb mértékű veszteséget realizálnak (legnagyobb veszteség 2003-ban 1677,88 ezer Ft/ha MT volt). Ez az ingadozás arra utal, hogy a 15 ha alatti társas gazdaságok nem rendelkeznek hosszú távú stratégiával, így az egyes évek időjárási, gazdasági, piaci viszonyai teljes mértékben jelentkeznek az eredményeikben, ami instabil gazdálkodásra utal. Az utolsó három évet vizsgálva a 2008-as évet kiemelkedő eredménnyel zárták (777,01 ezer Ft/ha MT), ezt a következő évben egy jelentős visszaesés követte (88,76 ezer Ft/ha MT), ami a válság következménye is lehet, de

az okok inkább belsőek, mint külsők, mivel 2010-ben tovább csökkent az eredményük annak ellenére, hogy országos szinten jövedelemnövekedés jellemző.

A 15–40 ha közötti társas gazdaságok esetében az eredmény ingadozása kisebb, mint a 15 ha alatti társas gazdaságokban, de még itt sem mutatható ki folyamatos növekedés. A legnagyobb veszteséget 2003-ban (–529,71 ezer Ft/ha MT), a legnagyobb nyereséget pedig 2007-ben (169,05 ezer Ft/ha MT) realizálták. A vizsgált évek közül a legutóbbi 3 évet veszteségesen zárták, ezekből a legnagyobb veszteséget 2010-ben érték el (–71,41 ezer Ft/ha MT), ami azt jelenti, hogy a válság hatása tovább mélyült a 15–40 ha közötti társas gazdaságokban (5. táblázat).

A 40 ha feletti társas gazdaságok esetében az 1 hektárra jutó adózott eredmény növekvő tendenciát mutat, annak ellenére, hogy voltak veszteséges évek (2003, 2004). A 100 ha feletti társas gazdaságok 1 hektár MT-re jutó adózott eredménye a legtöbb évben kevesebb, mint a 40–100 ha közötti társas gazdaságoké, viszont 2003-ban a veszteségük is kisebb volt, és 2004-ben

5. táblázat
Az adózott eredmény alakulása a különböző méretű társas gazdaságokban
 (M. e.: ezer Ft/ha MT)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
15 ha alatt	946,28	509,45	-1677,88	-904,10	116,47	512,34	-785,64	777,01	88,76	47,47
15–40 ha	65,91	1,77	-529,71	160,57	-25,60	65,81	169,05	-69,27	-19,06	-71,41
40–100 ha	-0,77	23,83	-41,61	-28,24	11,44	26,13	21,22	103,19	42,71	62,89
100 ha felett	10,73	12,98	-3,73	16,60	19,49	26,92	30,84	44,87	15,00	34,85

Forrás: AKI-adatbázis

már pozitív eredménnyel zárták az évet, míg a 40–100 ha közötti társas gazdaságok veszteséget könyvelhettek el. Ebből az látszik, hogy a nagyobb méretű társas gazdaságok eredménye kiegyenlítettebb, kevésbé ingadozó, ami azt jelenti, hogy eredmény elérése nem függ teljes mértékben a külső tényezőktől (pl. időjárás), a költségek alakulására is nagyobb figyelmet fordítanak, ebben a szakszerűbb vezetés hatása is megmutatkozik.

A válság ellenére 2008-ban a korábbi évekhez képest kiemelkedő eredményt realizáltak a 40–100 hektár közötti (103,19 ezer Ft/ha MT) és a 100 ha feletti társas gazdaságok (44,87 ezer Ft/ha MT) is. Viszsaesés mutatkozott az elért eredményben 2009-ben, de 2010-re már újra a növekedés jellemző, akár csak az országos átlagban. A 2008-as rekorderedményt ugyan nem sikerült elérni, de a 2007. évi eredményt meghaladja mindkét méretkategóriában a 2010. évi.

A 40 ha alatti társas gazdaságoknál az

elért eredmények és az országos eredmények között nincs összefüggés, jelentősek az eltérések. A 40 ha feletti társas gazdaságok elért eredménye a legtöbb esetben nem éri el az országos átlagot, de azzal megegyező irányban változik.

Az egy hektárra vetített fizetett osztalék minden évben (kivéve 2004 és 2007) a 15 ha alatti társas gazdaságokban volt a legnagyobb, többszöröse a nagyobb méretű társas gazdaságokénak. Jelentős osztalékot fizettek ki 2003, 2004 és 2007-ben is annak ellenére, hogy nagymértékű veszteséggel zárták az évet. A 15 ha alatti gazdaságok esetében az osztalék mértéke minden évben (kivéve 2004) nagyobb, sokszor többszöröse volt az azonos üzemméretre vonatkozó gazdaságok országos átlagadatainak.

A 15–40 ha közötti társas gazdaságok által fizetett osztalék jelentős, de jóval alatta van a 15 ha alatti társas gazdaságokénak. Viszont az országos adatokhoz viszonyítva 2007-ig magasabb – egyes esetekben több-

6. táblázat
Fizetett osztalék mértéke a társas gazdaságokban
 (M. e.: ezer Ft/ha MT)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
15 ha alatt	107,34	182,09	143,37	25,18	215,61	177,98	94,64	167,50	110,17	173,77
15–40 ha	1,63	12,96	23,69	60,36	20,64	46,32	121,30	8,20	13,53	19,10
40–100 ha	0,33	2,22	4,68	1,64	3,90	11,53	5,43	2,02	19,65	11,13
100 ha felett	1,17	1,41	1,64	2,90	4,69	5,94	7,06	7,34	5,26	7,75

Forrás: saját számítás az AKI adatai alapján

szöröse – a mértéke, 2008–2010 között viszont az 50%-át sem éri el az üzemméretre tartozó országos átlagnak.

A 40–100 ha közötti társas gazdaságoknál alacsony a fizetett osztalék, így az egyes évek közötti eltérések nem nagymértékűek, de növekvő tendencia jellemzi. Az üzemméretre tartozó országos átlagtól viszont minden évben messze elmaradt az általuk fizetett osztalék.

A 100 ha feletti társas gazdaságok esetében a legkiegyenlítettebb az osztalékfizetés mértéke. A növekvő tendencia itt is jellemző, de kisebb mértékű, mint az országos adatok esetében. Minden évben az országos átlag alatt maradt a társas gazdaságok által fizetett osztalék mértéke (6. táblázat).

Megállapítható, hogy az üzemméret növekedésével az évek átlagában csökken az egy hektárra jutó osztalék nagysága a társas gazdaságoknál. Ha a tíz év számtani átlagát nézzük, akkor a 15 ha alatti gazdaságokban 139,77; a 15–40 ha közötti gazdaságokban 32,77; a 40–100 ha közötti gazdaságokban 6,25; míg a 100 ha feletti gazdaságokban 4,52 ezer Ft/ha MT volt az átlagos osztalékfizetés mértéke. A 40 ha feletti társas gazdaságok által kifizetett osztalék az ugyanezen mérethez tartozó egyéni gazdaságok által fizetett osztalék alatt van, annak sokszor csak töredéke.

A mérleg szerinti eredmény alakulásában is jelentős eltérések tapasztalhatók a társas gazdaságoknál az országos átlaghoz és az egyéni gazdaságokhoz képest. A 15 ha alatti társas gazdaságok esetében a veszte-

ség és a nyereség is többszöröse az országos átlagnak, vagy annak, amit az adott évben az egyéni gazdaságok realizáltak.

A 15–40 ha közötti társas gazdaságok a vizsgált évek több mint felében (2002–2003; 2005; 2008–2010) jelentős veszteséget termeltek. Ezzel ellentétben országos szinten csak 2003-ban volt veszteséges ez az üzemméret, de ekkor is csak az 5,2%-a volt a veszteség a társas gazdaságok veszteségéhez képest. Ugyanekkor az egyéni gazdaságok vesztesége a társas gazdaságok veszteségének 1,7%-át érte el.

A 40–100 ha közötti társas gazdaságok mérleg szerinti eredménye szintén nem mutat összefüggést az országos adatokkal. 2007-ig jelentősen az országos átlag alatt teljesítettek (kivéve 2002), és veszteséget termeltek olyan években is (2001, 2004), amikor országos szinten nyereség realizálódott, 2008-tól viszont az átlag felett teljesítettek.

A 100 ha feletti társas gazdaságok mérleg szerinti eredménye viszont minden évben az országos átlag körül mozog, attól nagy mértékben nem tér el, tekintve, hogy ebben a méretkategóriában meghatározó súlyuk van a társas gazdaságoknak (7. táblázat).

Az osztalék nagysága mellett annak arányát is vizsgáltuk az adózott eredményhez képest. Itt jelentős eltérések tapasztalhatók az üzemméretetek között, és adott üzemméretben belül az egyes évek között is.

A 15 ha alatti társas gazdaságok esetében megállapítható, hogy a veszteséges évek-

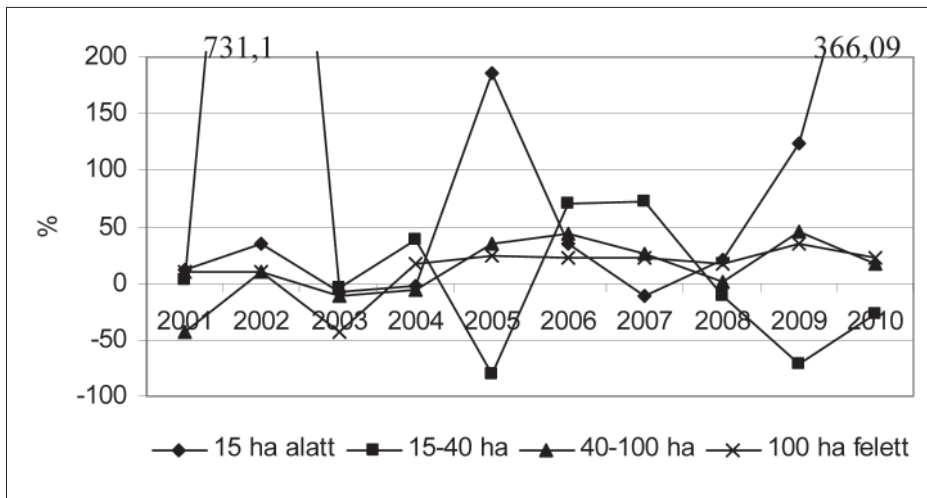
7. táblázat
Az osztalékkal korrigált, számított mérleg szerinti eredmény alakulása a társas gazdaságokban

(M. e.: ezer Ft/ha MT)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
15 ha alatt	838,94	327,36	-1821,25	-929,28	-99,14	334,35	-880,28	609,51	-21,41	-126,30
15–40 ha	64,27	-11,19	-553,40	100,21	-46,23	19,48	47,75	-77,47	-32,58	-90,51
40–100 ha	-1,10	21,61	-46,29	-29,88	7,53	14,60	15,78	101,17	23,06	51,76
100 ha felett	9,55	11,57	-5,37	13,71	14,80	20,98	23,78	37,54	9,74	27,10

5. ábra

Az osztalékfizetési arány alakulása a társas gazdaságokban

Forrás: saját szerkesztés az AKI adatai alapján

ben is jelentős osztalékot fizettek. Ez az adózott eredmény százalékában vizsgálva nem mutat magas arányt, mert a veszteség kiugróan nagy. Az egyes évek között az osztalékfizetés arányánál tendencia nem figyelhető meg. A kisebb eredménnyel rendelkező években is nagymértékű osztalékot fizettek ki, így előfordul a 100% feletti arány. Az utolsó vizsgált két évben nőtt az osztalék mértéke és aránya is.

A 15–40 ha közötti társas gazdaságoknál 100% feletti osztalékfizetési arány csak 2002-ben figyelhető meg. Viszont a veszteséges években itt is fizettek osztalékot. Ezek a veszteségek nem voltak annyira kiugróan nagyok, mint a 15 ha alatti társas gazdaságok esetében, így esetükben kevesebb osztalék is nagyobb arányt jelentett (5. ábra).

A nagyobb méretű társas gazdaságok esetében már kiegyenlítettebb az osztalékfizetési arány. A 40–100 ha közötti társas gazdaságok a vizsgált évek első felében alacsony eredménnyel vagy veszteségesen zárták az évet. Ennek ellenére fizettek osztalékot, de ez sem mértékében, sem arányában nem volt jelentős. 2005-től vi-

szont nőtt az eredményük és az osztalék is. 2008-ban a legmagasabb 103,19 ezer Ft/ha MT eredménnyel zárták az évet, ennek ellenére csak 2,02 ezer Ft/ha MT osztalékot fizettek, ami az akkor kezdődött válság miatti óvatosságra utal. A jelentkező válság miatt a következő év nagymértékű bizonytalanságot hordozott magában, és ennek áthidalása végett tartották vissza az eredmény jelentős hányadát. 2009-ben az eredmény 46%-át, 2010-ben a 17,7%-át fizették ki osztalékként. Ha a válságot is figyelembe vesszük, akkor sem mondható, hogy az osztalékfizetési arány tudatosan lenne alakítva. Viszont ha az osztalékfizetés mértékét vesszük alapul, akkor megállapítható, hogy átlagosan, éves szinten 10 ezer Ft/ha MT osztalékra tartanak igényt a tulajdonosok.

A 100 ha feletti gazdaságok esetében a csatlakozást követően az osztalékfizetés mértéke emelkedett és eredményük is nőtt, ezáltal az osztalékfizetési arányuk is megemelkedett, ami ezek után 22-24% körül mozgott, és ez minden esetben alatta maradt az országos átlagnak. 2008-ban minimálisan nőtt az egy hektárra jutó osz-

talék, az adózott eredmény pedig nagyobb arányban növekedett, ebből adódik a korábbi évekhez képest alacsonyabb (16,35%) osztalékfizetési ráta. 2009-ben csökkent ugyan a fizetett osztalék, de még ennél is nagyobb mértékben csökkent az eredmény, aminek egy 35%-os osztalékfizetési ráta lett az eredménye. Mind a két érték betudható a válság miatt kialakult bizonytalan helyzetnek és gazdasági visszaesésnek.

Megállapítható, hogy a 40 ha alatti társas gazdaságoknál az egyes évek között jelentős az eltérés, és nem található szoros kapcsolat az elért eredmény és a kifizetett osztalék között, továbbá eltér az országos átlagértékek nagyságától és azok változásának irányától.

A 40 ha feletti társas gazdaságok esetében az osztalékfizetési arány minden évben alatta marad az országos átlagnak, de változásának iránya azonos. A 100 ha feletti társas gazdaságoknál tapasztalható csak, hogy 2005-től állandósul az osztalékfizetési arány 22-24% körül.

AZ ADÓZÁS ELŐTTI EREDMÉNY MEGOSZLÁSA

A vállalkozások által elért adózás előtti jövedelem a gazdasági élet három szereplője között oszlik meg. A befizetett adó az államot illeti meg, a fizetett osztalék a tulajdonosoké, míg a mérleg szerinti eredmény marad a vállalkozásnál. Meg kell jegyezni, hogy az állam részesedése olyan adók formájában is jelentős (sőt nagyobb a szerepük az eredményből fizetett adónál), amelyeket a vállalkozások költségként számolnak el (különböző járulékok, helyi adók stb.).

A vállalkozás részesedése negatív értéket akkor vesz fel, amikor a mérleg szerinti eredmény negatív, vagyis veszteséges évet zárt a vállalkozás. Az egyetlen kiugró érték a 15–40 ha közötti gazdaságok 2003. évi adata. Ebben az egy esetben az adózott eredmény negatív, ennek ellenére fizettek adót és osztalékot is, ezáltal a mérleg szerinti eredmény közel 130%-kal kisebb

(veszteséges) az adózás előtti eredményénél. A 2003-as év adatai az alacsony eredmény vagy a veszteség ellenére is fizetett osztalék miatt nem igazán értékelhetők, ezért a további elemzés során ezeket figyelmen kívül hagyom (8. táblázat).

Az állam részesedése az adózás előtti eredményből a 15–100 ha közötti gazdaságok esetében csökkenő tendenciát mutat. A 15 ha alatti és a 100 ha feletti gazdaságoknál egyik évben nő, másik évben csökken a részesedése, így tendenciát nem lehet meghatározni. 2010-ben mind a négy kategóriában jelentős csökkenés figyelhető meg az előző évhez képest, a 10%-os társasági adókulcs körének kiterjesztése és az egyéni gazdaságoknál a személyi jövedelemadó csökkenése miatt.

A tulajdonosok részesedése az adózás előtti eredményből a méret növekedésével csökken. Egyedül a 15 ha alatti gazdaságokban figyelhető meg 100% körüli és feletti érték, ami arra utal, hogy az elért eredmény nagy részét vagy attól többet – az eredménytartalékot felhasználva – fizettek ki osztalékként. 2001-hez képest 2010-re minden méretkategóriában nőtt a tulajdonosok részesedése az eredményből. Az egyes évek között jelentős ingadozás figyelhető meg, de az utolsó vizsgált négy évben állandósulni látszik ez az arány. A 15–40 ha közötti gazdaságok esetében 75-77% körül, a 40–100 ha közötti gazdaságok esetében 57-59% körül, míg a 100 ha feletti gazdaságok esetében 31-44% körül alakul az eredményből a tulajdonosok részesedése.

A tulajdonosok részesedésével fordított arányban áll a vállalkozásba visszaforgatott eredmény. Itt is az utolsó négy évet érdemes vizsgálni, mert a korábbiakban jelentősek az ingadozások. *A 15 ha alatti gazdaságok esetében a magas osztalék miatt a vállalkozásba nem forgatnak vissza az eredményből. A 15–40 ha közötti gazdaságoknál 14–20% között, a 40–100 ha közötti gazdaságok esetében*

8. táblázat
Részesedés az adózás előtti eredményből az országos adatok esetében (M. e.: %)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
<i>15 ha alatt</i>										
állam	9,85	9,93	87,04	15,83	21,41	7,52	12,28	6,91	13,55	6,76
tulajdonos	31,39	56,37	521,37	138,26	88,02	57,62	118,42	98,42	128,23	93,90
gazdaság	58,76	33,70	-508,41	-54,09	-9,43	34,85	-30,71	-5,34	-41,79	-0,66
<i>15–40 ha</i>										
állam	9,06	14,08	-29,23	15,55	14,48	7,56	10,23	6,65	4,59	3,88
tulajdonos	34,35	86,03	-100,54	58,67	37,11	43,17	75,17	75,97	77,33	76,20
gazdaság	56,59	-0,11	229,76	25,78	48,41	49,27	14,59	17,38	18,08	19,92
<i>40–100 ha</i>										
állam	17,43	12,93	68,66	13,60	13,66	7,70	7,06	6,32	5,32	4,21
tulajdonos	38,03	72,95	245,01	47,66	40,71	35,39	59,55	59,07	57,32	57,42
gazdaság	44,54	14,12	-213,67	38,74	45,63	56,92	33,40	34,61	37,37	38,37
<i>100 ha felett</i>										
állam	12,60	7,32	429,75	9,35	9,92	10,98	10,59	9,45	10,24	7,59
tulajdonos	13,06	18,08	1013,48	22,73	28,52	28,00	34,35	31,04	44,36	37,91
gazdaság	74,34	74,60	-1343,23	67,92	61,56	61,02	55,06	59,51	45,40	54,50

Forrás: saját számítás az AKI adatbázisa alapján

33–38% körül, míg a 100 ha feletti gazdaságok esetében 45–55% körüli a visszaforgatási arány. *Megállapítható, hogy minél nagyobb méretű a gazdaság, annál nagyobb az eredményből visszaforgatott hányad, azaz annál inkább képes az önerős fejlesztés megvalósítására a vállalkozás.*

Az egyéni gazdaságok esetében az állam részesedése az adózás előtti eredményből hasonlóan alakul, mint az országos átlag. A 15 ha alatti és a 100 ha feletti gazdaságokban csökken az adófizetési kötelezettség aránya az eredményből. A 100 ha feletti egyéni gazdaságoknál ez az arány állandósulni látszik 6–7% között. A 15–100 ha közötti egyéni gazdaságok esetében az adófizetés aránya csökken és 2009–2010-re 3,2–4,3% között mozog.

A tulajdonosok részesedése, vagyis a fizetett osztalék aránya a 15 ha alatti egyéni gazdaságokban a legmagasabb. Itt 100% közeli vagy a feletti ez az érték, vagyis az adott évi elért eredménynél nagyobb osz-

talékot fizetnek ki, felélik a korábbi évek eredménytartalékait, ebből adódóan a vállalkozás részesedése negatív értéket vesz fel, mivel a magas osztalék miatt negatív mérleg szerinti eredménnyel zárják az évet. *A méret növekedésével csökken a tulajdonosok részesedése. Az osztalékfizetési arányt a vizsgált első hat évben ingadozások jellemzik, de az 2007-től állandósulni látszik. A 15–40 ha közötti egyéni gazdaságoknál 72–77% körül, a 40–100 ha közötti egyéni gazdaságok esetében 59–68% körül, míg a 100 ha feletti egyéni gazdaságoknál 56–60% körül alakul az osztalékfizetési arány (9. táblázat).*

A vállalkozásba való visszaforgatási arány fordítottan arányos az osztalékfizetési aránnyal. Minél nagyobb az osztalékfizetési arány, annál kisebb a visszaforgatási arány. Ebből következik, hogy az üzemméret növekedésével nő a visszaforgatási arány, így a legnagyobb arányban a 100 ha feletti egyéni gazdaságok forgatják vissza az eredményt a vállalkozásba.

9. táblázat
Részesedés az adózás előtti eredményből az egyéni gazdaságok esetében

(M. e.: %)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
<i>15 ha alatt</i>										
állam	8,88	9,77	19,28	10,04	21,15	5,35	9,16	6,51	11,27	6,08
tulajdonos	34,61	57,78	131,07	91,95	85,95	61,35	99,09	124,62	132,89	92,06
gazdaság	56,51	32,45	-50,35	-2,00	-7,10	33,30	-8,25	-31,13	-44,16	1,86
<i>15–40 ha</i>										
állam	9,05	13,05	53,24	15,73	12,01	6,42	9,08	5,53	3,88	3,27
tulajdonos	36,74	85,65	198,08	66,49	33,04	42,13	77,37	71,93	75,18	72,56
gazdaság	54,21	1,30	-151,33	17,78	54,95	51,46	13,55	22,54	20,95	24,17
<i>40–100 ha</i>										
állam	15,14	12,57	30,15	11,84	13,27	6,36	5,65	5,31	4,29	3,67
tulajdonos	38,63	86,19	114,42	42,58	41,31	35,51	62,15	67,91	59,38	61,18
gazdaság	46,23	1,25	-44,57	45,58	45,42	58,13	32,20	26,78	36,34	35,15
<i>100 ha felett</i>										
állam	13,75	13,39	24,07	12,11	10,14	9,90	6,66	6,91	6,53	6,06
tulajdonos	27,68	41,42	63,29	33,24	38,99	41,53	55,94	59,80	57,99	59,16
gazdaság	58,57	45,19	12,64	54,65	50,87	48,57	37,41	33,30	35,48	34,78

Forrás: saját számítás az AKI adatbázisa alapján

10. táblázat
Részesedés az adózás előtti eredményből a társas gazdaságok esetében

(M. e.: %)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
<i>15 ha alatt</i>										
állam	16,46	12,77	-5,03	-1,80	27,36	26,16	-8,93	8,11	39,77	45,65
tulajdonos	9,48	31,18	-8,97	-2,84	134,48	25,65	-13,12	19,81	74,76	198,95
gazdaság	74,06	56,05	114,01	104,63	-61,83	48,19	122,06	72,08	-14,53	-144,61
<i>15–40 ha</i>										
állam	9,09	84,63	-2,73	14,92	-110,46	21,07	19,30	-18,28	-58,23	-13,92
tulajdonos	2,25	112,34	-4,59	31,98	-169,67	55,56	57,91	-14,00	-112,31	-30,46
gazdaság	88,66	-96,98	107,32	53,10	380,13	23,37	22,80	132,29	270,54	144,38
<i>40–100 ha</i>										
állam	123,54	14,70	-7,15	-5,01	23,02	22,90	29,45	12,90	14,26	10,24
tulajdonos	10,00	7,96	-12,05	-6,09	26,28	34,02	18,06	1,70	39,45	15,89
gazdaság	-33,54	77,34	119,20	111,10	50,70	43,08	52,49	85,40	46,29	73,88
<i>100 ha felett</i>										
állam	12,33	5,31	-26,79	7,62	9,79	11,65	13,23	10,90	14,12	8,87
tulajdonos	9,59	10,31	-55,84	16,11	21,72	19,50	19,87	14,56	30,11	20,26
gazdaság	78,08	84,38	182,62	76,27	68,49	68,85	66,91	74,53	55,76	70,87

Forrás: saját számítás az AKI adatbázisa alapján

A *társas gazdaságok* esetében nem figyelhetők meg egyértelmű tendenciák a különböző gazdasági szereplők részesedését illetően. A kapott értékek értelmezését nehezíti, amikor a negatív adózás előtti eredmény ellenére fizettek adót és osztalékot is. Így azok az értékek értelmezhetők, ahol az adózás előtti eredmény pozitív volt.

A *15 ha alatti társas gazdaságoknál* az osztalékfizetési arányban nem figyelhető meg trend. *Tudatos osztalékfizetési és visszaforgatási stratégiáról nem beszélhetünk.*

A *15–40 ha közötti társas gazdaságok* esetében a vizsgált évek felében – ezen belül az utolsó három évben is – az adózás előtti eredmény negatív volt. Ennek ellenére történt adó- és osztalékfizetés. Utóbbi a vállalkozás szempontjából nem megfelelő stratégia, mert a korábbi eredményeket kifizetik osztalékként, így a vállalkozás működése veszélybe kerülhet.

A *40–100 ha közötti társas gazdaságok* esetében a 2003–2004-es év kivételével az adózás előtti eredmény pozitív. Az eredmény megoszlása 2005-től egyes gazdasági szereplők között évenként jelentős eltéréseket mutat, trend nem illeszthető rájuk, de az elmondható, hogy a vállalkozás részesedése a legnagyobb, és az államé a legkisebb (nem számolva az egyéb adókat). A fizetett osztalék is kisebb, mint a mérleg szerinti eredmény. Ezáltal lehetőség nyílik a vállalkozás életben tartására, sőt fejlesztésére (10. táblázat).

A *100 ha feletti társas gazdaságok* hasonló arányban fizetnek ki osztalékot, viszont a befizetett adó aránya alacsonyabb, mint a 40–100 ha közötti társas gazdaságoknál. Jelentős a visszaforgatási arány, ami minden évben 55% felett van (67–76% között legtöbbször), kivéve 2003-at, amikor veszteséggel zárták az évet. *Ez tudatos gazdálkodásra utal.*

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- (1) AKI adatbázisa – (2) Brealey, R. A. – Myers, S. C. (2011): Modern vállalati pénzügyek. Panem Könyvkiadó, Budapest – (3) Jelentés az agrárgazdaság helyzetéről 2001–2010. – (4) Mitől szenved a magyar mezőgazdaság? (1. rész) www.penzugyiszemle.hu, letöltés: 2012. október 5.

A fedezeti szint érzékenységvizsgálata kereskedőházak finanszírozási struktúrában gabonatermékek példáján keresztül

SUTÁK PÉTER

Kulcsszavak: árufedezet, finanszírozás, modell, Monte-Carlo szimuláció, regresszió.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A mezőgazdaság finanszírozása a klasszikus vállalatfinanszírozástól eltérő kockázati tényezőknek, illetve a sajátos finanszírozási feltételrendszernek köszönhetően az elmúlt évtizedek során újabb és újabb finanszírozási eszközöket, fedezeteket, biztosítéki struktúrákat kényszerített ki az agrárpiacon.

Ahhoz, hogy az árualapú finanszírozás széles körben elterjedt és alacsony kockázatú forrást biztosító lehetőség legyen a vállalkozások számára, szükségeszerű, hogy a finanszírozás alapjául szolgáló árak megfelelő, biztos fedezetet nyújtsanak a finanszírozó számára. Ehhez nélkülözhetetlen a finanszírozás teljes futamideje alatt a fedezeti szint, illetve az azt befolyásoló faktorok naprakész ismerete, azok szakszerű statisztikai értékelése, illetve az egyes konstrukciókban szerepet vállaló intézmények (pl. közraktár) tevékenysége iránti bizalom megléte.

Az árutőzsdék által megvalósuló árfolyamkockázat kezelésének alkalmazását¹ hátráltatja, hogy szinte egyik árupiaci terméknek sincs igazán likvid határidős piaca a régióban, továbbá a piaci szereplők részéről speciális szaktudást, adatinformációs infrastruktúrát és nem utolsósorban leköthető tőkét igényel. A tanulmányban bemutatott finanszírozási forma, és az annak faktorait alkalmazó kalkulációs modellen végzett szimuláció információ szolgáltat a finanszírozás futamideje alatt várható fedezeti szint alakulásával kapcsolatban, és ezáltal döntéstámogató eszközként funkcionál mind a finanszírozó kereskedőház, mind a finanszírozott vállalkozás, mind pedig a refinanszírozást végző – jellemzően – pénzintézet számára.

Az árupiacon tapasztalható növekvő árszínvonal mellett jóval racionálisabb, mérsékeltebb finanszírozási arányok alkalmazása válik indokolttá az árufedezetű finanszírozási konstrukciók esetében. A különböző finanszírozási arányok árupiaci értéksávok alapján történő kialakításának alapját a korábbi évek árupiaci árai, a tőzsdei határidős jegyzések ismerete, illetve az árak eloszlásának figyelembevétele kell, hogy adja. Az egyes értéksávokhoz rendelt ártartalék mértékének meghatározásához a modell és a kapcsolódó regresszióanalízis során meghatározott függvény megfelelő alapot és segítséget biztosít. Lehetőséget nyújt, hogy a tervezett futamidő ismerete mellett, a finanszírozott termény sokéves árceloszlásának függvényében valószínűsítsük a finanszírozás fedezeti szintjének várható alakulását.

¹ Kozár (2011); Kozár et al. (2010); Bács (2008)

A KAPCSOLÓDÓ FOGALMAK ÉRTELMEZÉSE

Az agrárvállalkozások finanszírozási szükséglete elsősorban a mezőgazdaság sajátos forgóeszköz-gazdálkodásából, a forgóeszközök összetételéből, illetve annak körforgásából ered. A tőkehiányos mezőgazdasági vállalkozások számára a forgóeszköz-hitelek jelentik azt a forrásalapot, amellyel biztosítani tudják mindennapi működésüket, likviditásuk fenntartását.

A mezőgazdaság finanszírozásában (mely közel 1000 milliárd forintos kötelezettségállományt jelent) mintegy 42%-kal részesül közvetlenül a bankszféra.² A finanszírozás ezen felüli részét más gazdasági szereplők látják el, amelyek közé tartoznak azok a piaci résztvevők, amelyek szerepe a kereskedelmi banki megjelenés közvetítése, illetve a pénzpiactól független, többnyire a vállalkozások közvetlen környezetében megtalálható, nem üzletszerű finanszírozók (szállítók, vevők, a vállalkozás tagjai).

A közvetett banki jelenlétet biztosító piaci szereplők által nyújtott integrátori, lízing-, faktoringfinanszírozásnak elsősorban jogi, gazdasági indokai vannak. Az általuk biztosított feltételek, jogi környezet mentén a mezőgazdasági vállalkozások olyan szegmense is elérhetővé válik a kereskedelmi bankok számára, amelyek a szokványos banki ügyfélkörbe – többnyire kockázati szempontok miatt – nem tartoznak bele (Kemény et al., 2010).

A tanulmányban ezen piaci szereplők közé kívánom sorolni a kereskedőház bevonásával megvalósuló finanszírozási formát is.

A kereskedelemfinanszírozásra (*Trade Finance*) sokféle meghatározás létezik. Általánosan elfogadott meghatározás szerint a *trade finance* a banki kereskedelemfinanszírozásban a kockázatkezelés művészeté, ahol a finanszírozási kockázatok a

biztosítéki struktúrán keresztül, a bank által szabályozásra, illetve transzferálásra kerülnek olyan partnerre, aki az adott kockázatot igazán kezelni tudja (Lee, 2004). A szakirodalom sem egységes a tekintetben, hogy mely termékek, finanszírozási eszközök és módszerek képezik részét a kereskedelemfinanszírozásnak. A bankok jellemzően ide sorolják a különböző okmányos ügyletek (*letter of credit*), a különböző követelésfinanszírozási technikák (faktoring, forfait) mellett többek között a különböző struktúrájú árufinanszírozást célzó (*commodity finance*) ügyleteket is.

Strukturált finanszírozás esetén a finanszírozni kívánt eszközöket, illetve az általuk generált cash flow-t izoláljuk a vállalat egyéb készleteitől, tevékenységeitől, és azok hitelképességét, finanszírozhatóságát önmagukban próbáljuk meg értelmezni a különböző kockázatok megfelelő kezelése céljából (UNESCAP, 2003).

A kisszámú nemzetközi szakirodalomban (Macnamara, 2001; Moors, 2003; Tamvakis, 2007; Grath, 2011) fellelhető *Structured trade finance* definíciókat szintetizálva, a strukturált kereskedelemfinanszírozás fogalmának meghatározásakor a következő elemek emelhetők ki:

- Rövid lejáratú, egyedi vagy ismétlődő, elsősorban árualapú, többnyire zárt (*back to back*) forgóeszköz-finanszírozási forma, rögzített hitelcéllal.
- A struktúra és a biztosítékok a finanszírozó számára biztosítják az áruk, illetve az ügyletből származó pénzáramlás feletti kontrollt és rendelkezési jogot.
- A finanszírozó nyomon követi az áru mozgását (részben vagy egészben).
- A finanszírozott ügylet, tranzakció szigorú monitoringja, amely lehetővé teszi az azonnali reagálást.
- A finanszírozásul szolgáló forrás viszszafejtésének fedezete az áruk értékesítéséből származó árbevétel, az adósnak

² Agrárgazdasági Kutató Intézet adatai (2010) alapján.

egyéb források jellemzően nem állnak rendelkezésére.

- A struktúrára jellemző kockázati elemek jól beazonosíthatóak.

Megállapítható, hogy sok esetben – de nem kizárólag – a mérlegalapon vagy adott limiten felül már nem finanszírozható vállalkozások esetében beszélhetünk *strukturált áru- és/vagy kereskedelemfinanszírozásról*, amelyekben a hitelezésből eredő kockázatokat az adekvát strukturált finanszírozási konstrukció és erős biztosítékrendszer ellensúlyozza.

Az elmúlt években világossá vált a finanszírozók számára is, hogy a klasszikus, mérlegalapú finanszírozás már nem szolgálja teljes mértékben a vállalkozások testreszabott kiszolgálását, sem a bankok hitelkihelyezési biztonságára való törekvését. Sok esetben az ügyfelek hitelfeltevő képessége akadályozza a megszokott finanszírozási formák alkalmazását. Versenyhelyzetük javítása érdekében célszerűvé vált a finanszírozók számára olyan strukturált finanszírozási formák kialakítása, mely az ágazatra jellemző, alapvetően tőzsdéképes árucikkek (gabona, műtrágya), valamint jól értékesíthető késztermékek (konzervipari termékek), nagy volumenű alapanyagok és energiahordozók (ún. commodity típusú termékek – *commodity products*) kereskedelmének és gyártásának finanszírozását, szakszerű pénzügyi lebonyolítását célozzák meg. A forgóeszköz-finanszírozás ezen típusának legfőbb célkitűzése a zárt konstrukciók keretében megvalósuló hitelkihelyezések, finanszírozási megoldások kidolgozása, a szokásostól eltérő, ún. közvetett hitelnyújtás.

Az így kialakításra került egyedi ügyletek a vállalkozások reálfolyamataival összhangban, az alapanyag-beszerezés, a gyártás és a késztermék útját követve, a mindenkor legmegfelelőbb struktúrájú pénzügyi megoldást kínálják.

A *kereskedőház* – hasonlóan a bankok más, ilyen típusú cégeihez (pl. faktorház) –

egy kifejezetten projektípusú cég (kereskedőház), mely önálló, saját számlás kereskedelmi tevékenységet is képes folytatni, eszközként szolgálva olyan finanszírozási ügyletekhez, melyeknél az áru tulajdonjogának megszerzése a célszerűbb vagy az egyetlen hitelkihelyezési mód.

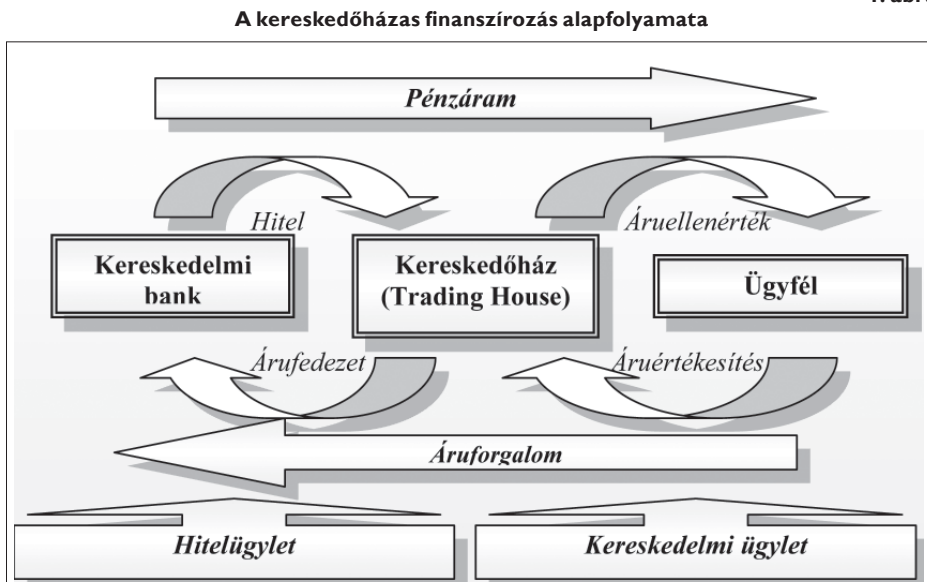
Az ügylet során a kereskedőcég megvásárolja a készletet az ügyféltől, azaz tulajdonjogot szerez felette, s a bruttó vételár kiegyenlítésére minden alkalommal kölcsönösszegeket vesz igénybe a refinanszírozást végző banktól.

A kereskedőházas finanszírozás üzleti modellje (1. ábra) alapvetően az áruk vásárlásából és az azok továbbértékesítéséből származó árdifferenciára épül. A struktúra zártsága céljából az áru megvásárlásakor a kereskedőház az áru adásvételi szerződésével egy időben két opciós szerződést is köt. Egyrészt vételi jogot (*short call option right*) biztosít az áru eladójának a futamidő alatt megvalósuló visszavásárláshoz, másrészt eladási jogot (*long put option right*) alapít kockázatai csökkentése végett. Ez utóbbi az eladóra nézve vételi kötelezettséget telepít. Az opció beépítése képezi azt a finanszírozási biztosítékot, amely a felmerülő kockázatok növekedése esetén megakadályozza a készletek veszteséget termelő elértéktelenedését.

Az árképzés során az óvadék (ártartalék) biztosítékként történő alkalmazásának következtében olyan mértékű árpuffer képződik, amely megfelelő mozgásteret enged a kereskedőház számára a *stop-loss* események biztonságos kezelésére, a piaci folyamatokból eredő veszteség kiküszöbölésére. Az óvadék összege, illetve a *stop-loss* szint az áru kockázatának, a készlet korábban megfigyelt volatilitásának, az ügyfél minősítésének és a készlet elhelyezésére szolgáló tárolótér minősítésének függvénye.

A finanszírozott termékek kizárólag transzparensten mérhető piaci árral, árképzéssel bíró, minőségvizsgálati eszközökkel

I. ábra

Forrás: saját szerkesztés

kontrollálható, homogén, kurrens – jellemzően tőzsdei – termékek lehetnek.

A kereskedőház finanszírozási ügyleteknél a folyósított hitel visszafizetésének forrása az áru jövőbeni értékesítésének pénzáramlása. Az ügyletek alapesetben három szakaszra bonthatók. Az első rész az áru *beszerzésének* időszakát fedi le. Ezt követi a *készleten tartás* vagy *termelés*, mely eltérő időtávot képviselhet. Az ügyletek záró szakaszában az árukészlet *értékesítésével* meginduló pénzáramlással megkezdődik a hitel visszafizetése is.

A VIZSGÁLAT ANYAGA ÉS MÓDSZEREI

A tanulmány célkitűzése egy olyan áru-piaci, kereskedelemfinanszírozási konstrukció modellezése, amely lehetőséget biztosít a termelők, a kereskedők és/vagy a felhasználók (takarmánykeverők, malmok) számára az árukészleteikben lekötött tőke felszabadítására, a kockázatok kont-

rollált kezelése mellett előnyös feltételeket nyújtva mind a finanszírozók, mind a hitelfelvevők számára.

Az üzleti tervezésben és a hazai árualapú finanszírozási gyakorlatban is alkalmazható pénzügyi modell segítségével becsülhetővé, és ezáltal értékelhetővé válik a finanszírozás futamideje alatt várható fedezettség szintjének alakulása.

A kialakított kalkulációs pénzügyi modellt felhasználva Monte-Carlo szimulációt végeztem, amely – a szimulációhoz szükséges valószínűségi eloszlások alkalmazásával – lehetővé tette a kereskedőház finanszírozási struktúrára ható tényezők széles körű érzékenységvizsgálatát, s ezzel a még inkább megalapozott döntéshozatalt. A vizsgálat során az érzékenységvizsgálat célja a modell inputadatainak (áru-piaci árak³, finanszírozási paraméterek) a finanszírozás fedezeti szintjére gyakorolt hatásának számszerűsítése, a fedezeti szint alakulását befolyásoló tényezők ha-

³ A vizsgált historikus adatok eloszlását követő eloszlást feltételezve.

I. táblázat

Alkalmazott adatsorok statisztikai jellemzői

Jellemző	Érték		
	Kukoricaárak HUF/t	Étkezésbúza-árak HUF/t	Referencia-kamatláb %
Minimum	22 164	23 018	5,23
Maximum	54 717	64 798	12,07
Középérték	29 742	33 831	7,50
Átlag	33 606	37 532	7,36
Szórás	9 448	11 778	1,55
Ferdeség	0,99626	0,97184	0,45586
Csúcosság	2,74007	2,68807	2,60194

Forrás: saját számítás

tásának, annak mértékének és irányának meghatározása.

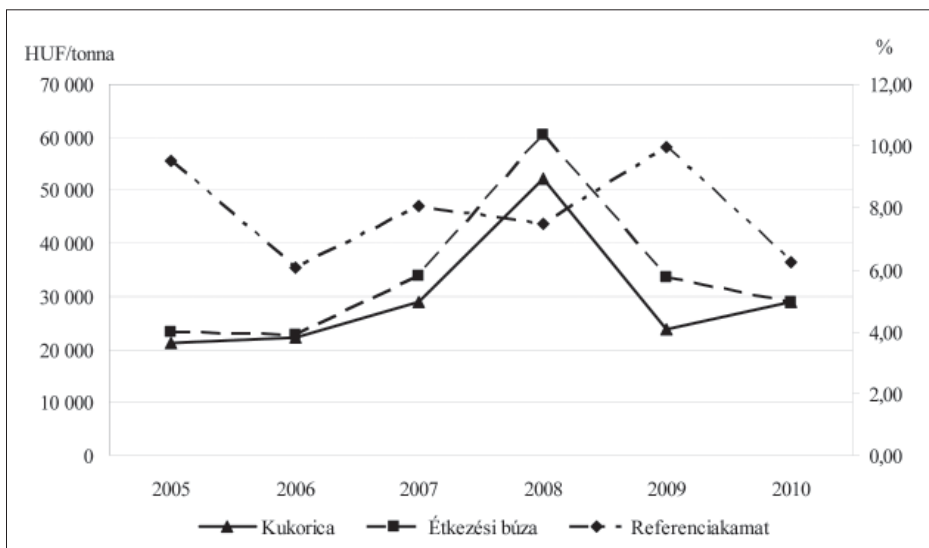
A pénzügyi modell szimulációs vizsgálatát az árufinanszírozási fedezetként betöltött kiemelkedő szerepük miatt a kukoricára, illetve az étkezési búzára vonatkozóan végeztem el, megfelelő támpontot adva a finanszírozók számára a termény fedezeti, biztosítéki értékének becsléséhez,

illetve a várható ármozgásoknak megfelelő diszkontértékek, finanszírozási arányok kialakításához. A két termék vizsgálatának további célja volt, hogy megállapítsam a bemutatott finanszírozási struktúra fedezeti szintjére ható változók szerepét eltérő árutípusok esetén is.

A szimulációhoz elengedhetetlen valószínűségi eloszlások meghatározásához⁴

2. ábra

Alkalmazott adatsorok alakulása

Forrás: saját szerkesztés

⁴ A szükséges valószínűségi változók meghatározásához az R programozási nyelv és környezet fitdistrplus, a Monte-Carlo szimulációhoz az mc2d (Monte Carlo Deux Dimensions) programját alkalmaztam.

a kukorica, illetve az étkezési búza esetében a *Központi Statisztikai Hivatal* által közzétett (havi), míg a referenciakamatok esetében a *Magyar Nemzeti Bank* által – 2005–2010. évek között – publikált, a kamatfixingek historikus (napi) adatsorait használtam fel (1. táblázat, 2. ábra).

A vizsgált két termékre elvégzett eloszlásvizsgálat eredményeképpen rendelkezésre álló eloszlási paraméterekkel 5000-5000 futtatást végeztem. Ezeket a futtatásokat – a futamidő végére valószínűsíthető fedezeti értékeket vizsgálva – 180, 270, illetve 360 napos (6, 9, 12 hónap) finanszírozás-futamidőt, illetve 10, 15 és 20%-os mértékű óvadékképzést feltételezve is elvégeztem (2. táblázat).

Ezáltal árutípusonként a 27 scenárióra vonatkozóan mintegy 135 000 futtatás eredménye került értékelésre.

Éven belüli finanszírozásról lévén szó, illetve a gyakorlati tapasztalatok alapján (*Boity et al., 2001*) határoztam meg a 6, 9, illetve a 12 hónapos futamidőt mint lehetőségeket. Ugyancsak az árualapú finanszírozási gyakorlat alapján került meghatározásra az óvadék mértéke is, míg az alkalmazott terményárak az eloszlásvizsgálat során tapasztalt átlagérték figyelembevételével.

A regressziószámítással (*Szűcs, 2004*) vizsgáltam, hogy van-e, és ha igen, milyen kapcsolat a finanszírozás fedezeti rátája és a finanszírozási alapár alakulása, a finanszírozás futamideje és a biztosítékul szolgáló óvadék mértéke között.

A regresszióra vonatkozó varianciaanalízissel ellenőriztem a független változók

(futamidő, óvadék mértéke, finanszírozási alapár) magyarázó képességét. A különböző hatások okozta eltérések varianciáját meghatározva, majd az F-próbához tartozó szignifikanciaszint (*Köves – Párniczky, 1981*) segítségével tudtam megválaszolni, hogy a független változókkal megfelelő mértékben megmagyarázható-e az eredményváltozó, azaz a fedezeti ráta varianciája. A szimuláció során alkalmazott függő és független változók közötti kapcsolatok szorosságának megállapítására korrelációs számítást is végeztem.

A MODELL FELÉPÍTÉSE

A kalkulációs modellt annak egyes elemeinek (almoduljainak) rendszerszemléletű összekapcsolásával, blokkos felépítéssel (*Csáki – Mészáros, 1981*) alakítottam ki. Ennek eredményeképpen önálló blokkokban jelenik meg a modellezett finanszírozási folyamat minden egyes fázisa.

A modell inputváltozói – összhangban a finanszírozási struktúra szakaszaival – az alábbiak szerint csoportosíthatók [szögletes zárójelben az alkalmazott jelölésük szerepel]:

- *A beszerzéssel, folyósítással kapcsolatban meghatározandó inputadatok:*

- fedezetül szolgáló készletmennyiség naturáliában (tonna, db) [K];
- a finanszírozás devizaneme (HUF, EUR, USD);
- fedezetül szolgáló készlet áregységre vonatkozó nettó beszerzési ára (devizanem/tonna, devizanem/db) [Páo];
- általános forgalmi adó mértéke (%) [ÁFA];

2. táblázat

A szimuláció során alkalmazott forgatókönyvek

Finanszírozási futamidő (hónap)	6			9			12		
Finanszírozási alapár	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.
Óvadék mértéke	10%								
	15%								
	20%								

- óvadék mértéke (%) [ó].
- *A finanszírozás költségeivel (készleten tartás, feldolgozás) kapcsolatos inputok:*

- finanszírozási időszak hossza⁵ [N];
- referencia-kamatláb (% p.a.) [k.ref.];
- kamatfelár (% p.a.) [k];
- kezelési költség mértéke (%) [kk];
- egyéb költségek (tárolás, bér munka)

[ke].

- *A refinanszírozással kapcsolatosan felmerülő inputok:*

- refinanszírozási referencia-kamatláb (% p.a.) [k.ref.];
- refinanszírozási kamatfelár (% p.a.) [ref.k];
- refinanszírozási kezelési költség mértéke (%) [ref.kk];
- szerződés kötési díj (%) [szerz.k];
- rendelkezésre tartási díj összege a refinanszírozás időszakában [rt.].

- *A fedezetvizsgálattal kapcsolatos inputok:*

- követelések összege [Kö];
- követelések diszkontrátája (%) [Ködr];
- értékesített készletmennyiség [Ké];
- feldolgozás alatt álló készletmennyiség (tonna, db) [Kf];
- feldolgozott készletek mennyisége (tonna, db) [Kú];
- feldolgozott készletek egységára (devizanem/tonna, devizanem/db) [Kúá];
- fedezetül szolgáló készlet árengységre vonatkozó aktuális piaci ára (devizanem/tonna, devizanem/db) [Pá].

A modell egyes, ún. részoutputjai további inputadatként szolgálnak a modell számára, de az általuk kifejezett értékek ismerete nélkülözhetetlen információt szolgáltat a felhasználó (piaci szereplő) számára, ezért az összes outputtényezőt érdemes az alábbiak szerint csoportosítani:

- *A finanszírozással kapcsolatosan megjelenő eredmények, outputok:*

- finanszírozás összege [F];
- finanszírozás költsége, indexálás [Fk].

- *A refinanszírozással kapcsolatosan megjelenő eredmények, outputok:*

- refinanszírozás költsége [rFk];
- refinanszírozási eredmény [FE].

- *A fedezetvizsgálattal kapcsolatosan megjelenő eredmények, outputok:*

- készletek fedezeti értéke [FKé];
- követelések fedezeti értéke [FKö];
- fedezeti alap [Fa];
- fedezeti ráta (%) [Fr].

- *Az értékesítéssel kapcsolatosan megjelenő eredmények, jelzések:*

- opciós nettó egységár [Óá];
- pénzügyileg teljesítendő kereskedőházi követelés összege [PK];
- stop-loss árszintjelzés.

A modell által végzett számítások:

Finanszírozás összege [F]:

$$F = K \times Pá0 \times (1 + ÁFA) - Ó,$$

ahol: $Ó = K \times Pá0 \times ó,$

ahol: $Ó$: az óvadék összege.

Finanszírozás költsége, indexálás [Fk]:

$$Fk = \sum_{i=1}^n F \times \left(\frac{k.ref_i + k}{360} \times N_i \right) + F \times kk + ke$$

Refinanszírozás költsége [rFk]:

$$rFk = \sum_{i=1}^n F \times \left(\frac{k.ref_i + ref.k}{360} \times N_i \right) + F \times ref.kk + szerz.k + rd$$

Finanszírozói eredmény [FE]:

$$FE = Fk - rFk$$

Készletek fedezeti értéke [FKé]:

$$FKé = (K - Ké - Kf - Kú) \times Pá + Kú \times Kúá$$

Követelések fedezeti értéke [FKö]:

$$FKö = \sum_{i=1}^n Kö_i \times KöD_i$$

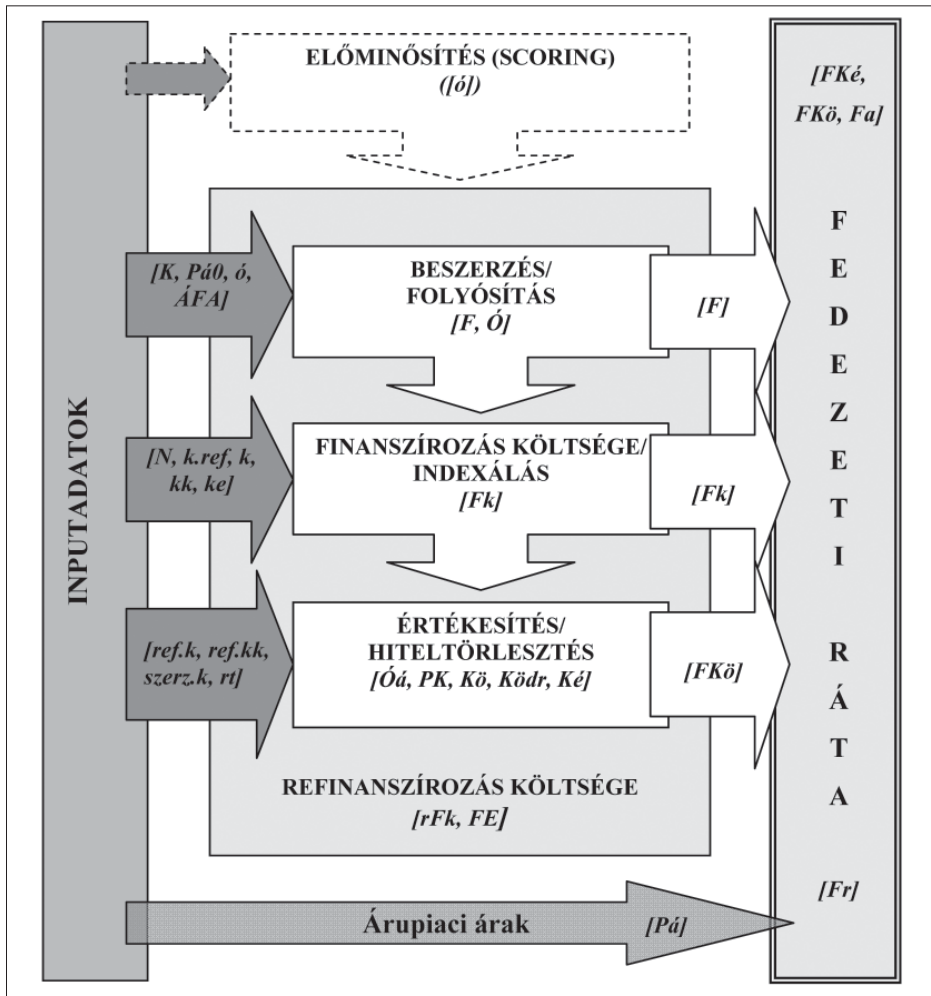
Fedezeti alap [Fa]:

$$Fa = FKé + FKö + Ó$$

⁵ maximálisan 360 nap

3. ábra

A fedezeti ráta meghatározásának modellje

Forrás: saját szerkesztés

Fedezeti ráta [Fr]:

$$Fr = \frac{Fa}{F}$$

Opciós ár (nettó egységár) [Óá]:

$$Óá = \frac{K \times Pá0 + Fk}{K}$$

Pénzügyileg teljesítendő kereskedőházi követelés összege [PK]:

$$PK = K \times Óá \times (1 + ÁFA) - Ó$$

Ez utóbbi művelet során az adott készletre vonatkozóan zárásra kerül a finanszírozás, így a kapcsolódó óvadék is felszabadításra, jelen esetben az opciós árba való beszámításra kerül.

A modulelemek közötti összefüggéseket és adatmozgást a 3. ábra szemlélteti, a fentebb ismertetett jelöléseket alkalmazva.

Az óvadék mértéke egyrészt az adott terméktípus esetén a korábban megfigyelt volatilitásából képzett diszkontérték, az

3. táblázat

A fedezeti ráta eloszlásának átlagértéke kukoricánál

(M. e.: százalék)

		Finanszírozási időszak (hónap)								
		6			9			12		
		finanszírozási alapár (HUF)			finanszírozási alapár (HUF)			finanszírozási alapár (HUF)		
Óvadék mértéke	érték	28 000	34 000	39 000	28 000	34 000	39 000	28 000	34 000	39 000
10%	alsó	134	112	99	130	110	96	128	107	94
	felső	136	113	101	132	111	97	130	108	95
15%	alsó	148	124	111	145	121	108	141	119	105
	felső	150	126	112	147	123	109	142	120	106
20%	alsó	162	138	123	158	135	120	155	133	118
	felső	164	139	125	160	137	122	157	134	119

Forrás: saját számítás

4. táblázat

A fedezeti ráta eloszlásának átlagértéke étkezési búzánál

(M. e.: százalék)

		Finanszírozási időszak (hónap)								
		6			9			12		
		finanszírozási alapár (HUF)			finanszírozási alapár (HUF)			finanszírozási alapár (HUF)		
Óvadék mértéke	érték	34 000	40 000	48 000	34 000	40 000	48 000	34 000	40 000	48 000
10%	alsó	123	107	91	121	104	88	118	102	86
	felső	125	108	92	123	105	89	120	103	88
15%	alsó	137	119	102	133	116	99	130	114	98
	felső	139	120	103	135	117	100	132	115	99
20%	alsó	152	132	114	148	128	112	145	125	109
	felső	154	134	115	150	130	113	147	127	110

Forrás: saját számítás

ügyfél minősítésének és a készlet elhelyezésére szolgáló tárolótér minősítésének a függvénye.

A VIZSGÁLAT EREDMÉNYEI

Az alkalmazott statisztikai próbákat (*Kolmogorov-Szmirnov*, *Cramer-von Mises*, *Anderson-Darling*) értékelve megállapítható, hogy míg a kukoricaárak és az étkezési búza árainak eloszlása⁶ a lognormál eloszlást követi, addig a referen-

cia-kamatláb eloszlása⁷ a Weibull-eloszlást követi a vizsgálatba vont évek vonatkozásában.

A finanszírozási modell változóinak eloszlási paramétereit felhasználva, a 27 különböző szcenárió 5000-5000 szimulációs futtatását követően a modell a fedezeti rátára vonatkozóan 95%-os konfidencia-intervallumban (alsó és felső érték) a 3. és 4. táblázatban közölt eredményeket hozta a vizsgálatba vont két termékre.

⁶ Mintaelemszám: $n_{\text{kuk, búza}} = 70$

⁷ Mintaelemszám: $n_{\text{ref.kamat}} = 1512$

A kukoricánál – árának adott, a fentiekben meghatározott eloszlást követő ármozgásai mellett – a fedezeti ráta alakulásának átlaga mindössze a mérsékelt összegű, 10%-os ártartalék képzése során csökken a minimálisan elvárt 100% alá. Itt meg kell jegyezni, hogy a finanszírozói elvárás ennél magasabb szokott lenni, megfelelő tartalmat biztosítva az esetleges kényszerértékesítéssel járó költségek felmerülésére.

Az étkezési búza esetén kapott értékek-nél a 100% fedezeti ráta alá történő csökkenés már 15%-os óvadékképzés mellett is előfordulhat, 12 hónapos futamidő és magas finanszírozási alapár valószínűsítésekor. Nyilvánvalóan szerepet játszik ebben a növekvő finanszírozási költség mellett az étkezési búza piacára jellemző hektikus ármozgásból eredően valószínűsíthető ár-csökkenés, azaz a fedezeti érték csökkenése is.

A finanszírozási időszakok alapján értékelve a kapott eredményeket megállapítható, hogy a futamidő növekedésével a fedezeti szint ugyan kis mértékben, de folyamatosan csökken. Ennek a kiváltó oka megint csak az időarányosan növekvő finanszírozási költségek lehetnek, illetve a hosszabb időtávon nagyobb valószínűséggel előforduló árupiaci ármérséklődés. Ennek megállapítására lehetőséget biztosítanak a regresszióanalízis során végzett számítások.

A finanszírozási alapárát figyelembe véve mindkét vizsgált termék-nél látható, hogy annak növekedése a fedezeti ráta csökkenését eredményezi. Azaz az elmúlt évek átlagához viszonyított értékektől számítva minél magasabb szintről indul a finanszírozás, annál nagyobb a valószínűsége egy nem várt, a fedezeti szint csökkenését eredményező árupiaci áresésnek. Jól látszik az eredményekből, hogy ez csak egy igen magas, az elmúlt öt év átlagát közel 20%-kal meghaladó kiindulási alapár esetén valósul meg. Kukorica esetén ez 39 000 HUF/tonna, míg a vizsgált időszakra számolt átlagár 33 000 HUF/tonna.

A 95%-os konfidenciaszint mellett kapott átlagértékek csekély addicionális fedezetbevonást valószínűsítenek a maguk legalacsonyabb, 94%-os fedezeti rátájával. Ezek az értékek a modell további érzékenységvizsgálattal alátámasztott finomításával kezelhetővé válnak. Azaz kiugróan magas kiindulási árak esetén indokolt lehet egy magasabb, 15-20% ártartalékképzés is, illetve ezen ismérvek sávós kombinációja.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni a fedezeti értékek sok esetben igen magas értékét sem (140-160%). Megállapítható, hogy az eredmények – az átlagos terményárhoz viszonyítottan alacsony finanszírozási alapár esetén, rövid futamidőt (180 nap) és magas óvadékmértéket (20%) feltételezve – igen magas értékeket vesznek fel. Bár a finanszírozó számára ezekben az esetekben jelentős fedezeti többlettel bír az ügylet, a finanszírozást igénybe vevőnek előnytelen, túlzott tartalékkal bíró, alacsony finanszírozási arányt biztosító ügyletet eredményez, mely negatív hatással lehet a finanszírozó piaci pozíciójára is. Ilyen esetekben célszerű az óvadék mértékét alacsonyabb szinten, a mindenkori piaci árak és a futamidő függvényében meghatározni, korrekciónak alávetni.

A vizsgált scenáriók eredményeiből is látszik, hogy az egyes változók nem önállóan, hanem együttesen fejtik ki hatásukat a fedezeti szintre. A többváltozós regresszióanalízis segítségével az

$$Y = 208,44 + 25,78x_1 - 1,00x_2 - 0,0334x_3$$

egyenlettel írható fel a kukorica esetében a fedezeti ráta (Y) mint célváltozó értéke, az alábbi regresszorok segítségével:

x_1 : az óvadék mértéke (%),

x_2 : futamidő hossza (hónap),

x_3 : a finanszírozás kiindulási alapára (ezer Ft).

Ugyan mindhárom tényezőváltozó hatással van a fedezeti rátára, hatásuk iránya ellentétes. Míg az óvadék tekintetében a magasabb mérték magasabb fedezeti szintet eredményez, addig a futamidő és a kiindulási ár növekedése csökkenti a fedezeti ráta értékét.

5. táblázat

ANOVA varianciaanalízis – kukorica

	Szabadságfok Df	Négyzetösszeg Sum Sq	Variancia Mean Sq	F-érték	F-próba szignifikanciaszint
Óvadék	1	2990,2	2990,2	1132,46	< 2,2e-16***
Futamidő	1	162,0	162,0	61,35	6,151e-08***
Kiindulási ár	1	6082,2	6082,2	2303,47	< 2,2e-16***

Forrás: saját szerkesztés Signif. codes: 0 '***' 0,001 '**' 0,01 '*' 0,05 '.' 0,1 ' ' 1

6. táblázat

ANOVA varianciaanalízis – étkezési búza

	Szabadságfok Df	Négyzetösszeg Sum Sq	Variancia Mean Sq	F-érték	F-próba szignifikanciaszint
Óvadék	1	2862,7	2862,7	709,130	< 2,2e-16***
Futamidő	1	144,5	144,5	35,794	4,227e-06***
Kiindulási ár	1	5312,6	5312,6	1315,992	2,2e-16***

Forrás: saját szerkesztés Signif. codes: 0 '***' 0,001 '**' 0,01 '*' 0,05 '.' 0,1 ' ' 1

tet eredményez, addig a futamidő és a finanszírozási alapár növekedése a fedezeti szint csökkenését vonja maga után. A független változók közül – mint az a szimulációval kapott átlagértékekből is kiolvasható – a fedezeti ráta értékére legnagyobb hatással az óvadék mértéke van. Az óvadék egységnyi növelése – mely számításaim során 10%-os óvadékmértéknek felel meg – a fedezeti ráta összegére vonatkozóan 25%-pontos növekedést eredményez. A futamidő (hónap), illetve a kiindulási ár (ezer forint) egységnyi növekedése a fedezeti ráta csökkenését eredményezi 1,00; illetve 0,03%-pontban.

A regresszió varianciaanalízise (5. táblázat) eredményeképpen a szignifikanciaszint alapján mindhárom tényező hatásával számolni kell, és az alapsokaságra is érvényesnek tekinteni, azaz mind az óvadék, mind a futamidő, mind pedig a finanszírozási alapár hatása szignifikáns a fedezeti érték alakulásában.

A lineáris kapcsolat szorosságára vonatkozóan az R^2 determinációs együttható 0,9935 értéke alapján a kapcsolat a változók és a fedezeti ráta értékének alakulása között nagyon szoros, azaz a három magyarázó változó együttesen a fedezeti ráta szó-

rásnégyzetének (ingadozásának) 99,35%-át magyarázza (a regressziófüggvényen keresztül).

Az étkezési búza adataival végzett szimuláció eredményeinek vizsgálata során a többváltozós regresszióanalízis segítségével az óvadék, a futamidő, illetve a kiindulási alapár fedezeti rátára gyakorolt hatására vonatkozóan az alábbi eredmények, illetve függvény áll elő (a kukoricánál ismerttetett jelöléseket alkalmazva):

$$Y = 187,69 + 25,222x_1 - 0,9444x_2 - 0,02446x_3$$

Az egyes változók t -statisztikájához („ t -value”) tartozó szignifikanciaszinteket vizsgálva megállapítható (6. táblázat), hogy az étkezési búzában is minden változó hatása szignifikáns.

Mindhárom vizsgált tényezőváltozó – a kukoricánál tapasztalttól eltérő mértékű – hatással van a fedezeti rátára, hatásuk iránya ellentétes, ami viszont megegyezik a kukoricánál tapasztaltakkal. Az óvadék egységnyi növelése a fedezeti ráta összegére vonatkozóan 25,22%-pontos növekedést eredményez. A futamidő, illetve a kiindulási ár egységnyi (hónap, ezer forint) növekedése a fedezeti ráta csökkenését eredményezi 0,944, illetve 0,024%-pontban.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- (1) Bács Z. (2008): A közraktározás szerepe a mezőgazdasági vállalkozások gazdálkodásában. Empirikus kockázatelemzés a határidős tőzsdei szerződések és a közraktári jegyek jövedelem-stabilizációs célú ötvözése esetére. Habilitációs tanulmány, Debreceni Egyetem, 164 p. – (2) Boity O. – Gudlin Gy. – Tari Cs. – Balogh S. – Csukás B. – Takátsy T. (2001): Kísérlet egy farmgazdálkodást segítő genetikussal fejlesztett szimulátor kialakítására. Műszaki Kémiai Napok 2001, Veszprém, 2001. április 24-26., Kiadvány, 242-247. pp. – (3) Csáki Cs. – Mészáros S. (1981): Operációkutatási módszerek alkalmazása a mezőgazdaságban. Mezőgazdasági Könyvkiadó, Budapest, 509 p. – (4) Grath, A. (2011): The Handbook of International Trade and Finance: The Complete Guide to Risk Management, International Payments and Currency Management, Bonds and Guarantees, Credit Insurance and Trade Finance. Kogan Page, 224 p. – (5) Kozár L. (2011): Rural Development Based on Market Institutes. The International Journal of Environmental, Cultural, Economic and Social Sustainability. *Volume 7, Issue 6*, 221-234. pp. – (6) Kozár L. – Nábrádi A. – Suták P. (2010): Bankruptcy in Hungarian Lombard-financing Activity and the Solution. The Business Review, Cambridge, Vol. 16, Number 1, December, 326-332. pp. – (7) Köves P. – Párniczky G. (1981): Általános statisztika II. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 277-331. pp. – (8) Lee, Y. J. (2004): National Training Workshop on Trade Finance Infrastructure Development. 29-30 March, Tashkent, Uzbekistan, http://www.unescap.org/tid/projects/tftajiko4_overview.pdf, letöltés dátuma: 2010. május 2. – (9) Macnamara, J. (2001): Structured Trade and Commodity Finance: What Can Go Wrong and How to Avoid it. Woodhead Publishing Ltd., 194 p. – (10) Moors, E. (2003): Structured Commodity Finance: Techniques and Applications for Successful Financing Arrangements. Euromoney Books, 214 p. – (11) Szűcs I. (szerk.) (2004): Alkalmazott statisztika. Agroinform Kiadó és Nyomda Kft., Budapest, 551 p. – (12) Tamvakis, M. (2007): Commodity Trade and Finance. Lloyd's List, 328 p. – (13) UNESCAP (2003): United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific. Workshop on „Trade Finance Infrastructure, 15-16 October, Tibilis, Georgia, http://www.unescap.org/tid/projects/tfgeoro3_overview.pdf, letöltés dátum: 2010. május 2.

//////////////////////////////////////SZEMLE//////////////////////////////////////

Huszár Tibor
 „Erdei Ferenc – Politikai életrajz”
 című könyvéről

ENESE LÁSZLÓ

Szokásom szerint érdeklődéssel vettem kézbe a **Gazdálkodás** előző (2012. 6.) számát és örömmel tapasztaltam, hogy a folyóirat újra hozott könyvismertetőt, még hozzá a tudományos berkeket érdeklő személyről, Erdei Ferencről, *Huszár Tibor* könyve alapján. Talán felesleges említeni Erdei sokoldalú tehetségét, azt, hogy mennyit tett a falusi milliókért, a hazájáért, igen bonyolult körülmények között, de talán az a legfontosabb, hogy az utókor nem feledkezhet meg róla, s napjaink ifjú kutatói-oktatói meríthetnek Erdei munkásságából.

A kötetet kézbe véve azonnal szembeűnő, hogy több tekintetben is két jól elkülönülő részből áll. Első fele (kb. 292 oldal) a fiatal Erdei 1945-ig tartó tevékenységével (tanulmányai, agrárszociográfiai írásai), míg a második rész a politikához kapcsolódó tudományos munkáival foglalkozik. A két korszak feldolgozása tematikailag és minőségileg is eltérő. Ennek fő oka valószínű a történeti forrásokban található. Az első időszak forrásai többségében jól tájékozott – Erdeinél valamivel idősebb – kortársak általában kiérlelt írásbeli véleménye (Szekfű Gyula, Ortutay Gyula, Donáth Ferenc, Németh László, Illyés Gyula, Darvas József, Szabó Dezső, Fėja Géza és sokan mások). Ez az impozáns névsor egyáltalán nem meglepő, figyelembe véve, hogy egy alig huszoneves parasztfiatal olyan tudományos, forrásigényű szakkönyvsorozatot produkált az agrárszociográfiában, mint

a *Futóhomok* (1937), a *Parasztok* (1938), *Magyar város* (1939), *Magyar falu* (1940), *Magyar paraszttársadalom* (1941), *Magyar tanyák* (1942), amelyeket követett lélekrázó szereplése Balatonszárszón 1943-ban.

A második résznek sok a „másodlagos” forrása, gyakran csupán „csevegő” riportfélék, gyakran a beszélő forrás által fedett személyek. A második részből hiányoznak Erdeinek a korabeli „szocialista táborban” is egyedülálló kezdeményezői, például a tények igényes ismerete (100 tsz folyamatos üzemgazdasági elemzése), a korszak legjelentősebb kelet-nyugati agrárökonómiai tíznapos tudományos tanácskozása Keszthelyen, az MTA Agrárökonómiai és Üzemszervezési Bizottsága és E. O. Heady amerikai professzor szervezésében. (A tanácskozást Erdei nyitotta meg és anyagát 500 oldalas könyvben az USA-ban adták ki *The East-West seminar on economic models and quantitative methods decisions and planning in agriculture* címmel, 1969-ben.) Erdei rendszeresen tanácskozott Magyarországra külföldről meghívott agrárökonómiai tudósokkal.

Erdei Ferenc különféle közlésekből és személyes látogatásaiból is ismerte a Szovjetunióbeli negatív tapasztalatokat a kolhozosításról, ezért mindent elkövetett a körütekintő és valódi szövetkezetesítésért. Ennek első megnyilvánulása volt már a korai – 1950-es – években tartott akadémiai vitaülés, ahol a szovjet kolhozosítási

módszerekkel szemben állást foglalt a háztáji gazdaság fontossága mellett, és a Szovjetunió korlátozó politikájával szemben azt a szövetkezeti gazdaság szerves részének tekintette. Az 1960-as évek elején, reagálva az akkori MSZMP-vezetés kollektivizálási törekvéseire, az akadémiai bizottságból és szakírókból, a legtapasztaltabb tsz-szakemberekből közel 100 fős munkaközösséget szervezve nekilátott a szakirodalomban egyedülálló szakkönyv megalkotásának, és néhány hét alatt létrehozta az Akadémia Kiadó égisze alatt *A termelőszövetkezetek gyakorlati kézikönyvét*, amely 20 000 példányban jelent meg, majd a második kiadásban további 12 ezer látott napvilágot. Sikerét jelzi a falvakban elterjedt köznapi elnevezése: *A tsz-ek bibliája!* Nemzetközileg is egyedülálló alkotás volt!

Erdei 1960-tól törekedett a FAO és a nemzetközi szakmai szervezetekkel való kapcsolat normalizálására (ami többnyire nem nyilvános tevékenysége volt), de élt személyes kapcsolataival is. Néhány év alatt rendeződött FAO-tagságunk, magyar javaslatra került naptárba az Élelmezési Világnap, amit Romány Pál terjesztett elő Rómában, és csatlakoztunk néhány szakmai nemzetközi szervezethez. Tagjai lettünk az Állattenyésztők Nemzetközi Szervezetének (ebben együttműködött Horn Arthúr akadémikussal), továbbá beléptünk az Agrárökonómusok Nemzetközi Szövetségébe, valamint részt vettünk az Agrármérnökök Nemzetközi Szervezetében. Végül, de nem utolsósorban a magyar tsz-eket befogadta a szövetkezetek nemzetközi szervezete is.

Minderről sajnos nem esik szó a most megjelent politikai életrajzban. Sok eset-

ben említés sem történik olyanokról, pontosabban a szerző nem érdeklődött olyanoknál, akik sokféle információval rendelkeztek Erdeiről, gyakran munkájuk révén, mint például az említett üzemstatistikát megszerző Csete László, vagy a tsz-ügyben szakértők, mint K. Nagy Sándor és mások, vagy az Erdeivel konzultáló külföldi tudósokról (pl. Heady és a vezetésével tanácskozó 20 országból való tudósokról). Magyarországon megjelent a nemzetközi piacon legjobbnak ítélt szaktanácsadási könyv és néhány más híressé vált agrárökonómiai szakkönyv, amelyek szintén nem kaptak említést.

Erdei Ferenc agrárpolitikájának talán legjellemzőbb vonása az előrelátás volt. Felismerte, hogy egy tudatosan fejlesztett mezőgazdaság nemcsak többet és gazdaságosabban termel, hanem sokkal kevesebb munkaerővel is. Ezért a korszerű műszaki fejlesztés mellett gondoskodni kellett a jelentős agrárnépesség foglalkoztatásáról is. Másik törekvése pedig a szövetkezetek és állami gazdaságok mint vállalati szervezetek tevékenységének tudatos kiegészítése ún. melléküzemi (azaz bedolgozói), „alaptevékenységen kívüli” tevékenységgel, ami a foglalkoztatás mellett kiegészítette az agrártermelés jövedelmezőségét és hozzájárult a parasztság polgárosodásához is, ami szintén fontos törekvése volt.

Kiemelkedő pozitívuma viszont a második rész leszűkült információs forrásának, hogy itt szerepelnek Erdei saját elemző és értékelő feljegyzései!

Összességében ez a könyv jóval több, mint életrajz, egy történelmi korszak sorsfordító hétköznapijainak felidézése és tudományos igényű megvilágítása.

//////////////////////////////////// KRÓNIKA //////////////////////////////////////

Beszámoló a Gazdálkodás Baráti Köre és Szerkesztőbizottsága tanácskozásáról

TÓTH ORSOLYA

A TANÁCSKOZÁS CÉLJA

A Gazdálkodás Baráti Köre és a Szerkesztőbizottság 2012. november 22-én, az Agrárgazdasági Kutató Intézetben tartotta soros rendezvényét, amelyen a Kör tagjai mellett az agrár-közgazdasági kutatások és a gyakorlati élet számos jeles képviselője is részt vett. A Baráti Kör hagyományaihoz híven a tanácskozás kettős célt szolgált, nevezetesen egy aktuális szakmai problémakör megvitatása, az agrártárca álláspontjának megismerése, valamint a **Gazdálkodás** tartalmi, finanszírozási kérdéseinek, az olvasói kör bővítésére tett javaslatok áttekintése.

A résztvevőket *Székely Csaba* (a Szerkesztőbizottság elnöke) nevében *Kapronczai István*, az Agrárgazdasági Kutató Intézet főigazgatója köszöntötte. Bevezetőjében kiemelte, hogy a tanácskozás célja a **Gazdálkodás**, mint az egyetlen magyar nyelvű agrárökonómiai tudományos folyóirat mögött álló (korábban igen eredményesen működő) Baráti Kör újjáélesztése, amely a jövőben szakmai fórumok, kutatási és gyakorlati kapcsolatok révén a szakma kovácsa lehet. A rendezvényt megtisztelte jelenlétével *Czerván György*, a Vidékfejlesztési Minisztérium agrárgazdaságért felelős államtitkára, aki az állattenyésztés helyzetét, az agrárkormányzat szándékait, törekvéseit és lehetőségeit vázolta fel, valamint tájékoztatást adott a szakma néhány aktuálpolitikai kérdéséről is.

A Gazdálkodás Baráti Körének nevében *Takácsné György Katalin*, a Kör elnöke üdvözölte az egybegyűlteket. Röviden felidézte az 55 éve alapított **Gazdálkodás**, majd a Baráti Kör igen eredményes működésének, a gazdálkodás gyakorlatával kialakított kapcsolatának időszakait, történéseit (például üzemlátogatások). Hangsúlyozta, hogy a jövőben ezeket a tapasztalatokat is fel kell eleveníteni. Igen fontos a folyóirat tudományos és szakmai színvonalának megőrzése, növelése, a kutatási eredmények, a gyakorlati tapasztalatok közlésének fokozott ösztönzése, a közlési szándék erősítése (erősödése). Ennek érdekében kérte, hogy mind többen csatlakozzanak a Baráti Körhöz, írjanak a folyóiratba magas szakmai színvonalú, igényes kivitelezésű cikkeket, publikálják a kutatási eredményeiket, hiszen mindannyiunk közös ügye a **Gazdálkodás** folyóirat fennmaradása, szakmai színvonalának fenntartása.

AZ ÁLLATTENYÉSZTÉS HELYZETE, JÖVŐJE ÉS MÁS AKTUÁLIS ÁGAZATI KÉRDÉSEK

Czerván György, a Vidékfejlesztési Minisztérium agrárgazdaságért felelős államtitkára által megtartott értékes, informatív előadás, illetve a témakörrel kapcsolatban felmerült kérdések, vélemények és válaszok a következőkben összegezhettek:

- A tanácskozással egyidejűleg folynak Brüsszelben¹ a Közös Agrárpolitika (KAP)

¹ Az államtitkár köszönetét fejezte ki az Agrárgazdasági Kutató Intézet munkatársainak, akik szakmailag megalapozott anyagaikkal járultak hozzá a Brüsszelben tartózkodó magyar delegáció hatékony munkájához, a tárgyalási pozíció erősítéséhez.

2014–2020 közötti időszakára vonatkozó tárgyalások. A magyar álláspont szerint a KAP nem képezi, nem képezheti alku tárgyát. A magyar fél ragaszkodik ahhoz, hogy a mezőgazdasági támogatásokat a kohéziós alapoktól elkülönítetten kezeljék, azok összevezetése – eltérő rendeltetésük miatt – elfogadhatatlan. A hazai állattenyésztés kritikusán alacsony aránya abból is következik, hogy a KAP mindig mostohán kezelte az állattenyésztést, különösen az abrakfogyasztó (sertés-, baromfi-) ágazatokat. A magyar kormány igyekszik, lehetőségeinek és mozgásterének maximális kihasználásával, az ágazat számára elérhető forrásokat a legmagasabb szinten biztosítani.

• Az állattenyésztés arányának növelése alapvető cél. Ezen a téren 2009-től nincsenek ugyan jelentős eredmények, de a meredek visszaesés elkerülése, néhány ágazatban pedig a szinten tartás is sikeresnek tekinthető. A hivatalos statisztika szerint Magyarország sertésállománya jelenleg 3 millió darab alatt van. Figyelembe véve a feketegazdaság 30-40%-ra becsült arányát, felmerül a kérdés, hogy a 2,9 milliós sertéslétszám valóban a valóságot tükrözi-e. A szarvasmarha- és a juhállomány az adatok alapján most érte el a 2009. évi

szintet. A lótenyésztés jelentősége a *Kincsem Nemzeti Lovas Stratégia* hatására vélhetőleg növekedni fog a jövőben. A baromfifélnél kedvezőbb a helyzet, hiszen 2009 óta az állomány, kisebb-nagyobb hullámzásokkal ugyan, de folyamatosan növekszik (1. táblázat). Lényeges az is, hogy az állattartásban jól érzékelhető koncentráció figyelhető meg az utóbbi években.

• Magyarországon az idei évben az aszályos időjárás miatt kritikus a takarmányellátás helyzete. Kukoricából 4,6 millió tonna termett az országban, ami az előző évi érték alig 60 százaléka. A kukoricatermés vélhetően elegendő lesz a belső igények kielégítésére. Gondot a térségenként szélsőségesen eltérő terméshozamok okoznak. A hektikus takarmánypiac miatt Magyarország több tagállammal (elsősorban Lengyelországgal) karöltve szorgalmazza az Európai Bizottságnál, hogy a jövőben a kérődző állatokat tartó gazdák mellett a sertés- és baromfitartók is részesülhessenek az európai uniós forrásokból. A növénytermesztéshez képest egyéves késéssel az állati termékek termelői árai 2010–2011-ben jelentősen növekedtek. A tejtermelés helyzete a takarmányárak emelkedése, a tej felvásárlási árának csökkenése miatt

Az állatállomány alakulása (2009–2012)

I. táblázat

(M. e.: 1000 db)

Megnevezés	2009	2010	2011	2012. I. félév*
Szarvasmarha	700	681	698	733
ebből: tehén	312	309	328	335
Sertés	3 247	3 168	3 032	2 913
ebből: anyakoca	226	219	210	205
Ló	61	65	74	77
Juh	1 223	1 181	1 095	1 168
ebből: anyajuh	968	844	833	984
Tyúkféle	32 128	31 710	33 006	34 692
Lúd	3 007	3 028	3 558	3 333
Kacsa	3 713	5 813	4 444	4 520
Pulyka	3 018	3 168	3 053	3 150

igen kritikus, a tojásárak növekedése pedig a ketreces tartás szabályai szigorításának következménye. A termelői árak emelkedése, valamint a fizetőképes kereslet mérséklődése az élelmiszeripart „kettős harapófogóként” sújtja.

• Az állattenyésztés helyzetét hazai és globális kihívások egyaránt nehezítik (a húsfogyasztási szokások jelentős átrendeződése, a takarmányok világpiaci árának hektikus mozgásai, a Közös Agrárpolitika változásai, az energiapolitika hatása, valamint az állat-egészségügyi és környezetvédelmi szabályozás módosulása). A magyar kormány alapvető törekvése, hogy az uniós és a nemzeti támogatások jelentős része eljusson az állattartókhoz. Példaként Államtitkár Úr a 2012-ben indított, évente közel 13 Mrd Ft-tal gazdálkodó, a kifutó top-up támogatások kompenzálására szolgáló Kérrődő Szerkezetátalakítási Programot említette meg. Az uniós 2012. augusztus-szeptemberi állásfoglalása szerint 2013-ban is

lehetőség nyílik a megszűnő top-up nemzeti költségvetésből történő kompenzálására. A nevezett átmeneti támogatás potenciális összege ágazatonként különbözik a számítási módszertan miatt. A ténylegesen kifizethető összegek pedig a mindenkori költségvetési helyzettől is függenek. Az agrártárca tovább folytatja a 2010-ben indított különleges (termeléshez kötött) tejtámogatást. A közvetlen támogatások uniós szinten 10%-os arányából a tejtámogatás 3,5%-kal részesedik. Az iskolatej-program állami finanszírozásával 2013-ban is számolni kell. A II. (Vidékfejlesztési) pillér forrásai között szerepel a tejtermelés állattóljéti támogatása (9 milliárd Ft/év) is, amelynek első két évét az Európai Unió, a további három évét (időbeli csúszással) a magyar költségvetésből finanszírozza a Vidékfejlesztési Minisztérium. Jelentős igény mutatkozik az állattartó telepek korszerűsítését szolgáló uniós források iránt (40 milliárd Ft-os keret – 150 milliárd Ft-os igény!), az

elektronikus állatjelölés megvalósítására, illetve az élelmiszeripar fejlesztésére. Ez utóbbira csupán 5 milliárd Ft fordítható. A támogatás a kisebb méretű feldolgozóüzemek fejlesztését szolgál(hat)ja. A notifikált, nemzeti költségvetésből finanszírozott (a top-up összegével együtt számolt) támogatások 80%-a az állattenyésztés ágazataiba kerül. Az állattenyésztés helyzetének, arányának javítását különféle hitelkonstrukciókkal is segíteni kívánja az agrárkormányzat. A forgóeszközhitelek esetén 2013-ban az igénybevevők körének bővítése, illetve a futamidő növelése a cél.

• A kidolgozás alatt álló Sertés Stratégia célja az állomány következő hét év alatti megduplázása. Ehhez elengedhetetlenül szükséges: a termelési feltételek javítása, a családi gazdaságokat tömörítő termelői szövetkezetek és a feldolgozóipar által működtetett integrációk fejlesztése, a húsipar korszerűsítése, a feketegazdaság visszaszorítása, összességében az ágazat jövedelmezőségének javítása. A magyar kormány élő és félsertés esetében kezdeményezni fogja a fordított áfa bevezetését. A bevezetés azonban több akadályba is ütközik. Egyrészt a bizottság még egyetlen tagállamnak sem engedélyezte ezt a megoldást, másrészt likviditási problémákra, a visszaigénylés nehézségeire hivatkozva a hazai sertéstermelők is tiltakoznak ellene. Mivel a gazdaság fehéritése alapvető fontosságú, hangsúlyos célkitűzés, ezért megoldásként – a hiteligénylés, a gyorsított kifizetés mellett – az inputoldal felmerült a takarmányok, takarmánykeverékek fordított áfakörbe történő bevonása. Az erre vonatkozó háttérszámítások jelenleg folynak.

• A KAP 2014 utáni költségvetési ciklusában várhatóan továbbra is megmarad annak növénytermesztés-orientáltsága, és számottevően nem egyszerűsödik a támogatási rendszer sem. A magyar kormány javaslatot tesz az állattartást preferáló, differenciált alaptámogatások bevezetésére. A tárca az állattartókat segítő, termeléshez

kötött támogatásokat legalább a nemzeti boríték 10 százalékáig, de inkább a felett szeretné biztosítani a következő 7 éves költségvetési időszakban.

• A kormány és az agrártárca következő tervezési időszakra vonatkozó célkitűzése az öntözés fejlesztése és területi kiterjesztése, az élmunka-igényes kertészeti ágazatok támogatása, az állattenyésztés arányának fokozása, valamint az élelmiszeripar rendbetétele. Alapvető törekvés a nemzeti támogatások jelenlegi szintjének megőrzése, valamint – a gazdasági válságból következően – a termelés támogatásának előtérbe helyezése.

KÉRDÉSEK, HOZZÁSZÓLÁSOK AZ ELŐADÁSHOZ ÉS EGYÉB FELVETÉSEK

Az informatív prezentáció után került sor az elhangzottak megvitatására, kérdések megfogalmazására.

Elsőként *Szűcs István* (Debreceni Egyetem, Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar, egyetemi docens, tanszékvezető) mutatott rá, hogy Magyarország korábban a 10 millió sertés országa volt, melynek közel felét a szövetkezetek által integrált háztájiban állították elő. Az agrárkormányzat jelenleg is kiemelten kezeli a ház körüli (más szóhasználat: *háztáji*) állattartást, viszont a termelést integráló szövetkezetek, szövetkezetek, más gazdálkodó szervezetek hiányoznak. Válaszként elhangzott, hogy a minisztérium a ház körüli sertéstartást kizárólag integrációban tudja elképzelni. A megvalósítás mikéntjén, formáján egy nemrég alakult munkacsoport dolgozik, szakmai anyagok még nem születtek e témában. A jövőben integrációs törvény vagy rendelet tartalmazza majd a részleteket.

Burgerné Gimes Anna (ny. egyetemi tanár, az MTA doktora) az új földtörvény állattenyésztésre gyakorolt hatásai iránt érdeklődött. Az új földtörvény kapcsán Államtitkár Úr kiemelte, hogy a törvény-

tervezet 2012 őszén került a parlament elé, a tervezet megvitatása pedig 2013 februárjában folytatódhat, és a tervek szerint a törvény 2013. július 1-jén lép hatályba. A tervezetben irreálisan magas, teljesíthetetlen foglalkoztatási előírások szerepelnek, amihez képest az erre vonatkozó limitek harmadolását tervezi az agrárkormányzat. Az állattenyésztéssel kapcsolatban elhangzott, hogy a hazai sertés- és szarvasmarha-állomány 30-40%-át az 1200 hektár feletti nagyüzemekben tartják jelenleg. Az 1200 hektáros maximális mérethatár nem elegendő a takarmányszükséglet megtermeléséhez, a meglévő állatlétszámmal „valami történni fog” (felszámolás, állománycsökkentés, vásárolt takarmányra való áttérés), ami az állattartás ellehetetlenítéséhez vezethet. Az agrárkormányzat tervei szerint a területi korlát felszabadítása érdekében állategységenként 2 hektáros korrekciót építenek be a földtörvénybe vagy az üzemszabályozásról szóló törvénybe.

A földtörvény politikailag nem titkolt célja az 50–500 hektár közötti középirtokok erősítése. További célkitűzés a foglalkoztatás növelése és a versenyképesség fokozása. E három célkitűzés közötti összhangot, az arany középutat kell megtalálni.

Magda Sándor (Károly Róbert Főiskola, rektor, az MTA doktora) a jelenleg is folyó, a felsőoktatás hallgatói létszámait átrendező intézkedésekkel kapcsolatban az agrár-felsőoktatáshoz tartozó keretről érdeklődött, továbbá a felsőfokú szakképzés (FSZ) bizonytalan jövőjét is megemlítette. Véleménye szerint egy munkacsoportot kellene felállítani, amely a felsőfokú szakképzések létjogosultságát, továbbá az egyes főiskolákhoz tartozó keretszámokat vizsgálná meg, és ebben kérte Czerván György hathatós támogatását. Államtitkár Úr válaszában kiemelte, hogy Fazekas Sándor elkötelezett az agrár-felsőoktatás fejlesztésének irányában, nem lehet cél az ezen a területen elért eredmények vissza-

fejlesztése, erodálódása. A munkacsoport felállításával kapcsolatban annyit tud tenni, hogy amennyiben adatokkal alátámasztott, szakmailag helytálló, e témát körüljáró anyagokat juttatnak el hozzá a jövőben, akkor továbbítja azokat az illetékesek felé.

Mészáros Sándor (Agrárgazdasági Kutató Intézet, ny. tudományos tanácsadó, az MTA doktora) a foglalkoztatás és a versenyképesség témaköréhez szólt hozzá. Véleménye szerint a foglalkoztatási és a versenyképességi cél eltér egymástól, sőt egymással versengő célkitűzésekről van szó. A megoldást e két cél integrálása jelentheti, a hozzáadott érték növelése mint gazdasági cél vezethet hathatós eredményre. Az Agrárgazdasági Kutató Intézet, de más szakmai műhelyek számára is javasolta kutatási témaként a foglalkoztatottság és a versenyképesség hatékonyságot növelő arányainak vizsgálatát. Véleménye szerint a versenyképesség elsősorban az exportban fontos, tehát a versenyképességet 1/3-os, a foglalkoztatási szempontot pedig 2/3-os súllyal célszerű kezelni.

Kapronczai István (Agrárgazdasági Kutató Intézet, főigazgató) megköszönte a témajavaslatot, és hangsúlyozta, hogy a két tényező közül nem kell vagy-vagy alapon választani, hiszen a magyar mezőgazdaság rendkívül változatos, sokszínű az üzemsztruktúra is, tehát az adott szinteken mind a foglalkoztatottság, mind a versenyképesség növelésének megvan a maga létjogosultsága.

Forgács Csaba (Budapesti Corvinus Egyetem, Agrárgazdaságtani és Vidékfejlesztési Tanszék, egyetemi tanár) kérdése a hazai szarvasmarha- és baromfiállomány fejlesztésére, felfuttatására vonatkozott, vagyis hogy milyen mértékben kívánja fejleszteni az agrárkormányzat ezeket az ágazatokat, és a szükséges források rendelkezésre állnak-e? Válaszában Államtitkár Úr jelezte, hogy a sertéságazatban van a legnagyobb probléma, tehát először ezt kell kezelni. Várhatóan még 2012-ben elkészül

a baromfistratégia is. Az agrárkormányzat tervezi a magyar mezőgazdasági gépgyártás fellendítését szolgáló és a kertészet fejlesztését célzó stratégiák kidolgozását is, amelyek hathatós segítséget nyújthatnak ezen ágazatok fejlesztésében, a vidéken élők foglalkoztatásában.

Szöke Gyula (korábban MVH- és AKI-munkatárs, magánemberként vett részt a tanácskozáson) problémának tartja az integráció hiányát. Véleménye szerint az állattenyésztést manapság integráció nélkül nem lehet fejleszteni, továbbá súlyos gond az is, hogy összetévesztjük a mai piacgazdasági viszonyok között működő nagyüzemeket az egykori szövetkezetekkel, amelyek egykoron a háztáji gazdaságokat integrálták. Ha komoly szerkezetváltást akarunk véghezvinni a magyar mezőgazdaságban, akkor egyrészt komoly integrációs stratégiát kell kidolgozni, másrészt az agrártárcának gazdaságszervező szerepet is vállalnia kell. Véleménye szerint aktív gazdaságszervező munka nélkül nem lesznek Magyarországon szövetkezetek.

AGAZDÁLKODÁS FOLYÓIRAT MEGÚJÍTÁSÁNAK TEENDŐI

Szabó Gábor (Debreceni Egyetem, professor emeritus, az MTA doktora) szerint a magas szakmai színvonal fenntartása és fokozása érdekében sokkal több jó cikk szükséges a folyóiratban. Ennek megvalósítása az egész szakma feladata, de a doktori iskolák kifejezetten hangsúlyos szerepet tölthetnek be ezen a területen. Hasznos lenne a hazai doktori iskolák vezetőivel és a szomszédos országok egyetemeivel, főiskoláival, valamint tudományos műhelyeivel (például: Nyitra, Sellye, Nagyvárad, Révkomárom) kapcsolatokat kiépíteni, ami egyrészt nagyban hozzájárulhatna az előfizetői kör bővüléséhez, másrészt pedig a PhD-hallgatók mind nagyobb kedvet kaphatnának ahhoz, hogy a **Gazdálkodás**ban helyezték el cikkeiket. A határon túli, magyar anyanyelvű kollégáknak ez az

együttműködés segíthetne a magyar szak-kifejezések, a szakmai nyelv megismerésében, fejlesztésében is. Felhívta a figyelmet arra is, hogy a **Gazdálkodás** valóban az egyetlen magyar nyelvű tudományos agrár-ökonómiai folyóirat, azonban nem szabad megfeledkezni a két angol nyelvű tudományos folyóiratról sem (*Applied Studies in Agribusiness and Commerce* APSTRACT; *Studies in Agricultural Economics*), amelyek szintén a hazai tudományos és szakmai élet szerves részét képezik.

Nábrádi András (Debreceni Egyetem, Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar, dékán, intézetigazgató) hozzászólásában felhívta a Baráti Kör figyelmét arra, hogy az elmúlt időszakban rengeteg változás történt a folyóirat életében, többek között a külső megjelenése megújult és a finanszírozása is átalakult. A lap önfenn tartóvá válásához több szponzorra van szükség – emelte ki. Továbbá hangsúlyozta azt is, hogy a **Gazdálkodás** mindig politikamentes volt – a finanszírozó és fenntartó intézménytől vagy szervezettől függetlenül –, és ez így lesz a jövőben is. A folyóirat kizárólag szakmailag hiteles, tudományos tartalommal bíró, magas nivójú írásokat közöl, kerülve és mellőzve a politikai felhangokat, véleménynyilvánításokat.

Menyhei László (Gazdálkodás-előfizető) a szép magyar nyelven megírt cikkeket hiányolta a **Gazdálkodásból**. Véleménye szerint az írások többsége bonyolult, nehezen érthető, elolvasásuk és megértésük

egyaránt komoly erőfeszítéseket igényel. A kifejezés ereje, a meg- és közérthetőség, valamint a közlés módja nagy jelentőségű tényezők, nagyobb figyelmet érdemelnek. Hozzászólásában megemlítette, hogy a magyar mezőgazdaság, az agrártársadalom különböző rétegződésű, és más-más problémákkal küzd. Az agrárgazdaságnak nincsen kellő áttekintése a mikro- és a kisüzemek helyzetéről, azokról a napi gondokról, amelyekkel folyamatosan szembe kell nézniük. A **Gazdálkodásnak** a kisüzemek világához kellene közelebb kerülnie, és szakmai anyagaikkal segíteni őket problémáik megoldásában.

Takácsné György Katalin a Gazdálkodás Szerkesztőbizottságának tagjaként jelezte, a folyóirat finanszírozásában és fenntartásában voltak bizonytalanságok. Teljesen új helyzet teremtődött azzal, hogy a kiadói feladatokat a NAKVI² vette át, és az Agrárgazdasági Kutató Intézet megfelelő szakmai és tudományszervezői háttérrel biztosít. A tanácskozást záró gondolataiban hangsúlyozta, hogy sokrétű, szerteágazó és gondolatébresztő találkozó részesei voltunk. Biztatott minden résztvevőt kutatási eredményeinek közlésére, az aktuális szakmai kérdések megvitatására, a vélemények ütköztetésére. Reményét fejezte ki a tekintetben, hogy a tanácskozás sokakban elindít egy gondolatfolyamot, aminek kézzel fogható eredménye akár egy **Gazdálkodás**-cikk is lehet.

² Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet

NEKROLÓG

Dr. Bíró Ferenc (1928–2012) **Egy másik világ embere volt**

2012 novemberében elhunyt *Bíró Ferenc* agrárközgazdász, a Gödöllői Agrártudományi Egyetem egykori rektora. Nyolcvannég évét élt, szerényen, fegyelmezetten és felelősségteljesen. A Gödöllő központjában lévő tízemeletes panelházi lakásában töltötte életének utolsó harminc évét, minden találkozására tíz perccel korábban indult el, hogy még véletlenül se várokoztasson meg senkit. Megmaradt publikációiban, leírt előadásaiiban, sajtómegjelenéseiben mindig találunk utalást a felelősségtudatra. Olyan ember távozott közülünk, aki egy másik korban töltött be felelősségteljes feladatköröket, de a hozzá hasonló mentalitású és képességű emberekre ma is szükség lenne.

Amikor a hosszú és tartalmas életpálya felvillantására megbízást kaptunk, *Balázs Gusztáv*, az egyetemi lap főszerkesztője sietett segítségünkre. Kéttucatnyi oldalt másolt ki az egykori egyetemi lap, a Mezőgazdasági Mérnök 25-30 éves számaiból: idézeteket az ünnepi beszédekből, interjúkból, korabeli események tudósításából, amelyekből egyaránt markánsan kiérződik a teremtő ember jobbra való törekvése. Az életpálya mutatja, hogy a jobbító szándék, a felelősség nemcsak közéleti-politikai üzenet volt számára, hanem munkás életének lényege. Valamennyi tanévnyitóján határozottan hangsúlyozta mind a diákok, mind a tanárok felé, hogy a mezőgazdaságban dolgozni élethivatás és szolgálat. Az oktatás feltételeinek megteremtését fontosnak tartotta, és a hallgatókért a diploma megszerzésén túl is felelősséget érzett, a gyakorlatban hasznosítható tudást tekintette a végcélnak.

Amikor 1980-ban az egyetem rektori székébe került, határozott programmal állt elő. Bár az egyetem az ország első agrár-felsőoktatási intézménye volt, a helyzetértékelésében minden területen javulást követelt. Elengedhetetlen a tanszékek továbbberősítése – mondta első évnyitó beszédében –, ahol lehetséges, intézetté alakítása. A különböző tudományterületek művelőit együttműködésre biztatta, és bátrabb nyitást kívánt a termelő vállalatok és más egyetemek felé. Különösen a gödöllői üzemszervezői szak és a Közgazdasági Egyetemen folyó agrárközgazdász-képzés összehangolását szorgalmazta. Ezek a célok ma is aktuálisak.

Érdekes olvasni korabeli beszédeit, interjúit. Kifejezetten kritikusan foglalkozott az agrárius kérdéseivel. Bár a kor közlési stílusa szerint közbe-közbe veti, hogy a problémákat az egyetemi közösség keretei között kell láttatni és kezelni, de a mondandója ezek előtt hangozott el és nyomtatásban is megjelent. Az 1981–82-es

tanévnyitó ünnepi beszédében például kitért arra, hogy bár a hazai közvélemény elégedett az agrárium eredményeivel, a nemzetközi és a hazai statisztikai adatok szerint a magyar mezőgazdaság növénytermelésének más országokhoz viszonyított színvonala nem sokat javult. Az egy hektárra jutó termésátlagok szerint az európai országok sorában elfoglalt helyezésünk búzából a 9-12., árpából a 14-15., kukoricából 6-8., cukorrépából 12-13., burgonyából 15-19. A mintegy 1,3 millió hektár gyepterület fűhozama, termésátlaga sok esetben rosszabb, mint a háború előtt volt. Bár az állati termékek esetében kicsit jobb a helyzet, de az egy hektárra jutó mezőgazdasági termelésünk a 12. az európai ranglistán.

Bíró Ferenc felsorolja az agráriumot sújtó gondokat is: az energiaár-robbanás, a nemzetközi protekcionizmus felerősödése, a Közös Piac diszkriminatív lefőlözési gyakorlata, a korszerűtlen termelési struktúra, a társadalmi termelés alacsony színvonala, a magyar munka leértékelődése. A problémákat nem magyarázkodik, hanem arról beszél, hogy a gondok orvoslása az egyetemről kikerülő diplomások feladata lesz. A diplomások pedig akkor birkózhatnak meg a kihívásokkal, ha az egyetem valóban felkészíti őket a megoldásra.

Amíg a rektori székig eljutott, hosszú utat kellett bejárnia. Nagyon messziről indult, egy szegény orosházi parasztcsaládból. Édesapja helyi, édesanyja hódmezővásárhelyi származású volt, hat gyermeket neveltek, Ferenc volt a legidősebb. A család nyaranta részesművelésben bérelt földeken dolgozott, az édesapa télen takácsként próbálta kiegészíteni szerény jövedelmüket. Sem a nyári, sem a téli munka nem volt jövedelmező, a kapások művelését harmadáért-negyedéért, az aratást tizedért végezték. A szövés sem volt nagyon kifizetődő, de a lánytestvérek közül később ketten is a háziiparban dolgoztak. Ferenc mindig a legjobb tanuló volt, de csak hat osztályt végzett, mint akkor a parasztyerekek általában.

A „fényes szelek” időszakában nyílt arra lehetőség, hogy a szegény parasztyerekek nagyobb számban tanulhassanak. Ez nem csak tandíj kérdése volt, a paraszti mentalitásnak is változnia kellett. A nadrágos embert a paraszt ellenségének tekintették, ilyet pedig nagyon kevesen akartak a gyerekükből nevelni. Feri szeretett volna a kilátástalan szegénységből kitörni, tervezte, hogy a vasútnál helyezkedik el, de az édesapja hallani sem akart róla. Azt viszont támogatta, hogy ezüstkalászos gazdatanfolyamot végezzen. Ott figyeltek fel kivételes intellektusára és felajánlották neki, hogy a fővárosban szakérettségit tehet.

A család a merész lépésbe végül beleegyezett, és a szakérettségi után már egyes út vezetett az agrár egyetemre, ahol 1955-ben végzett közgazdasági szakon. Az egyetemi évek sem voltak egyszerűek. A vidéki akadémiákat megszüntették, és Budapestre, egyetlen egyetemre vonták össze a tanári kart. Az első évet a Ménesi úton kezdte, majd egy év után került ki az oktatás Gödöllőre, a Trianon után a felvidéki Jászórol áttelepült premontrei rend impozáns rendházába, amely a főgimnáziumnak és a konviktusnak is helyet adott. A háború végén az épület hadifogolytáboroként működött, szinte teljesen kifosztották az egyetem campusát. Másodéves korban szakosították a hallgatókat: növénytermesztési, állattenyésztési és üzemszervezési, illetve agrár-közgazdasági szakon folytathatták tanulmányaikat. Az utóbbira a legjobbakat válogatták össze, a többi szakra jelentkezni lehetett.

Az agrár-közgazdaságtan akkoriban még teljesen új tudományágnak számított.

Az akkori viszonyokról az egyetemi diáktárs, Lőkös László így beszélt egy interjúban: *A tananyagot jórészt a Szovjetunióból vettük át, a tervgazdálkodás lényegét hozták ide. Onnét érkeztek professzorok is, egyik az üzemtanra, a másik pedig az agrár-közgazdaságtanra. Az agrár-közgazdaságtan lényegét így fogalmazták meg nekünk: ti lesztek azok az emberek, akiknek ismerni kell a termelést, de ez az ismeret nem elég, hanem az irányítási-tervezési feladatokat is meg kell ismernetek. Tehát, az irányítással, az emberekkel többet kell foglalkoznotok, mint a többi karokon.*

Mivel nem volt tankönyvünk, ezért igyekeztünk minden olyan könyvet összeszedni, amelyről gondoltuk, hogy hasznos lehet. A könyvekből próbáltuk a számunkra lényeges fejezeteket kimásolni. Sokszor mentünk a Közgazdasági Egyetemre is, reméltük találnuk magyar nyelvű könyveket. Például Élik Károly könyvét, aki a közgazdaságtanon belül agrárpolitikával, azaz agrár-közgazdaságtannal is foglalkozott.

Nálunk azonban már tervgazdálkodás folyt, azt kellett megtanulni, hisz a kint lévő szakemberek nem ismerték az új tudományt. Bevontak minket, fiatalokat a tervek készítésébe. Kivíttek a termelészövetkezetekbe, állami gazdaságokba, ott készítettük el az üzemi terveket. Utána járási, majd megyei szinten is megisméltettük a munkát. Tehát ezt a három szintet ismernünk kellett.

Már az új közgazdasági fogalmak szerint mértük fel a helyzetet. Milyen a feltételerendszer? Hány emberből áll, milyenek az eszközök, ezek az eszközök kihasználhatók-e avagy sem? Hogyan korszerűsödjünk, milyen a technikai ellátottság, milyen az eszköz-ellátottság? Az eszköz-ellátottság, az egységnyi területre, az egy személyre jutó traktorok száma volt az egyik fő mutató. Miközben ezeket számoltuk, találkoztunk egy problémával: a nyugati országok mutatói jóval nagyobbak voltak, mint a mieink. Ott sok kis gép volt, nálunk meg nagy szovjet gépek terjedtek el. A teljesítmény nem volt rosszabb, de a gépek száma jóval kevesebb volt. Tehát ezután a teljesítménnyel mértük a különböző mutatókat. Amikor végeztünk és kimentünk az egyetemről, a termvmunkát mindig az én korosztályom végezte.

Bíró Ferenc, azon túl, hogy kitűnő tanuló volt, az egyetem politikai életébe is bekapcsolódott, hallgatóként a DISZ titkára lett. Végzés után az agrárgazdasági tanszékre került, de titkár is maradt. 1956-ban elvitték katonának, a forradalom után leszerelt és húsz éven át a pártapparátusban dolgozott. Kezdetben a járási hivatalba került, majd a megyei pártbizottság mezőgazdasági osztályán dolgozott, titkárhelyettes is volt egy ideig. Ezeket a feladatokat ma egyfajta komisszár munkának tekintjük, de ennek a kor politikai szándékainak érvényesítése mellett hátrázott szakmai tartalma is volt. Erre az időszakra esett a téeszervezés, majd a téeszék kezdeti vergődése, ami szörnyű volt a magyar vidék életében, de egy idő után elindult a fejlődés. A zavaros éveket a korabeli krónikás így idézi fel:

Kivíttek bennünket a termelészövetkezetekbe, állami gazdaságokba. Itt összeföttünk az emberekkel, elmondták a valós életet. Tehát, még ha nem is alakult ki bennünk valamilyen letisztult tudás, de a jó és rossz oldalt is megismertük, és elgondolkodtatott minket. A termelészövetkezetek induláskor sokban hasonlítottak a szovjet kolhozokhoz, de ettől nagyon hamar kezdtek eltávolodni. Nálunk a jövedelmezőség, a gazdaságosság erősebben jelentkezett, mint a Szovjetuni-

óban tapasztaltuk. Ezek lettek az alapvető meghatározó mutatók. Bizony itt az eszközfelhasználás, a földkihasználás, a munkaerő felhasználása másképpen jelentkezett, mint a Szovjetunióban, mi a munkaerő-ráfordításokat másképpen számoltuk, mint ők.

A munkaegységet csak adminisztratív jellegűnek tekintettük, valójában natúr, valós számokkal dolgoztunk. Természetesen munkaegységben is kimutattuk, de a méréseket mindig a valós ráfordításokkal végeztük. Alapkérdés volt: mennyit termelünk, ez a termelés mennyi ráfordítást igényel, hogy alakul a munkaerő-ráfordítás, az eszköz-ráfordítás. Az első időszakban a munkaerő-ráfordítás volt a nagy, eszköz-ráfordítás a kevesebb, hisz sokkal több volt a kézi munka. De ez fokozatosan megváltozott, egyre kevesebb lett a munkaerő-ráfordítás és egyre nagyobb az eszköz-ráfordítás. Ezzel tehát az eszközöknek a hatékonysága, az eszköz termelékenységének a mérése is előtérbe kerül. Figyelembe kellett vennünk tehát, hogy melyik gép hasznosabb, melyiknek nagyobb a teljesítménye, melyiknek kell kevesebb ráfordítást adni. Ennek az lett az eredménye, hogy a kézi erő egyre inkább háttérbe szorult, erőteljesebben a háztáji munkában maradt meg.

A háztáji is egyfajta fejlődésen ment keresztül. A háztájit az első időszakban tehernek vélték: ki akarnak bennünket zsigerelni, még külön dolgoztatnak, mert ebből is kell beadni az állatot is, meg terményt is. Ez nem jó nekünk! Igen ám, de ahogy haladtunk előre, a háztájiba a termelőszoövetkezetek egyre inkább besegítettek, felszántották a területet, vetőmagot adtak. Tulajdonképpen a háztáji átalakult egy kiegészítő gazdasággá, kiegészítő bevételi forrássá. Az emberek elkezdtek ragaszkodni a földhöz, és még kérték is, hogyha véletlenül valamelyik tsz nem adott háztáji területet. A háztáji adta a jövedelem jó részét egy-egy gazdaságon belül.

Bíró Ferenc életéből közel két évtized telt ezzel a sokszor hálátlan, majd lassan eredményeket mutató munkával. A magyar agrárium Pest megyei eredményei alapján 1975-ben az Országos Tervhivatalba került, ahol Huszár István mellett elnökhelyettesként dolgozott. A Tervhivatal az ország legtekintélyesebb stratégiai tervező intézete volt, ide szakmai alapon választották a munkatársakat. Nem tekinthető tehát mozgalmi ejtőernyősnek, egyébként is az egyetem elvégzésétől fogva szoros volt a kapcsolata a mezőgazdasággal. Tudományos, tudományszervező tevékenysége, publikációs, előadói munkássága végig közismert volt, 1964-ben tudományos minősítést is szerzett, a mezőgazdasági tudomány kandidátusa lett. A mezőgazdaság, az agrár-közgazdaságtan volt mindig a fő területe, a kiemelt témája pedig a termelőszoövetkezetek helyzete. Akkoriban az agráriumban az irányítás és a napi gyakorlat között praktikus kapcsolat alakult ki. Ez volt az egyik titka az új gazdasági mechanizmust követő virágzó évtizednek. Ismét Lőköst idézzük:

Emlékszem, hogy Diményhez (akkor MÉM miniszter) sokszor kellett mennem, mint egyetemi vezetőnek. Mindig volt nála egy-két gyakorlatban dolgozó szakember, akiknek a véleményére a minisztérium, és a különféle intézmények vezetői sokat adtak. Ezek az emberek külföldre is gyakrabban mehettek, még abban az időszakban is, amikor nem lehetett nyugatra menni. Ezek a lehetőségért cserébe, megfigyelték a legkorszerűbb technológiákat, összevetették a gyakorlati munkájuk tapasztalataival, és azt itthon előadták, és lehetőség szerint meg is valósították.

Nos, ezeket az embereket az egyetemekre is hívták, előadásokat tartottak, bevonták őket a programokba, ledoktoráltatták, vagy aspirantúrárt végezettek velük. Mindig olyan témák kerültek napirendre, amelyek bekerültek az oktatási anyagba is. Tehát a külföldről szerzett tapasztalatokat ezzel tudtuk szélesíteni és gyorsítani.

Bíró Ferenc egyszerre volt külső szakember és befolyásos vezető. Sokat utazott, látott, ismereteit jól kamatoztatta. Nagy örömmel jött 1980-ban vissza az egyetemre, a rektori székbe. A tanítás nem állt távol tőle, hivatalnoki munkája közben is szívesen oktatott. Visszatekintve életútja mozgalmi karriert sejtet, de akik ismerték őt – és azok is, akikhez nem állt közel –, elismerték, hogy jóindulatú, segítőkész és figyelmes ember volt. Nem élt vissza hatalmával, befolyásával, de szerteágazó és a maga idejében első vonalbeli kapcsolatait az egyetem érdekében maximálisan kihasználta. Ha ma a Szent István Egyetem területén járunk, ott a Biotechnológiai Központ, a Gépmúzeum és a Sportszarnok is az ő idejében épült. Elmondható, hogy rektori regnálása az egyetem egyik aranykora volt.

Rektori ideje a rendszerváltáskor ért véget, ezt követően még a Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar dékánjaként tevékenykedett egy ciklust, majd visszavonult. Nem küldték, a vezetői feladatoktól önként, életkora miatt távolodott csak el, oktatóként, kutatóként még hosszú ideig dolgozott Gödöllőn és Gyöngyösön. Tudományos munkáját csak akkor hagyta abba, amikor látása erősen meggyengült. Amikor ehhez az íráshoz anyagokat gyűjtöttünk, több kollégájával találkoztunk. Kivételesen mind azt mondta, hogy Bíró Ferencnek nem voltak ellenségei, mindenki szerette.

Konfliktuskerülő, csendes természete a családi helyzetét is meghatározta. Feleségével, *Gosztonyi Máriával*, aki celldömölki lány volt, az egyetemen ismerkedtek meg, 1956-ban házasodtak össze. Két fiuk született, Ferenc és Attila. Egykori kollégája említette, hogy minden kézfogásnál érezte erős szorítását, kéréses tenyerét. Vagy a fiainak házépítésén dolgozott, vagy a kertjében, de nem tudott meglenni fizikai munka nélkül.

2012 májusában eldöntöttük, hogy az egyetem jeles tudományos személyiségeiről életútinterjút készítünk. Akkor szóba került Bíró Ferenc neve is, de a mintaportrét végül nem róla készítettük. Feri jó erőben van még – zártuk le a vitát –, vele majd jövőre készítünk interjút! Rosszul döntöttünk, egy kivételes ember gondolataival lettünk szegényebbek.

Pekár István – Villányi László

II. FELHÍVÁS
„HENSCH ÁRPÁD NYOMDOKAIN”*
A GAZDÁLKODÁSBAN PUBLIKÁLT PHD-HALLGATÓK ÉS KUTATÓK
III. ORSZÁGOS TUDOMÁNYOS KONFERENCIÁJÁN
 történő részvételre.

Időpont: 2013. április 25.

**Helyszín: Nyugat-magyarországi Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar
 Mosonmagyaróvár**

A konferenciát a **Gazdálkodás** Szerkesztőbizottsága és Baráti Köre, valamint a Nyugat-magyarországi Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Karának Gazdaságtudományi Intézete szervezi.

A III. Konferencia célja elsősorban a folyóiratban már korábban publikált fiatal kutatók, oktatók szakmai szereplési lehetőségének elősegítése, a vitakészség fejlesztése, a szakmai kapcsolatépítés előmozdítása, a kutatási területek kölcsönös megismerése, valamint a vizsgálati eredmények hasznosulásának lehetővé tétele.

Szekciónként a legértékesebb tanulmány alapján írt tudományos cikkeket megjelentetésre javasoljuk a **Gazdálkodás** Szerkesztőbizottsága felé.

A konferencián való részvétel **ingyenes**, ezért a jelentkezéseket korlátozott számban fogadjuk el!

A konferencián természetesen minden olvasónkat, előfizetőnket, szerzőnket, illetve érdeklődőt szívesen látunk!

A konferencia témakörei:

- A precíziós növénytermelés ökonómiai kérdései
- Együttműködési formában rejlő lehetőségek az agrárgazdaságban
- A vidékfejlesztés aktuális kihívásai
- Üzemgazdaság, üzemszervezés – a múltban és napjainkban
- Piaci kihívások – marketingválaszok az élelmiszer-gazdaságban
- Állattenyésztésünk lehetséges kitérési pontjai
- Az agrárpolitika aktuális kérdései

További információk (formai követelmények, jelentkezési lap) folyamatosan a www.mtk.nyme.hu honlapon, az Események menüpont alatt érhetőek el.

Jelentkezési határidő: 2013. március 18.

Kapcsolattartó: Dr. Troján Szabolcs
 NymE-MÉK Gazdaságtudományi
 Intézet
 Telefon: 96/566-643
 E-mail: trojansz@mtk.nyme.hu

* A konferenciával a szervezők az iskolateremtő kiváló tudós, az üzemtan tudomány első hazai professzora, az Óvári Nagy Tanári Kar kiemelkedő személyisége halálának centenáriuma alkalmával kívánnak tisztelni.

GAZDÁLKODÁS

Agrárökonómiai tudományos folyóirat
Scientific Journal on Agricultural Economics

**A Gazdálkodás 2012. évi tartalomjegyzéke
és szerzőinek névsora**

Rovatonkénti tartalomjegyzék

- Kapronczai István:* Tisztelt Olvasó! 2. sz. 101-102. o.
- Kosztolányi Dezső:* A játék. 6. sz. 487. o.
- Mezőszentgyörgyi Dávid:* Tisztelt Olvasó! 1. sz. 3. o.
- Bemutatkozik a szerkesztőbizottság I. 3. sz. 287-292. o.
- Bemutatkozik a szerkesztőbizottság II. 5. sz. 473-477. o.
- Köszönet Csete Lászlónak. 1. sz. 4-5. o.
- TANULMÁNY**
- Csáki Csaba:* Merre tart a világ mezőgazdasága? – Változó prioritások a világ agrártermelésében. 2. sz. 103-117. o.
- Csanádi Ágnes – Sarudi Csaba:* Támogatási lehetőségek kihasználása vidéken, zalai példákon. 3. sz. 243-257. o.
- Dombi Mihály – Kuti István – Balogh Péter:* Adalékok a megújuló energiaforrásokra alapozott projektek fenntarthatósági értékeléséhez. 5. sz. 410-425. o.
- Fertő Imre – Bakucs Zoltán:* Szerződéses kapcsolatok az élelmiszerláncban és a szerződések kikényszeríthetősége. 6. sz. 488-499. o.
- Gáspár Andrea:* Mezőgazdasági egyéni vállalkozók adóterhének alakulása Magyarországon (2000–2010). 6. sz. 522-529. o.
- Jámbor Attila:* Magyar érdekek a közös agrárpolitika jövőjében. 1. sz. 18-25. o.
- Juhász Anikó – Wagner Hartmut:* Magyarország élelmiszer-gazdasági export-versenyképességének elemzése. 6. sz. 530-541. o.
- Kemény Gábor – Lámfalusi Ibolya – Tanító Dezső:* Az agrárgazdaság nemzetgazdasági szerepe az ágazati kapcsolatok mérlege alapján. 3. sz. 201-210. o.
- Kiss István:* Főbb hazai növénytermesztési ágazatok gazdasági értékelése a 2011-es termelési év adatai alapján. 3. sz. 258-267. o.
- Kozák János:* A világ libahústermelésének és -kereskedelmének alakulása az elmúlt évtizedekben. 6. sz. 512-521. o.
- Kurucz Mihály:* Gondolatok egy üzemszabályozási törvény indoklásáról. 2. sz. 118-136. o.
- Mészáros Sándor – Hajdu Istvánné:* Fenntarthatósági irányzatok összehasonlítása. 3. sz. 211-216. o.
- Nagyné Demeter Dóra – Koncz Gábor:* Szolgáltatások igénybevétele a hajdúsági családi gazdaságokban. 1. sz. 44-48. o.
- Pakurár Miklós – Oláh Judit – Cehla Béla:* Az ukrainai munkavállalók munkavállalási jellemzői Magyarországon. 2. sz. 137-145. o.
- Pálvölgyi Tamás – Csete Mária:* A magyarországi természeti erőforrások állapota és fenntartható hasznosításukat befolyásoló tényezők. 1. sz. 26-43. o.
- Popp József – Papp Gergely – Kovács Máté – Potori Norbert:* KAP 2014–2020: a közvetlen támogatások javasolt új rendszerének hatásvizsgálata Magyarországon. 1. sz. 6-17. o.
- Spilákné Kertész Márta:* A mezőgazdasági vállalkozások vagyoni- és tőkestruktúrájának tendenciái, a kapcsolódó sajátosságok kezelésének szükségessége. 5. sz. 398-409. o.
- Stummer Ildikó – Isépy Anett – Mándi-Nagy Dániel – Németh Noémi:* Az uniós iskolatej- és iskolagyümölcs-program tapasztalatai Magyarországon. 5. sz. 434-443. o.
- Szabó Dorottya – Juhász Anikó:* A piacok szerepe és lehetőségei a hazai élelmiszer-ellátási láncban. 3. sz. 217-229. o.

Szathmári László – Sebesy Zsanett – Palkó Csaba: A kiskereskedelmi árak elemzése néhány édesvízi haltermék hazai piacán. 5. sz. 426-433. o.

Tóth József: A tudás alkalmazása a magyarországi szőlőtermelésben és borászatban (Egy empirikus felmérés tapasztalatai). 1. sz. 49-57. o.

Törőné Dunay Anna: A Közös Agrárpolitika reformja – új lehetőség a felzárkózásra? 6. sz. 500-511. o.

Udovecz Gábor – Pesti Csaba – Keszthelyi Szilárd: Nyertes és vesztes gazdaságok Magyarországon. 5. sz. 387-397. o.

Vágó Szabolcs – Varga Éva – Boldog Valéria – Kruppa Bertalan: A műtrágya és a növényvédő szerek felhasználásának üzemszintű vizsgálata néhány fontosabb növénytermesztési ágazatban. 3. sz. 230-242. o.

Zörög Zoltán – Csomós Tamás: Integrált információs rendszerek a mezőgazdasági vállalkozásokban. 1. sz. 58-65. o.

A magyar élelmiszer-gazdaság 2011. évi helyzete. 4. sz. 307-381. o.

VITA

Csete László: A Wekerle Tervről földhözragadt agrárnézőpontból. 5. sz. 444-449. o.

Gazdag László: A korszerű agrárgazdaság alapja a tudomány. 1. sz. 75-78. o.

Lakner Zoltán: Túl sok agrárszakembert képzünk? 1. sz. 66-74. o.

Sipos Nikolett: A CO₂-adó bevezetésének várható hatása Magyarországon. 5. sz. 450-457. o.

Tóth Orsolya – Garay Róbert: Stratégiai ágazat-e az élelmiszer-gazdaság? (Műhelyvita-összegzés). 2. sz. 146-161. o.

SZEMLE

Csete László: Ajánlások, tapasztalatok tanulmányok, cikkek írásához és publikálásához. 2. sz. 180-185. o.

Csete László: Erdei Ferenc politikai életrajzáról – könyvismertető. 6. sz. 542-544. o.

Erdősi Ferenc: A klímaváltozás eddigi és várható következményei Afrika mezőgazdaságában. 3. sz. 268-275. o.

Kozák János: A világ kacsahústermelése és -piaca. 1. sz. 79-86. o.

Mészáros Sándor: A zöldség-gyümölcs kisárutermelők, a TЭСZ-ek és a nagy kereskedelmi láncok kapcsolatai – könyvismertető. 5. sz. 458-460. o.

Pénzes Anett – Kaczkároly: A jégkárbiztosítás szerepe a mezőgazdasági kockázatok kezelésében. 1. sz. 87-93. o.

Ragadics Tamás: A vállalkozások és a közösségek szerepe a rurális térségek megújulásában – könyvismertető. 2. sz. 178-179. o.

Viski József – Czene Zsolt: A Nemzeti Vidékstratégiáról és a Darányi Ignác Tervről. 2. sz. 162-177. o.

KRÓNIKA

Csete László: Gratulálunk az ötvenéves főiskolának! 3. sz. 276-284. o.

Jámbor Attila – Török Áron: Az agrárközgazdaságtan és a bioökonómia: A 28. Nemzetközi Agrárközgazdasági Konferencia tapasztalatai. 5. sz. 465-470. o.

Katonáné Kovács Judit: A tanár, a tudós és az ember – A 70 éves Szabó Gábor professzor köszöntése. 6. sz. 548-553. o.

Romány Pál: Egyenes út – meredek pálya: Dimény Imre akadémikust köszöntötte az MTA Agrártudományok Osztálya. 5. sz. 461-464. o.

Romány Pál: Élelmezési Világnap 2012. 6. sz. 545-547. o.

Takácsné György Katalin – Forgács Csaba – Takács István: A lengyel agrárközgazdászok (SERiA) XIX. éves találkozója és konferenciája. 5. sz. 471-472. o.

NEKROLÓG

Horn Péter: Emlékezés Széles Gyulára (1936–2012). 2. sz. 186-188. o.

Palkovics Miklós: Buzás Gyula professzor szakmai életútja (1938–2012). 3. sz. 285-286. o.

Romány Pál: Gödöllő rektora volt... – Emlékezés Cselőtei Lászlóra. 2. sz. 189-192. o.

HIRDETÉS, EGYÉB

„Hensch Árpád nyomdokain” – konferenciafelhívás. 6. sz. 554. o.

Előfizetési felhívás. 2. sz. 177. o., 3. sz. 257. o., 5. sz. 483-484. o., 6. sz. 563-564. o.

Kérdések a Gazdálkodás várható szerzőihez, illetve olvasóihoz. 6. sz. 559-562. o.

Tisztelt Olvasó! 4. sz. 306. o.

Szerzők névjegyzéke

Bakucs Zoltán, az MTA Közgazdaságtudományi Intézet és a BCE Gazdálkodástudományi Kar Agrárközgazdasági és Vidékfejlesztési Tanszék tudományos munkatársa, Budapest, bakucs@econ.core.hu, 6. sz. 488-499. o.

Balogh Péter, a DE AGTC Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar Gazdaságelemzés-módszertani és Alkalmazott Informatikai Intézet Gazdaságelemzési és Statisztikai Tanszék egyetemi docense, Debrecen, balogh@agr.unideb.hu, 5. sz. 410-425. o.

Boldog Valéria, az AKI Statisztikai Osztály ügyvivő szakértője, Budapest, boldog.valeria@aki.gov.hu, 3. sz. 230-242. o.

Cehla Béla, a DE AGTC Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar Vállalatgazdaságtani intézeti nem önálló Tanszék PhD-hallgatója, Debrecen, cehla@agr.unideb.hu, 2. sz. 137-145. o.

Czene Zsolt, a Nemzetgazdasági Tervezési Hivatal osztályvezetője, Budapest, czenezsolt@gmail.hu, 2. sz. 162-177. o.

Csáki Csaba, akadémikus, a BCE Gazdálkodástudományi Kar Agrárközgazdasági és Vidékfejlesztési Tanszék professor emeritusa, Budapest, csaba.csaki@uni-corvinus.hu, 2. sz. 103-117. o.

Csanádi Ágnes, a BGF Gazdálkodási Kar Zalaegerszeg, Közszolgálati Intézeti Tanszék főiskolai docense, mb. tanszékvezető, Zalaegerszeg, csanadi.agnes@pszf.bgf.hu, 3. sz. 243-257. o.

Csete László, a Gazdálkodás tiszteletbeli főszerkesztője, c. egyetemi tanár, Budapest, drcsetelaszlo@gmail.com, 2. sz. 180-185. o., 3. sz. 276-284. o., 5. sz. 444-449. o., 6. sz. 542-544. o.

Csete Mária, a BME Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Környezetgazdaságtan Tanszék egyetemi adjunktusa, Budapest, csete@eik.bme.hu, 1. sz. 26-43. o.

Csomós Tamás, a KRF Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Számviteli és Pénzügyi Tanszék főiskolai adjunktusa, Gyöngyös, tcsomos@karolyrobert.hu, 1. sz. 58-65. o.

- Dombi Mihály**, a DE AGTC Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar Gazdaságtudományi Intézet Közgazdaságtan és Környezetgazdaságtan Tanszék PhD-hallgatója, Debrecen, dombi@agr.unideb.hu, 5. sz. 410-425. o.
- Erdősi Ferenc**, az MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont professor emeritusa, Pécs, erdosi@rkk.hu, 3. sz. 268-275. o.
- Fertő Imre**, a BCE Gazdálkodástudományi Kar Agrárközgazdasági és Vidékfejlesztési Tanszék egyetemi tanára, tanszékvezető; az MTA Közgazdaságtudományi Intézet tudományos tanácsadója, Budapest, imre.ferto@uni-corvinus.hu, 6. sz. 488-499. o.
- Forgács Csaba**, a BCE Gazdálkodástudományi Kar Agrárközgazdasági és Vidékfejlesztési Tanszék egyetemi tanára, Budapest, csaba.forgacs@uni-corvinus.hu, 5. sz. 471-472. o.
- Garay Róbert**, az AKI Agrárpolitikai Kutatások Osztálya ügyvivő szakértője, Budapest, garayr@aki.gov.hu, 2. sz. 146-161. o.
- Gáspár Andrea**, az SZF Közgazdasági, Pénzügyi és Menedzsment Tanszék főiskolai adjunktusa, Szolnok, dr.gaspar.andrea@gmail.com, 6. sz. 522-529. o.
- Gazdag László**, a KJF Gazdálkodás és Menedzsment Tanszék főiskolai docense, Székesfehérvár, gazdaglaci@kodolanyi.hu, 1. sz. 75-78. o.
- Hajdu Istvánné**, a BCE Élelmiszer-tudományi Kar Élelmiszeripari Gazdaságtan Tanszék egyetemi tanára, Budapest, dalma.balogh@uni-corvinus.hu, 3. sz. 211-216. o.
- Horn Péter**, akadémikus, a KE Állattudományi Kar egyetemi tanára, Kaposvár, horn.peter@mail.ke.hu, 2. sz. 186-188. o.
- Isépy Anett**, az AKI Piaci Információs Osztály osztályvezető-helyettese, Budapest, isepy@aki.gov.hu, 5. sz. 434-443. o.
- Jámbor Attila**, a BCE Gazdálkodástudományi Kar Agrárközgazdasági és Vidékfejlesztési Tanszék egyetemi adjunktusa, Budapest, attila.jambor@uni-corvinus.hu, 1. sz. 18-25. o., 5. sz. 465-470. o.
- Juhász Anikó**, az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztály osztályvezetője, Budapest, juhasza@aki.gov.hu, 3. sz. 217-229. o., 6. sz. 530-541. o.
- Kacz Károly**, az NYME Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Gazdaságtudományi Intézet egyetemi adjunktusa, Mosonmagyaróvár, kacz.karoly@gmail.com, 1. sz. 87-93. o.
- Kapronczai István**, a Gazdálkodás fő-szerkesztője, az Agrárgazdasági Kutató Intézet főigazgatója, Budapest, kapronczai.istvan@aki.gov.hu, 2. sz. 101-102. o.
- Katonáné Kovács Judit**, a DE AGTC Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar Vállalkozásfejlesztési Intézet egyetemi adjunktusa, Debrecen, katonanekovacsjudit@gmail.com, 6. sz. 548-553. o.
- Kemény Gábor**, az AKI Pénzügypolitikai Osztály osztályvezetője, Budapest, kemenyg@aki.gov.hu, 3. sz. 201-210. o.
- Keszthelyi Szilárd**, az AKI Vállalkozás-elemzési Osztály osztályvezetője, Budapest, keszthelyisz@aki.gov.hu, 5. sz. 387-397. o.
- Kiss István**, a DE AGTC Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar Gazdálkodástudományi Intézet Agrobiznisz Menedzsment Tanszék PhD-hallgatója Debrecen, kissistvan86@gmail.com, 3. sz. 258-267. o.

Koncz Gábor, a KRF Természeti Erőforrás-gazdálkodási és Vidékfejlesztési Kar Agrárinformatikai és Vidékfejlesztési Intézet főiskolai adjunktusa, Gyöngyös, konczg@karolyrobert.hu, 1. sz. 44-48. o.

Kovács Máté, az AKI Agrárpolitikai Kutatások Osztálya ügyvivő-szakértője, Budapest, kovacsm@aki.gov.hu, 1. sz. 6-17. o.

Kozák János, a SZIE Mezőgazdaság- és Környezettudományi Kar Állattenyésztéstudományi Intézet egyetemi tanára, Gödöllő, kozak.janos@mkk.szie.hu, 1. sz. 79-86. o., 6. sz. 512-521. o.

Kruppa Bertalan, az AKI Statisztikai Osztály ügyvivő szakértője, Budapest, kruppab@aki.gov.hu, 3. sz. 230-242. o.

Kurucz Mihály, az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Agrárjogi Tanszék egyetemi docense, Budapest, kuruczdr@takarnet.hu, 2. sz. 118-136. o.

Kuti István, a DE AGTC Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar Gazdaságméleti Intézet Közgazdaságtan és Környezetgazdaságtan Tanszék egyetemi docense, tanszékvezető, Debrecen, kuti@agr.unideb.hu, 5. sz. 410-425. o.

Lakner Zoltán, a BCE Élelmiszer-tudományi Kar Élelmiszeripari Gazdaságtan Tanszék egyetemi tanára, Budapest, zoltan.lakner@uni-corvinus.hu, 1. sz. 66-74. o.

Lámfalusi Ibolya, az AKI Pénzügy-politikai Osztály tudományos munkatársa, Budapest, lamfalusi@aki.gov.hu, 3. sz. 201-210. o.

Mándi-Nagy Dániel, az AKI Piaci Információs Osztály ügyvivő szakértője, Budapest, mandid@aki.gov.hu, 5. sz. 434-443. o.

Mészáros Sándor, c. egyetemi tanár, az Agrárgazdasági Kutató Intézet nyugdíjas főmunkatársa, Budapest, dr.emes@t-online.hu, 3. sz. 211-216. o., 5. sz. 458-460. o.

Mezőszentgyörgyi Dávid, a VM Vidékfejlesztési, Képzési és Szaktanácsadási Intézet főigazgatója, Budapest, mezo.szentgyorgyid@nakvi.hu, 1. sz. 3. o.

Nagné Demeter Dóra, a KRF Természeti Erőforrás-gazdálkodási és Vidékfejlesztési Kar Agrárinformatikai és Vidékfejlesztési Intézet főiskolai docense, Gyöngyös, demeterd@karolyrobert.hu, 1. sz. 44-48. o.

Németh Noémi, az AKI Piaci Információs Osztály tudományos segédmunkatársa, Budapest, nemethn@aki.gov.hu, 5. sz. 434-443. o.

Oláh Judit, a DE AGTC Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar Szervezés-Logisztikai intézeti nem önálló Tanszék egyetemi adjunktusa, Debrecen, olahj@agr.unideb.hu, 2. sz. 137-145. o.

Pakurár Miklós, a DE AGTC Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar Szervezés-Logisztikai intézeti nem önálló Tanszék egyetemi docense, Debrecen, pakurar@agr.unideb.hu, 2. sz. 137-145. o.

Palkó Csaba, az NYME Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Állattudományi Intézet PhD-hallgatója, Mosonmagyaróvár, csaba.palko@gmail.com, 5. sz. 426-433. o.

Palkovics Miklós, a PE Georgikon Kar Gazdasági és Társadalomtudományi Tanszék ny. egyetemi tanára, Keszthely, pm@georgikon.hu, 3. sz. 285-286. o.

Pálvölgyi Tamás, a BME Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Környezetgazdaságtan Tanszék egyetemi docense, Budapest, tpalvolgyi@mail.datanet.hu, 1. sz. 26-43. o.

- Papp Gergely**, az AKI Agrárpolitikai Kutatások Osztálya osztályvezető-helyettese, Budapest, pappg@aki.gov.hu, 1. sz. 6-17. o.
- Pénzes Anett**, az NYME Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Vállalatgazdasági és Vezetéstudományi Intézet PhD-hallgatója, Mosonmagyaróvár, penzesa@mtk.nyme.hu, 1. sz. 87-93. o.
- Pesti Csaba**, az AKI Agrárpolitikai Kutatások Osztálya osztályvezetője, Budapest, pesticsabi@aki.gov.hu, 5. sz. 387-397. o.
- Popp József**, az Agrárgazdasági Kutató Intézet főigazgató-helyettese, Budapest, poppj@agr.unideb.hu, 1. sz. 6-17. o.
- Potori Norbert**, az AKI Agrár- és Vidékpolitikai Igazgatóság igazgatója, Budapest, potorin@aki.gov.hu, 1. sz. 6-17. o.
- Ragadics Tamás**, a PTE Bölcsészettudományi Kar Szociológia Tanszék egyetemi tanársegéde, Pécs, ragadics.tamas@pte.hu, 2. sz. 178-179. o.
- Romány Pál**, a Szent István Egyetem professor emeritusa, ny. miniszter, Budapest, romanyp@freemail.hu, 2. sz. 189-192. o., 5. sz. 461-464. o., 6. sz. 545-547. o.
- Sarudi Csaba**, a KE Gazdaságtudományi Kar Regionális Gazdaság és Statisztika Tanszék egyetemi tanára, Kaposvár, sarudi.csaba@ke.hu, 3. sz. 243-257. o.
- Sebesy Zsanett**, az NYME Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Gazdaságtudományi Intézet PhD-hallgatója, Mosonmagyaróvár, sebesyzs@mtk.nyme.hu, 5. sz. 426-433. o.
- Sipos Nikoletta**, a Vidékfejlesztési Minisztérium adó- és pénzügyi referense, Budapest, siposnikoletta@yahoo.de, 5. sz. 450-457. o.
- Spilákné Kertész Márta**, a PE Georgikon Kar Vállalatökonómiai és Vidékfejlesztési Tanszék egyetemi tanársegéde, Keszthely, kerteszmarta@zelkanet.hu, 5. sz. 398-409. o.
- Stummer Ildikó**, az AKI Piaci Információs Osztály osztályvezetője, Budapest, stummer@aki.gov.hu, 5. sz. 434-443. o.
- Szabó Dorottya**, az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztály ügyvivő szakértője, Budapest, szabod@aki.gov.hu, 3. sz. 217-229. o.
- Szathmári László**, az NYME Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar Állattudományi Intézet egyetemi docense, Mosonmagyaróvár, szathmaril@mtk.nyme.hu, 5. sz. 426-433. o.
- Takács István**, a KRF Üzleti Tudományok Intézete egyetemi docense, intézetigazgató, Gyöngyös, itakacs@karolyrobert.hu, 5. sz. 471-472. o.
- Takácsné György Katalin**, a KRF Közgazdasági, Módszertani és Informatikai Intézet egyetemi docense, Gyöngyös, tgyk@karolyrobert.hu, 5. sz. 471-472. o.
- Tanító Dezső**, az AKI Pénzügypolitikai Osztály osztályvezető-helyettese, Budapest, tanitod@aki.gov.hu, 3. sz. 201-210. o.
- Tóth József**, a BCE Gazdálkodástudományi Kar Agrárközgazdasági és Vidékfejlesztési Tanszék egyetemi docense, tanszékvezető-helyettes, Budapest, jozsef.toth@uni-corvinus.hu, 1. sz. 49-57. o.
- Tóth Orsolya**, az AKI Pénzügypolitikai Osztály tudományos segédmunkatársa, Budapest, totho@aki.gov.hu, 2. sz. 146-161. o.
- Török Áron**, a BCE Gazdálkodástudományi Kar Agrárközgazdasági és Vidékfejlesztési Tanszék PhD-hallgatója, Budapest, atorok@kgazd.bme.hu, 5. sz. 465-470. o.

Törőné Dunay Anna, a SZIE Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Vállalatgazdasági és Szervezési Intézet egyetemi docense, Gödöllő, dunay.anna@gtk.szie.hu, 6. sz. 500-511. o.

Udovecz Gábor, a KE egyetemi tanára, a Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola vezetője, Kaposvár, udolak@gmail.com, 5. sz. 387-397. o.

Vágó Szabolcs, az AKI Statisztikai Osztályosztályvezetője, Budapest, vagosz@aki.gov.hu, 3. sz. 230-242. o.

Varga Éva, az AKI Statisztikai Osztály ügyvivő szakértője, Budapest, varga.eva@aki.gov.hu, 3. sz. 230-242. o.

Viski József, a VM Stratégiai Főosztály főosztályvezetője, Budapest, jozsef.viski@vm.gov.hu, 2. sz. 162-177. o.

Wagner Hartmut, az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztály tudományos munkatársa, Budapest, wagnerh@aki.gov.hu, 6. sz. 530-541. o.

Zörög Zoltán, a KRF Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Számviteli és Pénzügyi Tanszék mérnök tanára, Gyöngyös, zzorog@karolyrobert.hu, 1. sz. 58-65. o.

Summary

PROSPECTS FOR INNOVATION IN AGRICULTURE

By: Husti, István

Keywords: innovation, agricultural development, agricultural innovation, adaptive innovation, adaptive innovation model.

The Hungarian results in the field of innovation have been at a low level for a long time. This is the case with agricultural innovation as well, where the desired level of development needs progressive innovation. For this, there are tasks to be carried out at both macro- and micro level.

This paper deals with some of these tasks. In the Hungarian situation it is impossible to follow the classical innovation models which are based on R+D. The cooperation between the partners of innovation systems has disappeared. The interests of the agricultural actors have dramatically changed during the last twenty years. In this situation there is no chance for “original” innovation solutions; it is more practical to follow the steps of the adaptive innovation model. This could be more useful especially for small and medium-size enterprises. Some of the elements of the professional and financial background are already available and those which are missing could be developed. It is necessary to integrate these elements into a well-defined system. It may be necessary to form one (or more) organisation(s) dealing with technological transfer and/or agricultural technological development.

The published adaptive agricultural innovation model is not a panacea but it could be a useful tool to help persons and organisations which are interested, as actors, in the external support, entrepreneur’s inclination and adaptive process to achieve a better innovative performance in Hungarian agriculture.

DEVELOPMENT OPPORTUNITIES OF HUNGARY’S RURAL AREAS AFTER 2013

By: Biró, Szabolcs – Rác, Katalin – Székely, Erika

Keywords: Common Agricultural Policy, rural policy, disadvantaged rural areas.

Rural development – which is the second pillar of the Common Agricultural Policy (CAP) – and the changes proposed for the forthcoming budgetary period, essentially determine the development opportunities of Hungary’s rural areas. So far, according to analysts, rural development interventions have been mainly based on simply securing the available funds and there has been little incentive to generate solutions that are innovative, and which at the same time are value-added and increase employment. The interventions of the rural development pillar in the 2014-2020 European Union budgetary period will play a major role in the development of Hungary’s economically and socially disadvantaged rural areas and its agriculture which faces competitive disadvantages. The reform of the CAP enhances the development of agriculture and rural areas with more specific and “greener” subsidies. The precise funds available to the different EU Member States are not yet known, but on the basis of the scenarios under discussion concerning

changes to the mechanism of the distribution of the funds, the available financial support for Hungary from the European Agricultural Fund for Rural Development would fall substantially. The main objective during the elaboration of the Hungarian rural development plan for 2014-2020 was the convergence of the rural areas, for which we need to concentrate the available financial support on priorities such as increasing the value-added based on innovation, accessing markets, cooperation and improvement of knowledge.

RELATIONSHIP BETWEEN COMPETITIVENESS AND SOCIAL COHESION IN THE EUROPEAN UNION

By: Eperjesi, Zoltán

Keywords: Europe 2020 strategy, Eastern European countries, convergence, innovation.

In this essay I tried to show that the European Union modified its economic policy due to the financial and economic crisis and the fierce global competitiveness requirements. The main emphasis was laid on the increase in competitiveness. Competitiveness became preferred to cohesion and the economic and social convergence of the newly accessed Central-Eastern European countries. The funding for competitiveness for growth and employment increase by 6-7% yearly during the financial perspective between 2007-2013. On the contrary, the funds for agriculture and rural development decreased by 3% yearly in this period.

This trend strengthens the establishment of the two speed Europe concept and causes tensions between the core regions and the peripheries.

According to the study, the core message of the Europe 2020 strategy concerning competitiveness is well established, even though social cohesion is neglected at the beginning because the establishment of the knowledge economy assures Europe's future for the long term. When executing the strategy, utmost attention has to be paid to the absorption capabilities of the Central-Eastern European countries. These countries have to undertake everything so that the standards of universities and professional education correspond the expectations of the market.

DIVIDEND PAYMENT POLITICS IN THE CASE OF DIFFERENT UNIT SIZED AGRARIAN CORPORATES

By: Belovecz, Mária – Borszéki, Éva

Keywords: Profit after tax, paid dividend, agriculture, unit size, individual farmers and corporates.

The Hungarian agriculture has a dual structure. The huge enterprises which represent the majority of the production work in parallel with the small corporates whose social importance as the main employer in the countryside is essential. In the case of the agrarian enterprises the amount and percentage of the dividend depends also on the size and the function of the corporates. The smaller corporates paid nearly the whole of their profits as dividend, not as salary, due to the lower taxation. The higher the unit size the smaller the dividend per hectare. In the observed period (2001-2010) for all unit sizes the

dividend per hectare increased. Before Hungary's accession to the EU the fluctuation was significant in the scope of the dividend paid. After the accession a certain level of paid dividend can be observed, which looks to have stabilised in the last four observed years (2007-2010) except for the farms smaller than 15 hectares where this is 100%. Consequently these small farms do not reinvest the profit into the corporate. It means that the investments based on own funds are lacking, resulting in a short life expectancy for them. In the case of corporates between 15-40 hectares the percentage of dividend payment is 80-84%, for the farms with 40-100 ha it is 60-64% and for those above 100 ha it is below 50%. The bigger the farm is, the reinvested profit rate is higher, resulting in an increasing importance of the own funds for the investments.

As for the individual farms and corporates there is a significant difference on the paid dividend in the case of each size unit. In the case of individual farms, all size units have a similar and stable percentage of paid dividend, while in the case of the corporates it can be observed only above 100 ha. As for the smaller corporates, there is no strong correlation between the profit and the paid dividend due to the short-term vision of the future, which does not help the improvement of agriculture.

SENSITIVITY ANALYSIS OF THE COLLATERAL VALUE IN TRADING HOUSE FINANCING STRUCTURE, BY EXAMINING EXAMPLES OF GRAINS

By: Suták, Péter

**Keywords: commodity collateral, commodity financing, model,
Monte-Carlo simulation, regression.**

Over the past decades, due to risks different from those existing in traditional company financing, and as a result of its special conditions of financing, agricultural funding enforced market operators to apply new assets, collaterals and a new assurance structure of funding.

In order to make the different forms of commodity finance generally available for businesses, and provide a source of low-level risk, assets and goods providing the basis of funding must serve as appropriate and guaranteed collateral for the funders as well. That also involves up-to-date information about the coverage level and the factors affecting it during the whole repayment period, as well as statistical analysis of the factors, and funding market confidence towards the activity of the institutions (e.g. warehouses) taking part in or supporting the different constructions.

Managing exchange rate risks by commodities is undermined by the fact that in the region almost none of commodity products have a real futures market, which is liquid. Moreover, both from the funders' and the entrepreneurs' side, it requires suitable qualification, information infrastructure for handling data, and some sources for capital allocation. As described in the study, this form of funding and the simulation carried out on a calculation model applying its factors provide information about the likely trends of collateral value during the repayment period. Thus, it serves as a decision-making aid for the trading houses (funders), the funded undertakings and the operators of refinancing (typically financial institutions).

Parallel to the increasing price levels of commodity markets, it is necessary to apply more reasonable and more moderate financing rates on commodity financing structures. The development of the different rates of financing based on a range of values must be

carried out on the basis of the previous years' commodity prices, information about stock exchange futures and distribution of prices. The model and the function developed by the relating regression analysis can give a basis and assistance for determining security deposits for the different ranges of values. Given the planned maturity, in accordance with the multi-annual price distribution of the funded agricultural product, it is possible to predict the likely trends in the collateral value.

CONTENTS

SUMMARY

<i>Husti, István</i> : Prospects for innovation in agriculture	3
<i>Biró, Szabolcs – Rácz, Katalin – Székely, Erika</i> : Development opportunities of Hungary's rural areas after 2013	15
<i>Eperjesi, Zoltán</i> : Relationship between competitiveness and social cohesion in the European Union	24
<i>Belovecz, Mária – Borszéki, Éva</i> : Dividend payment politics in the case of different unit sized agrarian corporates.....	42
<i>Suták, Péter</i> : Sensitivity analysis of the collateral value in trading house financing structure, by examining examples of grains	58

REVIEW

<i>Enese, László</i> : Comments on Huszár Tibor: "Political biography of Ferenc Erdei"	70
--	----

CHRONICLE

<i>Tóth, Orsolya</i> : Report of the conference of the Circle of Friends of Gazdálkodás and the Editorial Board	72
---	----

OBITUARY

Dr. Ferenc Bíró (1928–2012) – Was a man of the another world <i>Pekár, István – Villányi, László</i>	79
--	----

Summary.....	93
Contents.....	97

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

A Gazdálkodás előfizetőihez, olvasóihoz, szerzőihez

A **Gazdálkodás** több mint 50 éve hazánk egyetlen olyan agrárgazdasági tudományos folyóirata, amely helyt ad az agrárpolitikai, gazdálkodási, üzleti, marketing, vidékfejlesztési, üzem- és munkaszervezési, élelmiszer-feldolgozási kérdéseknek, valamint a korszak hazai és nemzetközi kihívásainak.

A **Gazdálkodás** szerzői a mező-erdőgazdaságban, az élelmiszer-feldolgozásban, a vidék- és területfejlesztésben tevékenykedő szakemberek, oktatók, kutatók, menedzserek, doktoranduszok, egyetemi és főiskolai hallgatók. A folyóirat nélkülözhetetlen segítséget nyújt a PhD-hallgatók publikációs tevékenységéhez, és ezáltal a fokozat megszerzéséhez.

A **Gazdálkodás** hozzájárul az EU agrár- és vidékfejlesztési politikájának keretében a nemzeti agrárstratégia tudományos igényű formálásához is.

A **Gazdálkodás** publikációi gyakran elsődleges forrásai új felismeréseknek, gondolatoknak, tananyagoknak és gyakorlati megoldásoknak. A megjelent cikkek aktualitásukat hosszasan megőrzik, s az egyes lapszámok könyvszerűen újra elővehetők.

A **Gazdálkodás** gondolkodásra, mérlegelésre és cselekvésre ösztönöz!

A **Gazdálkodás** nemcsak *tudástárház*, hanem *tudásközösség* is! A **Gazdálkodás** – mint minden más tudományos folyóirat – rangját, elismertségét nemcsak a megjelent közlemények színvonala, érdekes újszerűsége, a szerzők, lektorok, szerkesztők munkája fémjelzi, hanem az előfizetések, olvasók, interneten érdeklődők száma is, ami egyúttal az adott szakmai körhöz való tartozást, az előfizetők identitását is tükrözi. Ezért is örömmel üdvözljük előfizetőink körében.

A **Gazdálkodás** rendkívül olcsó, előfizetési díja 5580 Ft/év (áfával). Ennek fejében az évi hat számot kapja kézhez az előfizető. Kérésére megrendelőlapot küldünk!

A folyóirat előfizethető készpénz-átutalási megbízással vagy átutalással, amiről számlát küld a Kiadó (Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet (NAKVI), 1123 Budapest, Park u. 2., tel.: 1/362-8100, e-mail: info@agrarlapok.hu, Bóle Réka osztályvezető).

**A Gazdálkodás Szerkesztőbizottsága
és Szerkesztősége**

A megrendelőlap visszaküldhető

Postán: Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet (röviden NAKVI), 1223 Budapest, Park u. 2. *A borítékra kérjük írja rá: „Folyóirat-rendelés”*

Faxon: +36/1362-8104

E-mailen: boler@nakvi.hu

Gazdálkodás

MEGRENDELŐLAP

Előfizetési díj 2013. évre: **5.580 Ft.** Példányonkénti ár: **930 Ft**

Megrendelem a Gazdálkodás c. folyóiratot 2013. évre ... példányban.

Az előfizetési díjhoz csekket kérek

Az előfizetési díjat átutalással rendezem *

Megrendelő

Kézbesítés helye

Neve: Név:

Számlázási címe:

..... Cím:

Telefon:

E-mail:

Kiadja a Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet

1223 Budapest, Park u. 2.

Tel.: +36 1 362 8100

Web: www.agrarlapok.hu

E-mail: nakvi@nakvi.hu

*** Az előfizetési díjat a NAKVI 10032000-01743276 számú számlájára való átutalással egyenlítheti ki.**

GAZDÁLKODÁS

AGRÁRÖKONÓMIAI TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT
SCIENTIFIC JOURNAL ON AGRICULTURAL ECONOMICS

TÁMOGATÓINK:
VIDÉKFEJLESZTÉSI MINISZTERIUM
NEMZETI AGRÁRSZAKTANÁCSADÁSI, KÉPZÉSI ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI INTÉZET
AGRÁRGAZDASÁGI KUTATÓ INTÉZET

GAZDÁLKODÁS SZERKESZTŐSÉGE:

1093 Budapest, Zsil utca 3-5.
Telefon, fax: +361-476-3295
E-mail: gazdalkodas@agrarlapok.hu
www.agrarlapok.hu

Kéziratokat a szerkesztőségbe szíveskedjenek küldeni, ahol a folyóirattal kapcsolatban minden más kérdésben is szívesen állnak rendelkezésére

KIADJA ÉS TERJESZTI:

NAKVI Nemzeti Agrárszaktanácsadási,
Képzési és Vidékfejlesztési Intézet

Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet,
1223 Budapest, Park utca 2.

Felelős kiadó: Dr. Mezőszentgyörgyi Dávid, +361-362-8100

LAPTULAJDONOS:

A folyóirat éves előfizetési díja 5580 Ft/év, amely az áfát is tartalmazza.

A folyóirat előfizetése történhet: készpénzátutalási megbízással
Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézet
1223 Budapest, Park utca 2. „Gazdálkodás” jelöléssel. Átutalással
(megrendelésre számlát küldünk).

HU ISSN 0046-5518

Nyomtatás: Demax Művek Nyomdaipari Kft.
1151 Budapest, Székely Elek u. 11.
+3620-337-2819, +361-236-9070
www.demax.hu

E SZÁMUNK SZERZŐI:

Belovecz Mária, a SZIE Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Pénzügyi és Számviteli Intézet egyetemi adjunktusa, Gödöllő, belovecz.maria@gmail.com

Bíró Szabolcs, az AKI Vidékpolitikai Kutatások Osztálya osztályvezetője, Budapest, birosz@aki.gov.hu

Borszéki Éva, a SZIE Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Pénzügyi és Számviteli Intézet professor emeritája, Gödöllő, borszekieva@freemail.hu

Enese László, ny. egyetemi tanár, Budapest

Eperjesi Zoltán, a SZE Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola PhD-hallgatója, Győr, zoltan.eperjesi76@gmail.com

Husti István, a SZIE Gépészmérnöki Kar Műszaki Menedzsment Intézet egyetemi tanára, Gödöllő, husti.istvan@gek.szie.hu

Pekár István, a Szent István Médiastúdió, Képzési és Szolgáltató Tanüzem vezetője, Gödöllő, pekar.istvan@gazdakor.szie.hu

Rácz Katalin, az AKI Vidékpolitikai Kutatások Osztálya tudományos segédmunkatársa, Budapest, raczk@aki.gov.hu

Suták Péter, a DE AGTC Ihrig Károly Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola PhD-hallgatója, Debrecen, peter96@freemail.hu

Székely Erika, az AKI Vidékpolitikai Kutatások Osztálya tudományos munkatársa, Budapest, szekely.erika@aki.gov.hu

Tóth Orsolya, PhD-hallgató, az AKI Pénzügypolitikai Osztály tudományos segédmunkatársa, Budapest, totho@aki.gov.hu

Villányi László, a SZIE Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet egyetemi tanára, intézetigazgató, Gödöllő, villanyi.laszlo@gtk.szie.hu